

PRILOZI

Goran Bašić

Vodič kroz rad
opštinskih saveta za
međunacionalne odnose



Beograd, 2006.

PRILOZI

Vodič kroz rad opštinskih saveta za međunacionalne odnose
prvo izdanje

Izdavač:

Stalna konferencija gradova i opština, www.skgo.org

Donator:

Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori

Za izdavača:

Đorđe Staničić, generalni sekretar SKGO

Autor:

Goran Bašić

Uređivački odbor:

Šon R. Barkavedž,
savetnik za javnu upravu, Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori
Jasmina Krunic Pasku,
savetnica na Projektu, Stalna konferencija gradova i opština
Salman Hak
OEBS/CANADEM pripravnik
Željko Jovanović,
saradnik na Projektu, Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori
Irina Šmakova,
OEBS/CANADEM pripravnica

Lektura:

Jasna Aničić

Priprema i štampa:

DOSIJE, Beograd

Tiraž:

500

ISBN: 86-82455-30-7

Beograd, mart 2006

Ovaj Vodič je objavljen zahvaljujući podršci Misije OEBS u Srbiji i Crnoj Gori i donacijama država članica: Federalne Republike Nemačke i Sjedinjenih Američkih Država.

Sadržaj ovog Vodiča odražava stavove i mišljenja autora koji ne moraju nužno da se podudaraju sa stavovima Misije OEBS.

SADRŽAJ

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina	5
Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima	18
Preporuke iz Osla o pravu nacionalnih manjina na upotrebu sopstvenog jezika i objašnjenje	42
Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje i objašnjenje	70
O delotvornom učešću nacionalnih manjina u javnom životu	85
Evropska povelja o lokalnoj samoupravi	113
Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina	123
Zakon o lokalnoj samoupravi	136

OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA

Strazbur, 1. februar 1995.

Države članice Saveta Evrope i druge države potpisnice ove okvirne Konvencije smatrajući da je cilj Saveta Evrope da ostvari veće jedinstvo među članicama radi očuvanja i ostvarivanja ideala i načela koji predstavljaju njihovo zajedničko nasleđe;

Smatrajući da je jedan od načina kojim se ovom cilju može stremiti očuvanje i dalje ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda;

U želji da sprovedu Deklaraciju šefova država i vlada država članica Saveta Evrope usvojenu u Beču 9. oktobra 1993;

Odlučne da u okviru svojih teritorija zaštite opstanak nacionalnih manjina;

Smatrajući da su burni prevrati u evropskoj istoriji pokazali da je zaštita nacionalnih manjina od ključnog značaja za stabilnost, demokratsku bezbednost i mir na ovom kontinentu;

Smatrajući da pluralističko i istinsko demokratsko društvo treba ne samo da poštuje etnički, kulturni, jezički i verski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine, već i da stvara odgovarajuće uslove koji im omogućavaju da izraze, očuvaju i razviju taj identitet;

Smatrajući da je stvaranje klime tolerancije i dijaloga neophodno da bi se omogućilo da kulturna raznolikost bude izvor i činilac, ne podele, već obogaćenja svakog društva;

Smatrajući da ostvarenje tolerantne i prosperitetne Evrope ne zavisi samo od saradnje među državama već zahteva prekograničnu saradnju među lokalnim i regionalnim organima bez ugrožavanja ustava i teritorijalnog integriteta svake države;

Imajući u vidu Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokole uz nju;

Imajući u vidu obaveze u pogledu zaštite nacionalnih manjina u konvencijama i deklaracijama Ujedinjenih nacija i dokumentima konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji, posebno u Dokumentu iz Kopenhagena od 29. juna 1990;

Odlučne da odrede načela koja treba poštovati i obaveze koje iz njih proističu u cilju osiguranja efikasne zaštite nacionalnih manjina i prava i sloboda pripadnika tih manjina, u okviru vladavine prava, poštujući teritorijalni integritet i nacionalni suverenitet država u državama članicama i drugim državama koje mogu pristupiti ovom instrumentu;

Rešene da načela navedena u ovoj okvirnoj Konvenciji sprovedu putem nacionalnog zakonodavstva i odgovarajuće vladine politike,

Sporazumele su se o sledećem:

ODELJAK I

Član 1.

Zaštita nacionalnih manjina i prava i sloboda pripadnika tih manjina sastavni je deo međunarodne zaštite ljudskih prava i kao takva spada u oblast međunarodne saradnje.

Član 2.

Odredbe ove okvirne Konvencije primenjuju se u do- broj veri, u duhu razumevanja i tolerancije i u skladu s načelima dobrosusedstva, prijateljskih odnosa i saradnje među državama.

Član 3.

1. Svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo da slobodno bira da se prema njemu postupa ili ne postupa kao takvom i neće doći u nepovoljan položaj zbog takvog opredeljenja ili ostvarivanja prava vezanih za to opredelje- nje.

2. Pripadnici nacionalnih manjina mogu da ostvaruju ona prava i uživaju slobode koje proizilaze iz načela sadr- žanih u ovoj okvirnoj Konvenciji, pojedinačno ili u zajedni- ci s drugima.

ODELJAK II

Član 4.

1. Ugovornice se obavezuju da zajamče pripadnicima nacionalnih manjina ravnopravnost pred zakonom i jedna- ku zakonsku zaštitu. U tom smislu zabraniće se svaka di- skriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini.

2. Ugovornice se obavezuju da usvoje, gde je to po- trebno, odgovarajuće mere za unapređenje, u svim oblastima ekonomskog, socijalnog, političkog i kulturnog života, pune i efektivne ravnopravnosti između pripadnika nacio- nalne manjine i onih koji pripadaju većini. U tom pogledu će voditi računa o posebnom uslovima pripadnika nacio- nalnih manjina.

3. Mere usvojene u skladu sa stavom 2. ne smatraju se aktom diskriminacije.

Član 5.

1. Ugovornice se obavezuju da unapređuju uslove potrebne za održavanje i razvijanje kulture pripadnika nacionalnih manjina i očuvanje neophodnih elemenata njihovog identiteta, naime, vere, jezika, tradicije i kulturnog nasleđa.

2. Bez štete po mere preduzete u okviru svoje opšte integracione politike, ugovornice će se uzdržati od politike i prakse asimilacije pripadnika nacionalnih manjina protivno njihovoj volji i štitiće ih od svake akcije usmerene ka takvoj asimilaciji.

Član 6.

1. Ugovornice će podsticati duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i preduzimaće efikasne mere za unapređenje uzajamnog poštovanja i razumevanja i saradnje među svim ljudima koji žive na njihovoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili verski identitet, posebno u oblasti obrazovanja, kulture i medija.

2. Ugovornice se obavezuju da preduzmu odgovarajuće mere zaštite lica izloženih pretnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvima ili nasilju zbog svog etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta.

Član 7.

Ugovornice će obezbediti poštovanje prava svakog pripadnika nacionalne manjine na slobodu mirnog okupljanja, slobodu udruživanja, slobodu izražavanja i slobodu misli, savesti i veroispovesti.

Član 8.

Ugovornice se obavezuju da priznaju svakom pripadniku nacionalne manjine pravo da slobodno izražava svoja verska uverenja i da osniva verske ustanove, organizacije i udruženja.

Član 9.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju a pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na slobodu izražavanja obuhvata slobodu uverenja i primanja i davanja informacija i ideja, na manjinskom jeziku, bez ometanja od strane vlasti i bez obzira na granice. U okviru svojih pravnih sistema, ugovornice će obezbediti da pripadnici nacionalnih manjina imaju pristup sredstvima javnog informisanja bez diskriminacije.

2. Stav 1. ne sprečava ugovornice da uslove rad radio i televizijskih stanica ili bioskopskih preduzeća dobijanjem odobrenja na osnovu objektivnih merila i bez diskriminacije.

3. Ugovornice neće ometati pripadnike nacionalnih manjina da stvaraju i koriste štampana sredstva javnog informisanja. U pravnom režimu za zvučne radio i televizijske emisije, one će obezbediti koliko god je moguće, a uzimajući u obzir odredbe stava 1., da pripadnici nacionalnih manjina dobijaju mogućnost stvaranja i korišćenja sopstvenih sredstava javnog informisanja.

4. U okviru svojih pravnih sistema, ugovornice će usvojiti odgovarajuće mere da se pripadnicima nacionalnih manjina olakša pristup sredstvima javnog informisanja i u cilju unapređenja tolerancije i omogućavanja kulturnog pluralizma.

Član 10.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na korišćenje, slobodno i bez ometanja, svog manjinskog jezika privatno i javno, usmeno ili pismeno.

2. U oblastima koje su tradicionalno ili u znatnom broju naseljene pripadnicima nacionalnih manjina, ukoliko ti pripadnici to zatraže, i kada taj zahtev odgovara stvarnoj

potrebi, ugovornice će nastojati da obezbede koliko je to moguće, uslove koji bi omogućili da se manjinski jezik koristi u odnosima između tih pripadnika i organa uprave.

3. Ugovornice se obavezuju da zajamče pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da bude odmah obavešten, na jeziku koji razume, o razlozima hapšenja i o prirodi i razlozima optužbe protiv njega/nje, kao i da se brani na tom jeziku, ako je potrebno, uz besplatnu pomoć tumača.

Član 11.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svakog pripadnika nacionalne manjine da koristi svoje prezime i ime na manjinskom jeziku i pravo na njihovo zvanično priznavanje na način utvrđen pravnim sistemom svake ugovornice.

2. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svake/svake pripadnika/ce nacionalne manjine da na mestima vidljivim za javnost izloži oznake, natpise i druge informacije privatnog karaktera pisane na njegovom maternjem jeziku.

3. U oblastima tradicionalno naseljenim znatnim brojem pripadnika nacionalnih manjina, ugovornice će nastojati, u okviru svojih pravnih sistema, uključujući, gde je to pogodno, ugovore s drugim državama, a uzimajući u obzir svoje posebne uslove, da tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica i druge topografske oznake namenjene javnosti budu takođe ispisane na lokalnom jeziku kada postoji dovoljna tražnja za takvim oznakama.

Član 12.

1. Gde god je to pogodno, ugovornice će preduzeti mere u oblasti obrazovanja i istraživanja radi negovanja kulture, istorije, jezika i veroispovesti svojih nacionalnih manjina i većinskog stanovništva na svojoj teritoriji.

2. S tim u vezi ugovornice će, između ostalog, obezbediti odgovarajuće mogućnosti za osposobljavanje nastavnika i pristup udžbenicima i olakšaće komunikaciju između učenika i nastavnika raznih zajednica.

3. Ugovornice se obavezuju da unapređuju jednake mogućnosti pristupa obrazovanju na svim stupnjevima za pripadnike nacionalnih manjina.

Član 13.

1. U okviru svojih sistema obrazovanja, ugovornice će priznati pravo pripadnika nacionalnih manjina na osnivanje i vođenje sopstvenih privatnih ustanova za obrazovanje i osposobljavanje.

2. Ostvarivanje tog prava ne podrazumeva nikakvu finansijsku obavezu za ugovornice.

Član 14.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svakog pripadnika/ce nacionalne manjine da uči svoj manjinski jezik.

2. U oblastima koje su tradicionalno ili u znatnom broju naseljene pripadnicima nacionalnih manjina, ako ima dovoljno zahteva, ugovornice će nastojati da obezbede, koliko god je moguće i u okviru svojih obrazovnih sistema, da pripadnici tih manjina imaju odgovarajuće mogućnosti da uče maternji jezik ili da imaju nastavu na tom jeziku.

3. Stav 2. ovog člana primeniće se bez štete po izučavanje zvaničnog jezika ili nastave na tom jeziku.

Član 15.

Ugovornice će stvoriti neophodne uslove za efikasno učešće pripadnika nacionalnih manjina u kulturnom, socijalnom i ekonomskom životu i javnim poslovima, naročito onim koji se njih tiču.

Član 16.

Ugovornice će se uzdržati od mera koje menjaju odnos stanovništva u oblastima naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina a imaju cilj da ograniče prava i slobode koje proizilaze iz načela sadržanih u ovoj okvirnoj Konvenciji.

Član 17.

1. Ugovornice se obavezuju da ne ometaju pravo pripadnika nacionalnih manjina da zasnivaju i održavaju slobodne i miroljubive odnose preko granice s licima koja zakonito borave u drugim državama, posebno onim s kojima imaju zajednički etnički, kulturni, jezički ili verski identitet ili zajedničko kulturno nasleđe.

2. Ugovornice se obavezuju da ne ometaju pravo pripadnika nacionalnih manjina da učestvuju u radu nevladinih organizacija, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu.

Član 18.

1. Ugovornice će nastojati da zakluče, gde je potrebno, dvostrane i višestrane sporazume s drugim državama, posebno susednim, radi obezbeđivanja zaštite pripadnika odnosnih nacionalnih manjina.

2. Gde je to potrebno ugovornice će preduzeti mere za podsticanje prekogranične saradnje.

Član 19.

Ugovornice se obavezuju da poštuju i da sprovode načela sadržana u ovoj okvirnoj Konvenciji i da, gde je potrebno, unesu samo ona ograničenja, restrikcije ili ukidanja koji su određeni međunarodnim pravnim instrumentima posebno Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, u meri u kojoj su od značaja za prava i slobode koji proizilaze iz pomenutih načela.

ODELJAK III

Član 20.

Pri ostvarivanju prava i sloboda koja proizilaze iz načela sadržanih u ovoj okvirnoj Konvenciji, svaki pripadnik nacionalne manjine poštovaće nacionalno zakonodavstvo i prava drugih, posebno pripadnika većine ili drugih nacionalnih manjina.

Član 21.

Ništa se u ovoj okvirnoj Konvenciji neće tumačiti kao da podrazumeva nečije pravo na preduzimanje delatnosti ili vršenje dela suprotnih osnovnim načelima međunarodnog prava, a posebno suverenoj jednakosti, teritorijalnom integritetu i političkoj ravnopravnosti država.

Član 22.

Ništa u ovoj okvirnoj Konvenciji neće se tumačiti kao da ograničava ili ukida bilo koje ljudsko pravo ili osnovnu slobodu koji mogu biti zajamčeni pravom neke ugovornice ili nekim drugim sporazumom čija je ona ugovorna strana.

Član 23.

U onoj meri u kojoj su predmet odgovarajuće odredbe u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ili u protokolima uz nju, prava i slobode koje proizilaze iz načela sadržanih u ovoj okvirnoj Konvenciji smatraće se saglasnim s njima.

ODELJAK IV

Član 24.

1. Komitet ministara Saveta Evrope nadziraće kako ugovornice sprovode ovu okvirnu Konvenciju.

2. Ugovornice koje nisu članice Saveta Evrope učestvo-
vaće u mehanizmima njenog sprovođenja pod uslovima
koji će se utvrditi.

Član 25.

1. U roku od godinu dana od stupanja na snagu ove
okvirne Konvencije za odgovarajuću ugovornicu, ova će
podneti Generalnom sekretaru Saveta Evrope puna
obaveštenja o zakonodavnim i drugim merama preduzetim
da se sprovedu u delo načela utvrđena u ovoj okvirnoj
Konvenciji.

2. Posle toga, svaka ugovornica dostavljaće General-
nom sekretaru periodično i kad god Komitet ministara to
zatraži, dalja obaveštenja od značaja za sprovođenje ove
okvirne Konvencije.

3. Generalni sekretar će dostaviti Komitetu ministara
obaveštenja prosleđena na osnovu ovog člana.

Član 26.

1. Prilikom ocene dovoljnosti mera preduzetih od stra-
ne ugovornice radi ostvarenja načela utvrđenih u ovoj
okvirnoj Konvenciji, Komitetu ministara pomagaće Save-
todavni komitet, čiji će članovi biti priznati stručnjaci u ob-
lasti zaštite nacionalnih manjina.

2. Sastav savetodavnog komiteta i njegov poslovnik
utvrdiće Komitet ministara u roku od godinu dana od stu-
panja na snagu ove okvirne Konvencije.

ODELJAK V

Član 27.

Ova okvirna Konvencija otvorena je za potpisivanje za
sve države članice Saveta Evrope. Do dana kada Konven-
cija stupi na snagu, otvorena je za potpisivanje i svim dru-

gim državama koje pozove Komitet ministara. Ona podleže ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju. Instrumenti o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju deponuju se kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 28.

1. Ova okvirna Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku roka od tri meseca od dana kada dva-naest država članica Saveta Evrope izraze saglasnost da se obavezuju Konvencijom shodno odredbama člana 27.

2. U pogledu države članice koja naknadno izrazi spremnost da se njome obaveže, okvirna Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu posle isteka roka od tri meseca od dana deponovanja instrumenata o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju.

Član 29.

1. Posle stupanja na snagu ove okvirne Konvencije i posle savetovanja s državama ugovornicama, Komitet ministara Saveta Evrope može da pozove na pristupanje Konvenciji, većinskom odlukom shodno članu 20d. Statuta Saveta Evrope državu nečlanicu Saveta Evrope, koja iako pozvana da potpiše, shodno odredbama člana 27, još to nije učinila i drugu državu nečlanicu.

2. U odnosu na svaku državu koja pristupi, okvirna Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu koji nastupi po isteku roka od tri meseca od dana deponovanja instrumenata o pristupanju kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 30.

1. Svaka država može u trenutku potpisivanja ili prilikom deponovanja instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupanju, da odredi teritoriju ili teritorije za

čije je međunarodne odnose odgovorna na koje se primenjuje ova okvirna Konvencija.

2. Svaka država može kasnije, izjavom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope proširiti primenu ove okvirne Konvencije na neku drugu teritoriju navedenu u izjavi. U odnosu na tu teritoriju okvirna Konvencija stupiće na snagu prvog dana u mesecu posle isteka roka od tri meseca od dana prijema te izjave od strane Generalnog sekretara.

3. Izjava data po prethodnom stavu može se, u odnosu na teritoriju utvrđenu u izjavi, povući obaveštenjem Generalnom sekretaru. Povlačenje ima pravno dejstvo prvog dana u mesecu posle isteka roka od tri meseca od dana prijema tog obaveštenja od strane Generalnog sekretara.

Član 31.

1. Svaka ugovornica može da otkáže ovu okvirnu Konvenciju u svako doba obaveštenjem Generalnom sekretaru Saveta Evrope.

2. Otkazivanje stupa na snagu prvog dana u mesecu koji nastupi po isteku roka od šest meseci od dana prijema obaveštenja od strane Generalnog sekretara.

Član 32.

Generalni sekretar Saveta Evrope obavestiće države članice Saveta, druge potpisnice, i svaku državu koja je pristupila ovoj okvirnoj Konvenciji, o:

- a) svakom potpisu;
- b) deponovanju svakog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju, pristupanju;
- c) danu stupanja ove okvirne Konvencije na snagu shodno članovima 28, 29. i 30;

d) svakom drugom aktu, obaveštenju ili podnesku u vezi s ovom okvirnom Konvencijom.

U potvrdu toga, dole potpisani, valjano opunomoćeni, potpisali su ovu okvirnu Konvenciju.

Sačinjeno u Strazburu, dana 1. februara 1995. godine, na engleskom i francuskom jeziku, s tim što su oba teksta autentična u jednom primerku koji se deponuje u arhivi Saveta Evrope; Generalni sekretar Saveta Evrope dostaviće overene kopije svakoj državi članici Saveta Evrope i svakoj državi koja bude pozvana da potpiše ovu okvirnu Konvenciju ili da joj pristupi.

EVROPSKA POVELJA O REGIONALNIM I MANJINSKIM JEZICIMA

Strazbur, 5. novembra 1992.

PREAMBULA

Države članice Saveta Evrope,

Smatrajući da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva između njegovih članica posebno u cilju obezbeđenja i ostvarivanja ideala i načela koji čine njihovo zajedničko nasleđe;

Smatrajući da je zaštita istorijskih regionalnih i manjinskih jezika u Evropi, od kojih su neki u opasnosti od mogućeg nestanka, nešto što doprinosi održanju i razvoju kulturnog bogatstva i tradicija Evrope;

Smatrajući da je pravo na upotrebu regionalnih i manjinskih jezika u privatnom i javnom životu neotuđivo pravo koje je u saglasnosti sa načelima Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i u skladu sa duhom Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda Saveta Evrope;

Imajući na umu posao koji je obavljen u okviru KEBS, a posebno Helsinški završni akt iz 1975. godine i dokumenta sastanka u Kopenhagenu 1990. godine;

Naglašavajući vrednost interkulturalizma i multilingviliteta i smatrajući da je zaštita i unapređenje regionalnih i

manjinskih jezika nešto što ne treba da bude smetnja zvaničnim jezicima i potrebi da se oni poznaju;

Shvativši da je zaštita i unapređenje manjinskih jezika u različitim zemljama i regionima Evrope važan doprinos u izgradnji Evrope koja bi se zasnivala na načelima demokratije i kulturne raznovrsnosti unutar okvira nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Uzimajući u obzir posebne uslove i istorijske tradicije u različitim regionima evropskih država,

Sporazumele su se o sledećem:

DEO I: OPŠTE ODREDBE

Član 1. Definicija

Za potrebe ove Povelje:

a) „regionalni ili manjinski jezici“ su jezici koji:

- su tradicionalno u upotrebi na određenoj teritoriji jedne države od strane državljana te države koji čine brojčano manju grupu od ostatka stanovništva te države i koji su
- različiti od zvaničnog jezika te države, što ne uključuje dijalekte zvaničnog jezika te države ili jezike radnika migranata;

b) „teritorija u kojoj su regionalni ili manjinski jezici u upotrebi“ označava geografsku oblast u kojoj su pomenuti jezici sredstvo izražavanja određenog broja ljudi čime se opravdavaju različite mere zaštite i unapređenja predviđene ovom Poveljom;

c) „neteritorijalni jezici“ su oni jezici koje koriste državljani države članice koji se razlikuju od jezika koji su u upotrebi kod ostalog stanovništva države ali koji, iako se tradicionalno koriste na teritoriji te države, ne mogu da budu poistovećeni sa nekom njenom konkretnom teritorijom.

Član 2. Obaveze

1. Svaka država preuzima obavezu da primeni odredbe drugog dela na sve regionalne ili manjinske jezike koji se govore na njenoj teritoriji i koji su u skladu sa definicijom sadržanom u članu 1.

2. Po pitanju svakog od jezika koji je preciziran u vreme ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja u skladu sa članom 3., svaka država članica preuzima obavezu da primeni najmanje 35 stavova i podstavova odabranih među odredbama trećeg dela Povelje, uključujući najmanje tri koji treba da budu odabrani u članovima 8. i 12. i po jedan iz članova 9., 18., 11. i 13.

Član 3. Praktični aranžmani

1. Svaka država ugovornica će u svom instrumentu ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja ove Povelje precizirati svaki od regionalnih ili manjinskih jezika ili zvanični jezik koji je manje u upotrebi na onoj teritoriji ili njenom delu za koje želi da obezbedi primenu odredaba odabranih u skladu sa drugim stavom člana 2.

2. Svaka država članica može u bilo kom trenutku dati na znanje generalnom sekretaru da prihvata obaveze koje proističu iz odredaba bilo kog paragrafa Povelje koji već nisu odabrani u njenom instrumentu ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja, ili da će primeniti stav 1. ovog člana na ostale regionalne ili manjinske jezike ili na ostale zvanične jezike koji se manje upotrebljavaju na njenoj teritoriji ili na jednom delu.

3. Obaveze o kojima govore prethodna dva stava smatraće se integralnim delom ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja i imaće isto dejstvo od datuma notifikacije.

Član 4.

Postojeći režim zaštite

1. Ništa u ovoj Povelji ne treba razumeti kao ograničavanje ili derogiranje bilo kojih prava zajamčenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

2. Odredbe ove Povelje neće ni na koji način uticati na povoljniji tretman regionalnih ili manjinskih jezika ili na pravni režim osoba koje pripadaju manjinama koji može da postoji u nekoj od država članica ili koji je obezbeđen odgovarajućim dvostranim ili višestranim sporazumom.

Član 5.

Postojeće obaveze

Ništa u ovoj Povelji ne može se tumačiti da podrazumeva pravo na upuštanje u kakvu aktivnost ili na vršenje kakve radnje koji su u suprotnosti sa ciljevima Povelje Ujedinjenih nacija ili drugim obavezama prema međunarodnom pravu, uključujući tu i načela suvereniteta i teritorijalnog integriteta država.

Član 6.

Informacije

Države članice preuzimaju obavezu da ispitaju načine na koji će vlast, organizacije i osobe kojih se tiče sadržaj ove Povelje biti informisane o svojim pravima i dužnostima ustanovljenim ovom Poveljom.

DEO II: CILJEVI I NAČELA U SKLADU SA ČLANOM 2. STAV 1.

Član 7.

Ciljevi i načela

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa

situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

- priznanje regionalnih ili manjinskih jezika kao izraz kulturnog bogatstva;
- poštovanje geografske oblasti svakog regionalnog ili manjinskog jezika kako bi se obezbedilo da postojeća ili nova upravna podela ne predstavlja prepreku unapređenju regionalnog ili manjinskog jezika o kome se radi;
- potreba za odlučnom akcijom kako bi se unapredili regionalni ili manjinski jezici i na taj način sačuvali;
- stvaranje uslova za olakšanje i/ili ohrabrivanje upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika u govoru i pisanju, u javnom i privatnom životu;
- održavanje i razvijanje veza, u oblastima koje pokriva ova Povelja, između grupa koje koriste regionalne ili manjinske jezike i ostalih grupa u državi koje upotrebljavaju jezik u identičnoj ili sličnoj formi, kao i uspostavljanje kulturnih odnosa sa ostalim grupama u državi koje koriste različite jezike;
- donošenje odredaba putem kojih bi se na odgovarajući način i odgovarajućim sredstvima obezbedilo proučavanje regionalnih ili manjinskih jezika na svim odgovarajućim stupnjevima;
- olakšavanje da i oni koji ne govore regionalne ili manjinske jezike, a žive u oblasti gde se oni govore, mogu da ih nauče ukoliko to žele;
- unapređenje proučavanja i istraživanja regionalnih ili manjinskih jezika na univerzitetima ili sličnim ustanovama;
- unapređenje odgovarajućih oblika transnacionalne razmene, u onim oblastima o kojima govori ova Povelja, za regionalne ili manjinske jezike koji se

koriste u identičnom ili sličnom obliku u dve ili više država.

2. Države članice preuzimaju obavezu da uklone, ako već to do sada nisu učinile, bilo koje neopravdano ugrožavanje, isključivanje, ograničavanje ili nepovoljan tretman koji bi se odnosio na upotrebu regionalnog ili manjinskog jezika i koji bi imao cilj da obeshrabri ili dovede u pitanje njegovo održavanje i razvoj. Usvajanjem posebnih mera u korist regionalnih ili manjinskih jezika, koje bi imalo za cilj unapređenje jednakosti između onih koji koriste ove jezike i ostatka stanovništva ili koji uzimaju u obzir njihove specifične uslove, ne može se smatrati aktom diskriminacije protiv onih koji koriste jezike koji su u većoj upotrebi od manjinskih.

3. Države članice preuzimaju obavezu da na odgovarajući način unaprede međusobno razumevanje između svih jezičkih grupa unutar zemlje i da tu posebno uključe poštovanje, razumevanje i trpeljivost u odnosu na regionalne ili manjinske jezike u okviru procesa obrazovanja kao i da ohrabre sredstva javnog informisanja da slede isti cilj.

4. U određivanju svoje politike u odnosu na regionalne ili manjinske jezike države članice uzimaju u obzir potrebe i želje onih grupa stanovništva koje koriste te jezike. Treba ih ohrabriti da ustanove, ukoliko je to neophodno, odgovarajuća tela koja bi se bavila savetovanjem vlasti o svim pitanjima koja se tiču regionalnih ili manjinskih jezika.

5. Države članice preuzimaju obavezu da, mutatis mutandis, primene ista ova načela koja su nabrojana u stavovima 1. do 4. i na neteritorijalne jezike. Međutim, što se tiče ovih jezika priroda i obim mera koje treba preuzeti da bi se ostvarili efekti predviđeni ovom Poveljom, treba da budu određeni na elastičan način imajući na umu potrebe i želje kao i poštujući tradicije i karakteristike onih grupa koje te jezike koriste.

DEO III:
MERE ZA UNAPREĐENJE UPOTREBE
REGIONALNIH ILI MANJINSKIH JEZIKA U
JAVNOM ŽIVOTU U SKLADU SA
OBAVEZAMA SADRŽANIM U
ČLANU 2. STAV 2.

Član 8.
Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preduzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

a)

- da omoguće predškolsko obrazovanje na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- da omoguće značajan deo predškolskog obrazovanja na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- da primene jednu od ovih mera makar na one polaznike čije porodice tako nešto zahtevaju a čiji se broj smatra dovoljnim; ili
- da ako javne vlasti nemaju direktnih ovlašćenja u oblasti predškolskog obrazovanja da stimulišu ili ohrabre primenu mera koje su pomenute;

b)

- da omoguće osnovno obrazovanje na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- da obezbede značajan deo osnovnog obrazovanja na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili

- da obezbede, u okviru osnovnog obrazovanja, da učenje odgovarajućeg regionalnog ili manjinskog jezika postane integralni deo nastavnog plana; ili
- da primene jednu od ove tri mere makar na one polaznike čije porodice tako nešto zahtevaju a čiji se broj smatra dovoljnim;

c)

- da omoguće srednje obrazovanje na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- da omoguće značajan deo srednjeg obrazovanja na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- da obezbede, u okviru srednjeg obrazovanja, uslove za učenje odgovarajućeg regionalnog ili manjinskog jezika u okviru nastavnog plana; ili
- da primene jednu od ovih mera makar na one đake koji tako žele ili ako je to primenljivo, čije porodice tako žele i čiji se broj smatra dovoljnim;

d)

- da omoguće tehničko ili specijalističko obrazovanje na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- da omoguće značajan deo tehničkog obrazovanja na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- da u okviru tehničkog ili specijalističkog obrazovanja stvore uslove za učenje odgovarajućeg regionalnog ili manjinskog jezika u okviru nastavnog plana; ili
- da primene jednu od ovih mera makar prema onim đacima koji tako žele ili, ako je to primenljivo, čije porodice tako žele u broju koji se smatra dovoljnim

e)

- da omoguće univerzitetsko ili drugo više obrazovanje na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima; ili da omoguće uslove za studiranje ovih jezika kao predmeta na univerzitetima ili višim školama; ili
- ukoliko se prema ulozi države koju ona ima u odnosu na visokoobrazovane institucije, ne mogu primeniti pomenuti podstavovi, da ohrabre ili dozvole mogućnost univerzitetskog ili drugog višeg obrazovanja na regionalnim ili manjinskim jezicima, ili da omoguće uslove za proučavanje ovih jezika na univerzitetima ili višim školama;

f)

- da predvide obrazovanje odraslih putem stalnih kurseva koji bi bili održavani uglavnom ili u potpunosti na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili – da ponude ove jezike kao predmete u okviru obrazovanja za odrasle; ili
- ako vlasti nemaju direktnog ovlašćenja u oblasti obrazovanja odraslih da stimulišu ili ohrabre proučavanje tih jezika kao predmeta u okviru obrazovanja odraslih;

g)

- da načine aranžmane koji bi obezbedili učenje istorije i kulture koja se tiče regionalnih ili manjinskih jezika;

h)

- da obezbede osnovno i kasnije osposobljavanje nastavnika potrebnih da primene odredbe sadržane u tačkama a. do g. ovog stava a koje su prihvatile;

i)

- da uspostave nadzorno telo ili tela koja bi bila odgovorna za nadgledanje mera koje su preuzete i napretka koji je ostvaren u proučavanju regionalnih ili manjinskih jezika, kao i za pisanje periodičnih izveštaja sopstvenih nalaza koji bi bili objavljavani.

2. Što se tiče obrazovanja na teritorijama van oblasti u kojima su regionalni ili manjinski jezici tradicionalno u upotrebi strane preuzimaju obavezu, ako broj onih koji govore te jezike tako nešto opravdava, da odobre, ohrabre ili omoguće učenje na regionalnim ili manjinskim jezicima na svakom od odgovarajućih stupnjeva obrazovanja.

Član 9.

Sudska ovlašćenja

1. Zemlje članice se obavezuju, u odnosu na one sudske oblasti u kojima broj stanovnika koji upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike opravdava dole pomenute mere, u skladu sa situacijom sa svakim od ovih jezika i pod uslovom da sudija ne smatra da upotreba olakšica predviđenih ovim članom može da omete valjano sprovođenje postupka:

a) u krivičnom postupku:

- da obezbede da sudovi, na zahtev jedne od strana, sprovode postupak na regionalnom ili manjinskom jeziku; i/ili
- da okrivljenom garantuju pravo da upotrebljava sopstveni regionalni ili manjinski jezik; i/ili
- da obezbede da zahtev i dokaz, bez obzira da li je u pisanoj ili usmenoj formi, ne bude smatran neprihvatljivim samo zbog toga što je formulisan na regionalnom ili manjinskom jeziku; i/ili
- da izdaju, na odgovarajući zahtev, dokumente koji se tiču pravnog postupka na odgovarajućem regio-

nalnom ili manjinskom jeziku, ako je to neophodno korišćenjem odgovarajućih prevodilaca koji ne bi izazivali nikakve dodatne troškove zainteresovanim osobama;

b) u građanskim parnicama:

- da obezbede da sudovi, na zahtev jedne od strana, sprovedu postupak na regionalnom ili manjinskom jeziku; i/ili
- da dopuste, kad god stranka treba da se pojavi lično pred sudom, da može da koristi sopstveni regionalni ili manjinski jezik bez ikakvih dodatnih troškova; i/ili
- da dopuste izdavanje dokumenata i dokaza na regionalnim ili manjinskim jezicima, ukoliko je to neophodno korišćenjem odgovarajućih prevodilaca;

c) u postupcima pred sudovima koji se tiču upravnih stvari:

- da obezbede da sudovi, na zahtev jedne od strana vode postupak na regionalnom ili manjinskom jeziku; i/ili
- da dopuste, kad god stranka treba lično da se pojavi pred sudom, da može da koristi sopstveni regionalni ili manjinski jezik bez ikakvih dodatnih troškova; i/ili
- da dopuste izdavanje dokumenata i dokaza na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima, ako je to neophodno, uz upotrebu odgovarajućih prevodilaca;

d) da preduzmu mere kako bi obezbedile da primena pomenutih podstavova i bilo koje neophodno korišćenje prevodilaca ne izaziva dodatne troškove zainteresovanim licima.

2. Države članice se obavezuju:

- a) da ne dovode u pitanje valjanost pravnih dokumenata samo zbog toga što su doneti na regionalnom ili manjinskom jeziku; ili
- b) da ne dovode u pitanje valjanost pravnih dokumenata koji su doneti u okviru države samo zbog toga što su načinjeni na regionalnom ili manjinskom jeziku ili da obezbede da se oni mogu upotrebiti protiv zainteresovanih trećih lica, koja inače ne koriste ove jezike, pod uslovom da im je sadržaj ovih dokumenata stavljen na uvid od strane osoba koje se na njega pozivaju; ili
- c) da ne poriču valjanost pravnih dokumenata donetih između različitih strana, samo zbog toga što su načinjeni na regionalnom ili manjinskom jeziku.

3. Zemlje članice preuzimaju obavezu da se na regionalnim ili manjinskim jezicima nađu najznačajniji nacionalni zakonodavni tekstovi, a posebno oni koji se tiču lica koji koriste ove jezike, osim ako oni do njih nisu došli na neki drugi način.

Član 10.

Upravne vlasti i javne službe

1. U okviru administrativnih oblasti države, u kojim broj njenih stanovnika koji koristi regionalne ili manjinske jezike opravdava mere koje su navedene u ovom članu, u skladu sa situacijom sa svakim od tih jezika, države članice, koliko je to god razumno moguće, preuzimaju sledeće obaveze:

- a)
 - da obezbede da upravne vlasti koriste regionalne ili manjinske jezike; i
 - da obezbede da njihovi službenici u kontaktima sa građanstvom upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike u odnosu prema licima koja ih koriste, ili

- da obezbede da oni koji koriste regionalne ili manjinske jezike mogu da podnesu usmene ili pismene predstavke i dobiju odgovor na ovim jezicima; ili
- da obezbede da oni koji koriste regionalne ili manjinske jezike mogu da podnose usmene ili pismene predstavke na ovim jezicima; ili
- da obezbede da oni koji koriste regionalne ili manjinske jezike mogu punovažno da podnose dokumenta na ovim jezicima;

b) da se učini dostupnom upotreba upravnih tekstova i obrazaca za stanovništvo koje koristi regionalne ili manjinske jezike na tim jezicima ili da se osiguraju dvojezične verzije;

c) da se omogući upravnim vlastima da izrađuju nacрте dokumenata na regionalnim ili manjinskim jezicima.

2. Po pitanju lokalnih i regionalnih vlasti na čijoj teritoriji određeni broj stanovnika koristi regionalne ili manjinske jezike a da je taj broj takav da opravdava dole pomenute mere države članice preuzimaju obavezu da odobre ili ohrabre:

a) upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika u okviru finansiranja regionalnih ili lokalnih vlasti;

b) mogućnost za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike da podnesu pismene ili usmene predstavke na tim jezicima;

c) da regionalne vlasti objavljuju svoja zvanična dokumenta na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima;

d) da lokalne vlasti objavljuju svoja zvanična dokumenta na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima;

e) upotrebu manjinskih i regionalnih jezika u raspravama u lokalnim parlamentima, pri čemu se međutim, ne isključuje upotreba zvaničnog jezika države;

f) upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika u lokalnim skupštinama, bez zanemarivanja upotrebe zvaničnog jezika države;

g) upotreba, ako je neophodno zajedno sa imenom na zvaničnom jeziku države, tradicionalnih oblika imena mesta na regionalnim ili manjinskim jezicima.

3. Što se tiče javnih službi koje obezbeđuju upravne vlasti ili lica koja deluju u njihovo ime, države članice preduzimaju, u okviru teritorije na kojoj se regionalni ili manjinski jezici koriste, u saglasnosti sa situacijom svakog jezika i koliko je to razumno moguće:

a) da obezbede da će se regionalni ili manjinski jezici koristiti u javnim službama; ili

b) da omoguće onima koji koriste regionalne ili manjinske jezike da podnesu zahtev i dobiju odgovor na svom jeziku; ili

c) da omoguće onima koji koriste regionalne ili manjinske jezike da podnesu zahtev na ovim jezicima.

4. U nameri da se ostvare odredbe sadržane u stavovima 1., 2. i 3., države članice preuzimaju jednu ili više od sledećih obaveza:

a) prevođenje i tumačenje kada je to potrebno;

b) angažovanje, ili ukoliko je neophodno osposobljavanje, službenika i ostalih zaposlenih u okviru javnih službi;

c) udovoljavanje, koliko je to moguće, zahtevima zaposlenih u javnim službama koji poznaju neki regionalni ili manjinski jezik, da budu angažovani na teritorijama na kojima se ovi jezici koriste.

5. Države članice preuzimaju obavezu da dopuste upotrebu i usvajanje porodičnih imena na regionalnim ili manjinskim jezicima, na zahtev onih koji su zainteresovani.

Član 11.

Sredstva javnog informisanja

1. Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

a) u smislu u kom radio i televizija ostvaruju ulogu javne službe:

- da obezbede stvaranje makar jedne radio stanice i jednog televizijskog kanala na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- da ohrabre ili olakšaju stvaranje makar jedne radio stanice ili jednog televizijskog kanala na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- da omoguće odgovarajuće odredbe zahvaljujući kojim bi prikazivači programa ponudili sadržaje na regionalnim ili manjinskim jezicima;

b)

- da ohrabre ili olakšaju stvaranje barem jedne radio stanice na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- da ohrabre ili olakšaju redovno emitovanje radio programa na regionalnim ili manjinskim jezicima;

c)

- da ohrabre ili olakšaju stvaranje barem jednog televizijskog kanala na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- da ohrabre ili olakšaju redovno emitovanje televizijskog programa na regionalnim ili manjinskim jezicima;

d)

- da ohrabre ili olakšaju proizvodnju i distribuciju audio ili audiovizuelnih radova na regionalnim ili manjinskim jezicima;

e)

- da ohrabre ili olakšaju stvaranje i očuvanje makar jednih novina na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
- da ohrabre ili olakšaju redovno objavljivanje novinskih članaka na regionalnim ili manjinskim jezicima;

f)

- da pokriju dodatne troškove onih sredstava javnog informisanja koji koriste regionalne ili manjinske jezike u slučajevima kada zakon i inače omogućava finansijsku pomoć sredstvima javnog informisanja; ili
- da primene postojeće mere finansijske podrške i na audiovizuelnu produkciju na regionalnim ili manjinskim jezicima;

g)

- da pomognu obrazovanje novinara i ostalih zaposlenih u sredstvima javnog informisanja koja koriste regionalne ili manjinske jezike.

2. Države članice preuzimaju obavezu da garantuju slobodu direktnog prijema radio i televizijskog programa iz susjednih zemalja na jeziku koji je isti ili sličan regionalnom ili manjinskom jeziku, kao i da se ne suprotstavljaju reemitovanju radio i televizijskih programa iz susjednih zemalja na ovom jeziku. Oni se, pored toga, zalažu da osiguraju da se neće postavljati nikakva ograničenja pravu na slobodu izražavanja i slobodnu cirkulaciju informacija u okviru pisa-

ne štampe na jeziku koji je isti ili sličan regionalnom ili manjinskom jeziku. Uživanje ovih sloboda, pošto sobom nosi odgovarajuće dužnosti i odgovornosti, može da bude podvrgnuto takvim formalnostima, uslovljavanjima, ograničavanjima ili kaznama koje su propisane zakonom i koje su nužne u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja i morala, radi zaštite ugleda ili radi zaštite informacija koje su primljene u poverenju, ili za održavanje autoriteta i nepristranosti sudstva.

3. Države članice preuzimaju obavezu da obezbede da interesi korisnika regionalnih ili manjinskih jezika budu predstavljeni i uzeti u obzir tako što se mogu stvarati odgovarajuća tela koja bi bila u skladu sa zakonom i odgovornostima koje postoje kada se garantuje sloboda i pluralizam medija.

Član 12.

Kulturne aktivnosti i pogodnosti

1. Što se tiče kulturnih aktivnosti i olakšica, posebno biblioteka, videoteka, kulturnih centara, muzeja, arhiva, akademija, pozorišta ili bioskopa, kao i literarnih radova ili filmske produkcije, različitih oblika kulturnog izražavanja, festivala i kulturne industrije, uključujući i upotrebu novih tehnologija, države članice preuzimaju obavezu da unutar teritorije na kojoj se ovi jezici koriste, i do stepena do kog su javne vlasti za to nadležne, imaju ovlašćenja ili igraju odgovarajuću ulogu:

- a) da ohrabre vidove izražavanja i inicijative specifične za regionalne ili manjinske jezike i da omoguće različite načine pristupa umetničkim delima proizvedenim na ovim jezicima;
- b) da podstaknu različita sredstva putem kojih bi dela sačinjena na regionalnim ili manjinskim jezicima

- postala dostupna pomaganjem i razvitkom prevođenja, nadsinhronizacije i titlovanih prevoda;
- c) da unapredi pristup regionalnih ili manjinskih jezika radovima proizvedenim na drugim jezicima razvojem prevoda, nadsinhronizacije i titlovanih prevoda;
 - d) da obezbede da tela koja su odgovorna za organizovanje ili pružanje podrške različitim kulturnim aktivnostima omoguće odgovarajuće doprinose za uključivanje znanja i upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika i kultura u sve one poduhvate koje oni pokreću, ili za koje obezbeđuju finansijsku podršku;
 - e) da unaprede mere putem kojih bi se obezbedilo da tela odgovorna za organizovanje i podršku kulturnih aktivnosti imaju na svom raspolaganju saradnike koji dobro poznaju regionalne ili manjinske jezike kao i jezike kojima govori ostatak stanovništva;
 - f) da ohrabre direktno učešće predstavnika onih koji koriste odgovarajuće regionalne ili manjinske jezike u obezbeđivanju uslova i planiranju kulturnih delatnosti;
 - g) da ohrabre i/ili olakšaju stvaranje jednog ili više tela koja bi bila odgovorna za prikupljanje i čuvanje kopija i predstavljanje ili objavljivanje radova proizvedenih na regionalnom ili manjinskom jeziku;
 - h) ukoliko je neophodno da stvore i/ili unaprede aktivnosti koje bi imale za cilj finansiranje prevoda ili istraživanje različitih jezičkih termina, posebno imajući na umu održavanje i razvoj odgovarajućih upravnih, komercijalnih, ekonomskih, društvenih, tehničkih ili pravnih termina na svakom od regionalnih ili manjinskih jezika.

2. Što se tiče teritorija različitih od onih na kojima su regionalni ili manjinski jezici tradicionalno u upotrebi, države preduzimaju, ukoliko broj njihovih korisnika to opravdava, da odobre, ohrabre i/ili omoguće odgovarajuće

kulturne aktivnosti i olakšice u skladu sa prethodnim stavom.

3. Države članice preuzimaju obavezu da sačine odgovarajuće odredbe prilikom kreiranja sopstvene kulturne politike van granica u koje bi uključili regionalne ili manjinske jezike i kulture koji oni odslikavaju.

Član 13.

Ekonomski i društveni život

1. Što se tiče ekonomskih i društvenih aktivnosti države preuzimaju obaveze da na teritoriji čitave zemlje:

- a) eliminišu iz zakonodavstva sve odredbe koje zabranjuju ili ograničavaju, bez dovoljno opravdanih razloga, upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika u dokumentima koji se tiču ekonomskog ili društvenog života, posebno u ugovorima o zapošljavanju ili u tehničkim dokumentima kao što su uputstva za upotrebu određenih proizvoda i instalacija;
- b) zabrane uključivanje u interne pravne akte kompanija i u privatna dokumenta bilo kakvih odredaba koje bi onemogućavale ili ograničavale upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika, barem između korisnika ovih jezika;
- c) da se suprotstave praksi koja ima za cilj da obeshrabri upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika u vezi sa ekonomskim i društvenim aktivnostima;
- d) olakšaju ili ohrabre upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika i nekim drugim sredstvima osim onih koja se već pomenuta u ovom članu.

2. Što se tiče ekonomskih i društvenih aktivnosti, države preuzimaju obavezu da, u onom obimu u kome su vlasti nadležne, na teritoriji na kojoj su regionalni ili manjinski jezici u upotrebi i u meri u kojoj je to moguće:

- a) da uključe u njihove finansijske ili bankarske odredbe pravila koja bi omogućila, na način koji je u

- skladu sa komercijalnom praksom, upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika prilikom korišćenja različitih sredstava plaćanja (čekovi i drugo) ili drugih finansijskih dokumenata ili, gde je to moguće, da obezbede primenu takvih pravila;
- b) da u ekonomskom i društvenom sektoru koji je pod njihovom kontrolom (javni sektor) organizuju aktivnosti da unaprede upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika;
 - c) da obezbede da sve pogodnosti socijalnog osiguranja kao što su bolnice, kuće za smeštaj starih lica i slično, ponude takve mogućnosti smeštaja i tretmana na njihovom jeziku onim osobama koje koriste regionalne ili manjinske jezike, a koji imaju potrebu za odgovarajućom negom zbog narušenog zdravlja, starosti ili drugih razloga;
 - d) da obezbede da sva važna upozorenja vezana za sigurnost i bezbednost budu istaknuta na regionalnim ili manjinskim jezicima;
 - e) da uredе da se informacije koje pružaju nadležne javne vlasti, a koje se tiču prava potrošača, budu dostupne na regionalnim ili manjinskim jezicima.

Član 14.

Prekogranična razmena

Države članice preuzimaju obavezu:

- a) da primene postojeće dvostrane ili višestrane aranžmane koji ih vezuju sa državama u kojima se isti jezik koristi u identičnoj ili sličnoj formi, ili, ako je neophodno, da traže da zaključe takve sporazume, na način koji bi unapredio kontakte između korisnika istog jezika u određenoj državi na polju kulture, obrazovanja, informacija, osposobljavanja i trajnog obrazovanja;

- b) u korist regionalnih ili manjinskih jezika da olakšaju ili unaprede saradnju između dve strane granice a posebno između regionalnih ili lokalnih vlasti na čijim teritorijama se isti jezik koristi u identičnoj ili sličnoj formi.

DEO IV: PRIMENA POVELJE

Član 15.

Periodični izveštaj

1. Zemlje članice periodično dostavljaju generalnom sekretaru Saveta Evrope, u obliku koji odredi Komitet ministara, izveštaj o politici koju preduzimaju u saglasnosti sa drugim delom ove Povelje i o merama koje su preduzete u primeni odredaba trećeg dela Povelje na koje su se obavezali. Prvi izveštaj treba da bude dostavljen u toku prve godine nakon stupanja Povelje na snagu u odnosu na državu u pitanju, dok ostali izveštaji treba da slede u trogodišnjim intervalima posle prvog izveštaja.

2. Izveštaji treba da budu javni.

Član 16.

Ispitivanje izveštaja

1. Izveštaj koji se podnosi generalnom sekretaru Saveta Evrope prema članu 15. ispitivaće Komitet eksperata koji se formira u skladu sa članom 17.

2. Tela ili udruženja koja su zakonito osnovana u državama članicama mogu da ukažu Komitetu eksperata na pitanja koja se odnose na primenu ove Povelje. Pošto konsultuje državu članicu, Komitet eksperata može uzeti u obzir ovu informaciju u pripremi svog izveštaja o kojem govori treći stav ovog člana. Ova tela ili udruženja mogu takođe podnositi izjave koje se tiču politike koja se vodi u državi članici u odnosu na odredbe drugog dela ove Povelje.

3. Na osnovu izveštaja o kojem govori stav 1. i informacija koje pominje stav 2., Komitet eksperata će pripremiti izveštaj Komitetu ministara. Ovom izveštaju se pridodaju komentari koji su na zahtev napisale države članice a Komitet ministara ga može objaviti.

4. Izveštaj o kojem govori stav 3. sadržaće posebno predlog eksperata Komitetu ministara za pripremu preporuka jednoj ili više država članica ove Povelje.

5. Generalni sekretar Saveta Evrope sačinice dvogodišnji detaljni izveštaj o primeni ove Povelje i podneće ga Parlamentarnoj skupštini.

Član 17.

Komitet eksperata

1. Komitet eksperata je sačinjen od po jednog člana iz svake države članice koji se imenuje od strane Komiteta ministara sa liste pojedinaca od najvišeg integriteta i priznate stručnosti u pitanjima u kojima se bavi Povelja koju je nominovala država članica.

2. Članovi komiteta se biraju na period od šest godina, a postoji mogućnost ponovnog izbora. Onaj član koji nije u stanju da dovrši svoj mandat biće zamenjen u skladu sa postupkom predviđenim stavom 1. a član koji ga menja biće u funkciji do kraja njegovog mandata.

3. Komitet eksperata će ustanoviti sopstvena pravila procedure. Njegove sekretarske službe obezbediće generalni sekretar Saveta Evrope.

DEO V: ZAVRŠNE ODREDBE

Član 18.

Ova Povelja je otvorena za potpis svim državama članicama Saveta Evrope. Može biti ratifikovana, prihvaćena ili

odobrena. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja se deponuju kod generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 19.

1. Ova Povelja će stupiti na snagu prvog dana u mesecu pošto prođe period od tri meseca od datuma kada je pet država članica Saveta Evrope izrazilo svoj pristanak da bude vezano Poveljom u smislu odredaba člana 18.

2. Što se tiče bilo koje druge države članice koja naknadno izrazi želju da bude vezana ovom Poveljom, Povelja će stupiti na snagu prvog dana u mesecu pošto istekne period od tri meseca posle datuma depozita njegovog instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja.

Član 20.

1. Pošto Povelja stupi na snagu, Komitet ministara Saveta Evrope može pozvati bilo koju državu koja nije član Saveta Evrope da pristupi ovoj Povelji.

2. Što se tiče bilo koje zemlje koja to učini, Povelja će stupiti na snagu prvog dana u mesecu, pošto istekne period od tri meseca posle datuma depozita instrumenta pristupanja koji je podnet generalnom sekretaru Saveta Evrope.

Član 21.

1. Svaka država može, u momentu potpisivanja ili dostavljanja instrumenta ratifikacije, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja staviti jednu ili više rezervi na stavove od dva do pet člana 7. ove Povelje. Nikakve druge rezerve nije moguće ulagati.

2. Svaka država ugovornica koja je načinila rezerve prema proceduri predviđenoj prethodnim stavom može u potpunosti ili delimično da se povuče putem notifikacije upućene generalnom sekretaru Saveta Evrope. Povlačenje će početi da proizvodi dejstvo datumom prijema takve notifikacije od strane generalnog sekretara.

Član 22.

1. Svaka država može u bilo kom trenutku odustati od Povelje notom koju uputi generalnom sekretaru Saveta Evrope.

2. Otkaz postaje punovažan prvog dana u mesecu pošto prođe period od šest meseci nakon prijema notifikacije od strane generalnog sekretara.

Član 23.

Generalni sekretar saveta Evrope će obavestiti zemlje članice Saveta Evrope i one koje su potpisale Povelju o:

- a) svakom potpisu
- b) depozitu svakog instrumenta ratifikacije, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja;
- c) svakom datumu stupanja na snagu Povelje u skladu sa članovima 19. i 20.;
- d) svakoj noti koju primi u smislu primene odredaba člana 3. stava 2;
- e) bilo kom drugom aktu notifikacije ili obaveštenja koji se tiče ove Povelje.

PREPORUKE IZ OSLA O PRAVU NACIONALNIH MANJINA NA UPOTREBU SOPSTVENOG JEZIKA I OBJAŠNJENJE

IMENA

1) Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da koriste svoja lična imena na maternjem jeziku, u skladu sa svojom tradicijom i jezičkim pravilima. Ova imena moraju biti službeno priznata i organi vlasti moraju da ih koriste.

2) Isto tako i privatne ustanove, kao što su kulturna udruženja i poslovne firme koje su osnovali pripadnici nacionalnih manjina, moraju uživati ista prava u pogledu svojih imena.

3) U područjima u kojima živi veliki broj pripadnika nacionalnih manjina i ukoliko za to postoji očigledan zahtev, organi vlasti su dužni da omoguće isticanje lokalnih naziva, imena ulica i drugih topografskih znakova i na jeziku nacionalne manjine.

RELIGIJA

4) Prilikom ispovedanja vere i obavljanja verskih obreda svoje veroispovesti, pojedinačno ili u zajednici s drugima, svako lice ima pravo da se koristi jezikom ili jezicima po vlastitom izboru.

5) Prilikom verskih svečanosti ili obreda koji se istovremeno tiču građanskog statusa i proizvode pravne posledice u dotičnoj državi, država može zahtevati da potvrde i doku-

menti koji se odnose na taj status budu sastavljeni i na službenom jeziku ili jezicima države. Država može zahtevati da dokumentacija koja se odnosi na građanski status koju čuvaju verske vlasti, takođe bude na službenom jeziku ili jezicima države.

ŽIVOT ZAJEDNICE I NEVLADINE ORGANIZACIJE

6) Sva lica, uključujući i ona koja pripadaju nacionalnim manjinama, imaju pravo da osnivaju svoje nevladine organizacije, udruženja i ustanove i da njima upravljaju. Ove organizacije mogu da koriste jezik ili jezike po vlastitom izboru. Država ne sme da diskriminiše ove organizacije na osnovu jezika niti da neosnovano ograničava njihovo pravo da traže izvore finansiranja iz državnog budžeta, međunarodnih izvora ili privatnog sektora.

7) Ako država aktivno pomaže delatnosti, u društvenim, kulturnim, sportskim i drugim oblastima, pravičan udeo ukupnih sredstava koje država izdvaja u tu svrhu mora se dodeliti kao podrška aktivnostima koje preduzimaju pripadnici nacionalnih manjina. Finansijska potpora države delatnostima koje se odvijaju na jeziku/jezicima pripadnika nacionalnih manjina u tim oblastima dodeljivaće se na nediskriminatorskoj osnovi.

MEDIJI

8) Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da osnivaju i održavaju medije na svom jeziku. Zakonski propisi o elektronskim medijima moraju se temeljiti na objektivnim i nediskriminatorским kriterijumima i ne smeju se koristiti za ograničavanje uživanja prava manjina.

9) Pripadnici nacionalnih manjina trebalo bi da raspoložu određenim vremenom za emitovanje na sopstvenom jeziku na elektronskim medijima koji se finansiraju iz javnih prihoda. Količina i kvalitet vremena predviđenog za emitovanje na jeziku dotične nacionalne manjine na državnom,

regionalnom i lokalnom nivou trebalo bi da odgovaraju njenoj brojčanoj zastupljenosti, koncentraciji, kao i situaciji i potrebama nacionalne manjine.

10) Mora se obezbediti nezavisnost javnih i privatnih programa na jeziku ili jezicima nacionalnih manjina. Uredništva javnih medija koja nadgledaju sadržaj i programsko usmerenje trebalo bi da budu nezavisna i da uključe pripadnike nacionalnih manjina koji bi delovali u nezavisnom svojstvu.

11) Pristup inostranim medijima ne sme da bude nepotrebno ograničavan. Mogućnost ovog pristupa ne bi smela da bude izgovor za skraćivanje vremena emitovanja dodeljenog nacionalnoj manjini u medijima koji se finansiraju iz javnih izvora u državi u kojoj dotična manjina živi.

PRIVREDNI ŽIVOT

12) Sve osobe, uključujući i pripadnike nacionalnih manjina, imaju pravo da vode privatne firme na jeziku ili jezicima po sopstvenom izboru. Država može zahtevati da se u te svrhe dodatno koristi i službeni jezik ili jezici države samo ukoliko se pokaže da za to postoji legitimni javni interes, kao što su zaštita radnika ili potrošača ili prilikom poslovanja tih firmi i državnih vlasti.

ORGANI UPRAVE I JAVNE SLUŽBE

13) U regionima i u mestima gde živi veliki broj pripadnika nacionalnih manjina i gde za to postoji iskazana želja, oni moraju imati pravo da od regionalnih i/ili lokalnih vlasti i javnih ustanova dobijaju isprave i potvrde i na službenom jeziku ili jezicima države, i na jezicima nacionalne manjine. Isto tako, regionalne i/ili lokalne vlasti i javne ustanove moraju čuvati odgovarajuću dokumentaciju građana i na jeziku nacionalne manjine.

14) Pripadnici nacionalnih manjina moraju imati odgovarajuće mogućnosti da koriste svoj jezik u opštenju s orga-

nima uprave, posebno u regionima i mestima gde je iskazana takva želja i gde žive u velikom broju. Na sličan način i organi uprave moraju, uvek gde je to moguće, obezbediti da se javne usluge pružaju i na jeziku nacionalne manjine. U tu svrhu moraju da usvoje i da vode odgovarajuće programe i politiku zapošljavanja i/ili obuke.

15) U regionima i mestima gde lica koja pripadaju nacionalnoj manjini žive u velikom broju, država mora da preduzme mere kojima će osigurati da izabrani članovi regionalnih i lokalnih državnih organa mogu koristiti i jezik nacionalne manjine prilikom rada u takvim telima.

NEZAVISNE DRŽAVNE USTANOVE

16) Države u kojima žive pripadnici nacionalnih manjina morale bi da, pored odgovarajuće sudske zaštite, osiguraju tim licima i pristup nezavisnim državnim ustanovama, kao što su kancelarije ombudsmana ili komisije za ljudska prava u slučajevima kada osećaju da je povređeno njihovo pravo na upotrebu jezika.

SUDSKE VLASTI

17) Sva lica, uključujući i pripadnike nacionalnih manjina, imaju pravo da budu pravovremeno obaveštena, na jeziku koji razumeju, o razlozima njihovog hapšenja i/ili pritvora, i o prirodi i uzrocima bilo kakve optužbe protiv njih, kao i pravo da se brane na tom jeziku, ako je potrebno, uz besplatnu pomoć sudskog tumača, i to pre suđenja, za vreme suđenja i tokom žalbenog postupka.

18) U regionima i mestima u kojima pripadnici nacionalnih manjina žive u velikom broju i gde je za to iskazana želja, lica koja pripadaju toj manjini morala bi da imaju pravo da se izražavaju na vlastitom jeziku tokom sudskih postupaka, ako je potrebno uz besplatnu pomoć tumača i/ili prevodilaca.

19) U onim regionima ili mestima u kojima pripadnici nacionalnih manjina žive u velikom broju i gde je za to iskazana želja, države bi morale da poklone dužnu pažnju mogućnosti da se svi sudski postupci koji se tiču ovih lica vode na jeziku manjine.

LIŠAVANJE SLOBODE

20) Direktor i drugo osoblje zatvorske ustanove moraju govoriti jezik ili jezike najvećeg broja zatvorenika ili jezik koji najveći deo njih razume. Programi zapošljavanja i obuke morali bi da budu usmereni ka tom cilju. Uvek kada je to potrebno moraju se koristiti usluge tumača.

21) Pritvorene osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama moraju imati pravo da upotrebljavaju jezik po svom izboru u komunikaciji sa ostalim zatvorenicima i ostalim osobama. Vlasti moraju, uvek kada je moguće, usvajati mere koje zatvorenicima omogućavaju komuniciranje na vlastitom jeziku, kako usmeno, tako i u privatnoj prepisci, u okvirima propisanim zakonom. S tim u vezi, pritvoreno lice ili zatvorenik, po pravilu bi moralo da bude smešteno u pritvoru ili u zatvoru koji se nalaze u blizini njegovog stalnog prebivališta.

OBJAŠNENJE PREPORUKA IZ OSLA O PRAVU NACIONALNIH MANJINA NA UPOTREBU VLASTITOG JEZIKA

OPŠTI UVOD

Član 1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima poziva se na urođeno dostojanstvo svih ljudskih bića kao na temeljni koncept na kojem se zasnivaju svi standardi o ljudskim pravima. Član 1. Deklaracije kaže: „Sva su ljudska bića rođena slobodna i s jednakim dostojanstvom i pravima...” Isticanje važnosti ovoga člana nikada se ne može

dovoljno naglasiti. Ne samo da se ono odnosi na ljudska prava uopšte, nego je i jedan od osnova na kojem počiva pravo pripadnika nacionalnih manjina na upotrebu sopstvenog jezika. Jednakost u dostojanstvu i pravima pretpostavlja poštovanje identiteta pojedinca kao ljudskog bića. Jezik je jedna od najosnovnijih odrednica ljudskog identiteta. Stoga je poštovanje dostojanstva neke osobe usko povezano s poštovanjem identiteta te osobe, pa tako i s poštovanjem njenog maternjeg jezika.

U tom smislu, od posebnog je značaja Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. Član 2. Pakta zahteva od država da osiguraju i poštuju ljudska prava pojedinaca koji se nalaze na njihovoj teritoriji i pod njihovom jurisdikcijom „bez obzira na razlike kao što je, na primer... jezik...“ Član 19. Pakta jemči slobodu izražavanja koja, kako je rečeno u Paktu, ne samo da garantuje pravo da se pružaju i prime informacije i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice, već jemči i pravo da se to čini posredstvom ili na jeziku po sopstvenom izboru. Pružanje i primanje informacija takođe podrazumeva da ljudi deluju unutar zajednice. U tom smislu od posebnog značaja mogu da budu članovi 21. i 22. Pakta koji jemče slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.

Na sličan način, u Evropi, sloboda izražavanja koja je predviđena članom 10. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, u skladu s članom 14. iste konvencije „osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što je... jezik...“ Izričito se pozivajući na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima i na Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Deklaracija o slobodi izražavanja i informisanja Saveta Evrope potvrđuje „da je sloboda izražavanja i informisanja potrebna za društveni, privredni, kulturni i politički razvoj svakog ljudskog bića, i predstavlja uslov harmoničnog napretka društvenih i kulturnih grupa, naroda i međunarodne zajed-

nice“. U vezi s tim od posebnog su značaja slobode mirnog okupljanja i udruživanja zajamčene članom 11. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

U okviru Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), iste osnovne ideje o slobodi izražavanja, okupljanja i udruživanja nabrojane su u paragrafima 9.1–9.3 Dokumenta iz Kopenhagena sa sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji. U Pariskoj povelji za Novu Evropu, šesofori država i vlada zemalja učesnica OEBS-a „potvrđuju da, bez diskriminacije, svaki pojedinac ima pravo na: ...slobodu izražavanja, slobodu udruživanja i mirnog okupljanja...“

Član 27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima je druga ključna odredba koja je u direktnoj vezi s jezičkim pravima nacionalnih manjina. On potvrđuje da „licima koja pripadaju... manjinama neće biti uskraćeno pravo da, u zajednici s drugim članovima svoje grupe, ... upotrebljavaju svoj jezik“.

Na sličan način, član 2(1) Deklaracije UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama proglašava pravo pripadnika nacionalnih manjina da „upotrebljavaju svoj jezik, u privatnom i javnom životu, slobodno i bez ometanja ili bilo kakvog oblika diskriminacije“. Član 10(1) Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Saveta Evrope utvrđuje da će države priznati pravo pripadnicima nacionalnih manjina „da slobodno i bez ometanja upotrebljavaju svoj jezik, u privatnom i javnom životu, u usmenom i pismenom obliku“.

Iako se ovi instrumenti pozivaju na upotrebu jezika manjine u javnom i privatnom životu, oni jasno ne odvajaju „javnu“ od „privatne“ sfere. Zapravo, ove se sfere mogu preklapati. To je slučaj, na primer, kada pojedinci, delujući sami ili u zajednici s drugima, traže osnivanje vlastitih privatnih medija ili škola. Nešto što započne kao privatna inicijativa, može da postane predmet legitimnog javnog intere-

sa. Takav interes može da dovede do donošenja određenih javnih propisa.

Ne može se razmatrati upotreba jezika manjine „u javnom i privatnom životu“ od strane pripadnika nacionalnih manjina a da se ne spomene obrazovanje. Pitanja obrazovanja s obzirom na jezike nacionalnih manjina, iscrpno su obrađena u Haškim preporukama o pravima nacionalnih manjina na obrazovanje, koje je za potrebe Visokog komesara za nacionalne manjine OEBS sačinila Fondacija za međuetničke odnose u saradnji sa stručnjacima od međunarodnog ugleda u oblasti međunarodno zajamčenih ljudskih prava i obrazovanja. Haške preporuke su sastavljene u nameri da omoguće bolje razumevanje međunarodnih instrumenata koji se odnose na prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama u sferi koja je od životnog značaja za očuvanje i razvoj identiteta pripadnika nacionalnih manjina.

Prema međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, ljudska prava su univerzalna i njihovo uživanje se mora omogućiti ravnopravno i bez diskriminacije. Većina ljudskih prava, međutim, nije apsolutna. Instrumenti predviđaju određeni broj situacija u kojima bi države imale pravo da ograniče uživanje određenih prava. Ograničenja dopustiva međunarodnim normama koje se bave ljudskim pravima mogu se uvoditi u za život opasnim vanrednim situacijama i u situacijama koje predstavljaju pretnju pravima i slobodama drugih lica, ili u situacijama koje ugrožavaju javni moral, javno zdravlje, nacionalnu bezbednost i blagostanje demokratskog društva. Prema normama iz domena zaštite ljudskih prava ograničenja sloboda bi trebalo restriktivno tumačiti.

Prava pripadnika nacionalnih manjina da upotrebljavaju svoj jezik/jezike u javnom i privatnom životu, kao što stoji u Preporukama iz Osla o pravu nacionalnih manjina na upotrebu sopstvenog jezika, moraju se sagledati u urav-

noteženom kontekstu potpunijeg učešća u široj društvenoj zajednici. Preporuke ne predlažu izolacionistički pristup, već pristup koji podstiče ravnotežu između prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama na očuvanje i razvoj sopstvenog identiteta, kulture i jezika i nužnosti da se osigura njihova sposobnost da se integrišu u širu društvenu zajednicu kao punopravni i ravnopravni članova. Iz te perspektive, do takve integracije ne može doći bez odgovarajućeg poznavanja službenog jezika ili službenih jezika dotične države. Preporuka za takvo obrazovanje sadržana je u članovima 13. i 14. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i u članovima 28. i 29. Konvencije o pravima deteta, koji takođe govore o pravu na obrazovanje i od države zahtevaju da ga učini obaveznim. Istovremeno, član 14(3) Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina određuje da se učenje jezika manjine „sprovodi bez predrasuda u odnosu na učenje službenog jezika ili na nastavu na službenom jeziku“.

IMENA

1) Član 11(1) Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina određuje da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da koriste svoje ime, očevo ime i svoje prezime na svom jeziku. Uživavanje ovog prava je od temeljnog značaja za lični identitet pojedinca, i ono bi se moralo primenjivati u svetlu okolnosti specifičnih za svaku državu. Na primer, bilo bi opravdano da javne vlasti koriste pismo službenog jezika ili službenih jezika države radi evidentiranja imena osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama u njihovom fonetskom obliku. Međutim, to se mora učiniti u skladu s jezičkim sistemom i tradicijom dotične nacionalne manjine. S obzirom na ovo temeljno pravo koje se odnosi i na jezik i na identitet pojedinaca, osobe koje su organi vlasti prisilili da se odreknu svog izvornog imena ili imena predaka ili čija su imena promenjena protiv njihove volje, morale bi da imaju pravo na povraćaj imena bez ikakvih troškova.

2) Imena su takođe važan elemenat zajedničkog identiteta, posebno kada se radi o licima koje pripadaju nacionalnim manjinama i deluju „u zajednici“. Član 2(1) Deklaracije UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama utvrđuje pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da „upotrebljavaju vlastiti jezik, u privatnom i u javnom životu, slobodno i bez ometanja ili bilo kakvog oblika diskriminacije“. Član 10(1) Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina utvrđuje da će države priznati pravo osobama koje pripadaju nacionalnim manjinama da „slobodno i bez ometanja upotrebljavaju manjinski jezik, u privatnom i u javnom životu, u usmenom i pismenom obliku“. Član 27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima određuje da „osobama koje pripadaju... manjinama ne sme da bude uskraćeno pravo da, u zajednici s drugim članovima njihove grupe... upotrebljavaju svoj jezik“. Pravo osobe na upotrebu sopstvenog jezika u javnosti, u zajednici s drugima i bez ometanja ili bilo kakvog oblika diskriminacije, čvrst je dokaz da pravna lica kao što su ustanove, udruženja, organizacije ili poslovne firme koja su osnovale i kojima upravljaju pripadnici nacionalnih manjina uživaju pravo na izbor naziva po sopstvenom izboru na jeziku manjine. Takav naziv organi vlasti moraju priznati i ono se mora koristiti u skladu s jezičkim sistemom dotične zajednice i njenim tradicijama.

3) Član 11(3) Okvirne konvencije utvrđuje da „u područjima u kojima tradicionalno živi velik broj pripadnika nacionalne manjine, ugovornice moraju nastojati... da ističu tradicionalna lokalna imena, imena ulica i ostale topografske znake namenjene javnosti i na manjinskom jeziku tamo gde postoji dovoljna potreba za takvim isticanjem“. Odbijanje da se prizna valjanost ovakvih istorijskih znakova može biti pokušaj da se promeni istorija i asimilira manjina, što predstavlja ozbiljnu pretnju identitetu pripadnika manjina.

RELIGIJA

4) Član 27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima potvrđuje da „u državama u kojima postoje etničke, verske i jezičke manjine, pripadnicima tih manjina ne sme da bude uskraćeno pravo da, u zajednici s drugim pripadnicima njihove grupe..., ispovedaju i praktikuju svoju veru ili upotrebljavaju svoj jezik“. Član 3(1) Deklaracije UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama određuje da „osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama mogu da ostvare svoja prava... bilo pojedinačno, bilo u zajednici s drugim članovima svoje grupe, bez ikakve diskriminacije“.

Verska uverenja i njihovo ispovedanje „u zajednici“ jeste veoma važna oblast za mnoge pripadnike nacionalnih manjina. U tom smislu vredni pomenuti da je pravo na sopstvenu veru neograničeno i zajamčeno članom 18(1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i članom 9(1) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Međutim, sloboda da se iskažu vera i uverenja, koja obuhvata i javne obrede, podleže nizu ograničenja koja su navedena u dopunskim stavovima istih članova. Ta ograničenja moraju da budu propisana zakonom i da se odnose na zaštitu javne sigurnosti, reda, zdravlja, morala i na zaštitu osnovnih prava i sloboda drugih. Ona moraju biti razumna i svrsishodna, a države im ne smeju pribegavati u nameri da guše legitimne duhovne, jezičke ili kulturne težnje pripadnika nacionalnih manjina.

S aspekta manjina, ispovedanje vere je često vrlo usko povezano s očuvanjem kulturnog i jezičkog identiteta. Pravo na upotrebu jezika manjine prilikom javnog obreda je isto toliko bitno koliko i pravo na osnivanje verskih ustanova ili pravo na javno ispovedanje vere. Stoga javne vlasti ne smeju da postavljaju neopravdana ograničenja na javne obrede ili na upotrebu bilo kojeg jezika prilikom javnog obre-

da, bez obzira da li se radi o maternjem jeziku nacionalne manjine ili liturgijskom jeziku koji upotrebljava zajednica.

5) Verski obredi kao što su venčanja ili pogrebi mogu da budu priznati i kao zakonski građanski akti koji određuju građanski status u nekim zemljama. U tim slučajevima u obzir treba uzeti javni interes. Uvažavajući načelo da administrativni razlozi ne bi smeli da ometaju uživanje ljudskih prava, javne vlasti ne bi smele da postavljaju verskim zajednicama nikakva jezička ograničenja. To bi se na isti način moralo odnositi i na bilo koje upravne funkcije koje verske zajednice preuzmu, a koje zadiru u nadležnosti civilnih vlasti. Međutim, država može od verske zajednice da zahteva evidentiranje zakonskih građanskih postupaka za koje je ovlašćena na službenom jeziku ili jezicima države kako bi država mogla da obavlja svoje zakonom određene regulativne i upravne zadatke.

ŽIVOT ZAJEDNICE I NEVLADINE ORGANIZACIJE

6) Zajednički život pripadnika nacionalnih manjina i njihovo delovanje „u zajednici“, onako kako je utvrđeno u međunarodnim instrumentima, dolazi do izražaja u brojnim delatnostima i oblastima. Nimalo nevažan je i život njihovih nevladinih organizacija, udruženja i ustanova čije postojanje je obično od životnog značaja za očuvanje i razvoj njihovog identiteta i generalno se smatra da koristi i doprinosi razvoju civilnog društva i demokratskih vrednosti unutar država.

Članovi 21. i 22. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 11. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jemči pravo lica na mirno okupljanje i na slobodu udruživanja. Pravo osoba da deluju „u zajednici“ s drugim pripadnicima svoje grupe – njihovo pravo na osnivanje i upravljanje svojim nevladinim organizacijama, udruženjima i ustanovama – jedno je od osnovnih obeležja otvorenog i demokratskog društva. Član 27.

istog Pakta potvrđuje da „licima koja pripadaju... manjinama ne sme biti uskraćeno pravo da, zajedno s ostalim pripadnicima svoje grupe,... upotrebljavaju svoj jezik“. Prema tome, organi vlasti po pravilu se ne smeju mešati u unutrašnje poslove tih entiteta koji „deluju u zajednici“, niti im smeju postavljati bilo kakva ograničenja, osim onih koja su dopuštena po međunarodnom pravu. Član 17(2) Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina na sličan način obavezuje države „da ne ometaju pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da učestvuju u delatnostima nevladinih organizacija bilo na nacionalnom, bilo na međunarodnom planu“.

Član 2(1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima utvrđuje da svaka država preuzima obavezu da „osigura svim pojedincima na svojoj teritoriji i u okviru svoje nadležnosti prava zajamčena ovim Paktom, bez razlike po bilo kojoj osnovi, kao što je... jezik“. U skladu s tim standardom, države ne smeju da dovode u diskriminatorški položaj nevladine organizacije po osnovi jezika, niti da im postavljaju bilo kakve neopravdane jezičke zahteve. Uprkos tome, organi vlasti mogu da zahtevaju da takve organizacije, udruženja i ustanove poštuju odredbe prava, na temelju legitimnog javnog interesa, uključujući upotrebu službenog jezika ili službenih jezika države u situacijama koje zahtevaju saradnju s organima vlasti.

Što se tiče sredstava, paragraf 32.2. Dokumenta iz Kopenhagena utvrđuje da osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama imaju pravo da „osnivaju i vode sopstvene obrazovne, kulturne i verske ustanove, organizacije i udruženja i da traže dobrovoljne finansijske i druge doprinose kao i javnu pomoć, u skladu sa domaćim zakonodavstvom“. Prema tome, države ne bi smele da sprečavaju te entitete da traže finansijska sredstva iz državnog budžeta, javnih međunarodnih izvora ili iz privatnog sektora.

7) Što se tiče državnog finansiranja nevladinih delatnosti u društvenim, kulturnim, sportskim i drugim oblastima, primena načela jednakosti i nediskriminacije zahteva da javne vlasti osiguraju odgovarajući deo u finansiranju sličnih delatnosti koje se odvijaju na jezicima nacionalnih manjina koje žive unutar njihovih granica. U tom kontekstu, član 2(1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima naglašava da ne samo da neće biti razlika u tretiranju pojedinaca po osnovu jezika, već u članu 2(2) određuje da se od država zahteva „preduzimanje potrebnih koraka... radi usvajanja zakonodavnih ili drugih mera koje mogu da budu neophodne radi ostvarivanja prava priznatih... Paktom“. Pored toga, član 2(2) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (koji traži ukidanje svakog razlikovanja, isključenja, ograničenja ili davanja prednosti na osnovu rase, boje, nasleđa, nacionalnog ili etničkog porekla), određuje da su „države potpisnice dužne, kada to okolnosti zahtevaju, da u društvenim, ekonomskim, kulturnim i drugim oblastima preduzimaju posebne i konkretne mere radi osiguravanja odgovarajućeg razvoja i zaštite određenih rasnih skupina ili pojedinaca koji im pripadaju, radi garantovanja potpunog i ravnopravnog uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda...“ Obzirom da je jezik često kriterijum za određivanja etničke pripadnosti, zaštićen na osnovu gore pomenute konvencije, zajednice s manjinskim jezikom mogu biti ovlašćene i na privilegije poput „posebnih i konkretnih mera“.

Na evropskom nivou, paragraf 31. Dokumenta iz Kopenhagena utvrđuje da „će države usvajati, kada je to potrebno, posebne mere kako bi se obezbedila potpuna jednakost pripadnika nacionalnih manjina s ostalim građanima u ostvarivanju i uživanju ljudskih prava i osnovnih sloboda“. Stav 2. člana 4. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina obavezuje države potpisnice „da usvo-

je, gde je to potrebno, odgovarajuće mere da bi se, u svim oblastima ekonomskog, društvenog, političkog i kulturnog života, unapredila potpuna i stvarna jednakost između osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini i onih koje pripadaju većini“; stav 3. istog člana precizira da se takve „mere koje su usvojene u skladu sa stavom 2. ne smatraju aktom diskriminacije“. Pored toga, član 7(2) Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima manjina određuje da „usvajanje posebnih mera u prilog regionalnih ili manjinskih jezika, u cilju unapređivanja jednakosti između onih koji upotrebljavaju taj jezik i ostalog dela stanovništva ili radi uvažavanja njihovih posebnih uslova, ne predstavlja čin diskriminacije protiv onih koji upotrebljavaju jezike koji su više u upotrebi“. Zbog toga bi organi vlasti trebalo da osiguraju pravičan deo sredstava iz državnog budžeta za delatnosti osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama na društvenom, kulturnom i sportskom polju i u drugim oblastima. Takva podrška može se osigurati subvencijama, javnim povlasticama i poreskim olakšicama.

MEDIJI

8) Član 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koji jemči pravo na sopstveno mišljenje i pravo na njegovo izražavanje, osnovno je polazište za određivanje uloge i mesta koji pripadaju medijima u demokratskim društvima. Dok član 19(1) utvrđuje da „niko ne sme biti uznemiravan zbog svog mišljenja“, član 19(2) nastavlja jemčeći svakome slobodu da „traži, prima i širi informaciju i ideje svake vrste, bez obzira na granice, u usmenom, pisanom ili štampanom obliku, u umetničkom delu ili u medijima po sopstvenom izboru.“ Član 10. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda jemči pravo na slobodu izražavanja na sličan način. Države članice Saveta Evrope ponovile su u članu I Deklaracije o slobodi izražavanja i informisanja „svoje čvrsto opredeljenje za

načela slobode izražavanja i informisanja, kao osnovnog elementa demokratskog i pluralističkog društva“. Na toj osnovi, države su u istom dokumentu izjavile da „na području informisanja i masovnih medija traže... d) Postojanje velikog broja nezavisnih i samostalnih medija koji ce omogućiti izražavanje raznolikih ideja i mišljenja“.

Član 9(1) Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina jasno kaže da pripadnici nacionalnih manjina imaju slobodu na „svoje mišljenje i na prijem i širenje informacija i ideja na jeziku manjine, bez ometanja od strane organa vlasti i bez obzira na granice...“ Pored toga, ista odredba obavezuje države da „osiguraju, u okviru svojih pravnih sistema, da pripadnici nacionalnih manjina ne budu diskriminirani u pogledu pristupa medijima“. Član 9(3) Okvirne konvencije utvrđuje da države „neće sprečavati pripadnike nacionalnih manjina da stvaraju i koriste pisane medije“. Ista odredba zahteva da „u zakonskom okviru radijskog i televizijskog emitovanja (države) osiguraju, koliko je to moguće...da pripadnicima nacionalnih manjina bude zajamčena mogućnost stvaranja i upotrebe sopstvenih medija.“ Takođe valja spomenuti da mediji mogu da predstavljaju entitete kakvi su predviđeni u, *inter alia*, paragrafu 32.2 Dokumenta iz Kopenhagena koji osigurava pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da „osnivaju i vode vlastite obrazovne, kulturne i verske ustanove, organizacije ili udruženja...“ Mada mediji nisu izričito spomenuti u ovom standardu, oni često igraju temeljnu ulogu u unapređivanju i očuvanju jezika, kulture i identiteta.

Iako nema sumnje da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da osnivaju i koriste privatne medije, tačno je da je to pravo podvrgnuto ograničenjima koje postavlja međunarodno pravo, kao i legitimnim zahtevima države u pogledu regulisanja medija. Član 9(2) Okvirne konvencije to jasno ističe, podvlačeći da sloboda izražavanja iz člana 9(1) Konvencije „ne sprečava članice da zahtevaju dozvole,

bez diskriminacije i na temelju objektivnih kriterijuma, za radio i televizijske stanice i za bioskope“. Tamo gde su opravdani i potrebni, zakonski uslovi se ne mogu koristiti za onemogućavanje uživanja ovog prava.

9) Pitanje pristupa medijima koji se finansiraju iz javnog budžeta usko je vezano s pojmom slobode izražavanja. Član 9(1) Okvirne konvencije utvrđuje da sloboda izražavanja pripadnika nacionalnih manjina uključuje i slobodu prenošenja informacija i ideja na jeziku manjina bez mešanja organa vlasti, i dodaje da „pripadnici manjina ne smeju da budu diskriminisani prilikom pristupa medijima“. Član 9(4) Okvirne konvencije utvrđuje da „stranke moraju prihvatiti odgovarajuće mere kako bi olakšale pristup medijima pripadnicima nacionalnih manjina“. To podrazumeva da nacionalnoj manjini koja ima veliki broj pripadnika, mora pripasti pravedan udeo vremena emitovanja na javnom radiju i/ili televiziji, tako da brojnost manjine ima uticaja na udeo u emitovanju.

Međutim, brojana snaga i kompaktnost ne mogu se smatrati jednim kriterijumima pri određivanju vremena za emitovanje koje se dodeljuje nekoj nacionalnoj manjini. U slučaju manjih zajednica, mora se uzeti u obzir minimalno potrebno vreme i sredstva bez kojih se manja nacionalna manjina ne bi mogla služiti medijima na smislen način.

Osim toga, kvalitet vremena dodeljenog programima manjine jeste pitanje kojem bi trebalo pristupiti na razuman i nediskriminirajući način. Vremenske kvote dodeljene programima na jeziku nacionalne manjine moraju da budu takve da osiguraju da osobe koje pripadaju nekoj nacionalnoj manjini mogu uživati u programu na njihovom jeziku na smislen način. Stoga javne vlasti moraju obezbediti da se taj program prenosi u razumno vreme tokom dana.

10) U otvorenom i demokratskom društvu organi vlasti ne bi smeli neopravdano da cenzurišu sadržaje programa medija. Sloboda izražavanja zajamčena je članom 19(1)

Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i članom 10(1) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u tom je pogledu vrlo važna.

Bilo kakva ograničenja koja bi mogli postavljati organi vlasti moraju biti u skladu s članom 19(3) Pakta koji utvrđuje da ta ograničenja „mogu biti samo ona koja su zakonom određena i koja su potrebna a) radi poštovanja prava i ugleda drugih, b) radi zaštite nacionalne bezbednosti ili javnog reda (*ordre public*), ili javnog zdravlja i morala“. Član 10(2) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda utvrđuje gotovo istovetna ograničenja u slučaju kršenja prava na uživanje slobode izražavanja od strane organa vlasti.

Moraju se stvoriti mehanizmi koji će osigurati da programi javnih medija koji su stvorile nacionalne manjine ili koji su njima namenjeni odražavaju interese i želje članova njihove zajednice, i da ih oni doživljavaju kao nezavisne. U tom smislu, učešće pripadnika nacionalnih manjina (koji deluju u ličnom svojstvu) u uređivačkom procesu ima važnu ulogu u tome da sačuva nezavisnost medija i obezbedi da on bude prilagođen potrebama zajednice kojoj bi trebalo da služi.

U skladu s načelom jednakosti i nediskriminacije, sastav javnih ustanova trebalo bi da odrazi sastav stanovništva kojem su namenjene njihove usluge. To se odnosi i na javne medije. Član 15. Okvirne konvencije traži od država da „stvaraju uslove koji su potrebni za delotvorno učešće pripadnika nacionalnih manjina u kulturnom, društvenom i privrednom životu i u javnim poslovima, posebno u onima koji se tiču njih samih“. Član 2. Konvencije br.111 Međunarodne organizacije rada o diskriminaciji u zapošljavanju i zanimanju mnogo je izričitiji u obavezivanju država da „razvijaju nacionalnu politiku koja bi trebalo da unapredi... jednake mogućnosti i tretman pri zapošljavanju i zanimanju, u cilju ukidanja svake diskriminacije na tom planu“.

Zapošljavanje bez diskriminisanja osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama na poslovima u medijima doprinosi zastupljenosti i objektivnosti medija.

11) U duhu članova 19(2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i člana 9(1) Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina kao i načela nediskriminacije, pristupačnost programa na jeziku osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini koje prenosi druga država ili „srodna država“, ne bi smelo da bude izgovor za skraćivanje programa koji je namenjen nacionalnoj manjini na javnim medijima države u kojoj njeni pripadnici žive.

Pristup prekograničnim informacijama i medijskim mrežama je osnovni element prava na informisanost, koje u kontekstu ubrzanog tehnološkog napretka ima sve veći značaj. Iz toga proizilazi da u slučajevima kablovskih licenci, na primer, nije dozvoljeno da država odbije licencu za televizijske ili radio stanice iz „srodne“ države, ako je nacionalna manjina o kojoj se radi jasno izrazila želju da se dobije takva licenca. To se pravo ne odnosi samo na kablovske medije, već i na elektronske informativne mreže na jeziku nacionalne manjine.

Generalno, zemlje članice Saveta Evrope u članu III(c) Deklaracije o slobodi izražavanja i informisanja odlučile su „da unaprede slobodan protok informacija, doprinoseći tako međunarodnom razumevanju, boljem poznavanju uverenja i tradicija, poštovanju različitosti mišljenja i međusobnom obogaćivanju kultura“. U pogledu medijskih kontakata preko granica, države bi morale da usklade svoju politiku u duhu ove odredbe.

EKONOMSKI ŽIVOT

12) Međunarodni instrumenti se malo bave pravima pripadnika nacionalnih manjina u oblasti ekonomske delatnosti. Međutim, međunarodni instrumenti se pozivaju na pravo pripadnika nacionalnih manjina da upotrebljavaju

svoj jezik u javnom i privatnom životu, slobodno i bez ikakvog oblika diskriminacije, usmeno ili pismeno, pojedinačno ili s drugima. Član 19(2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 10(1) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda jemče slobodu izražavanja ne samo u odnosu na ideje i mišljenja koji se prenose drugima (tj. na sadržaj komunikacije), već i s obzirom na jezik kao sredstvo komuniciranja. Ta prava, zajedno s pravom na jednakost i nediskriminaciju, podrazumevaju i pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da vode svoje poslove na jeziku po vlastitom izboru. S obzirom na važnost da privatni preduzimači budu u mogućnosti da delotvorno komuniciraju sa svojim strankama i da vode poslove pod pravednim uslovima, ne smeju da postoje neopravdana ograničenja njihovom slobodnom izboru jezika.

Član 11(2) Okvirne konvencije utvrđuje da „svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo da istakne na svom manjinskom jeziku znake, natpise i druge informacije privatne prirode vidljive za javnost“. U Okvirnoj konvenciji izraz „privatne prirode“ odnosi se na sve što nije službeno. Prema tome, država ne sme da postavlja nikakva ograničenja u odnosu na izbor jezika pri upravljanju privatnim firmama.

Bez obzira na gore izloženo, država može da zahteva da službeni jezik ili jezici države budu u upotrebi u onim sektorima ekonomske delatnosti koji imaju uticaj na uživanje prava drugih ili koji zahtevaju razmenu i komunikaciju sa organima vlasti. Ovo proizilazi iz dopustivih ograničenja slobode izražavanja utvrđenih u članu 19(3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i u članu 10(2) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. I dok strogo određena dopustiva ograničenja, utvrđena u gorespomenutim članovima, mogu da opravdaju ograničenja koja se odnose na sadržaj komunikacije, ona

nikada ne smeju opravdati ograničenja u upotrebi jezika kao sredstva komunikacije. Međutim, zaštita prava i sloboda drugih i ograničeni zahtevi organa uprave, mogu opravdati posebne propise koji se tiču dodatne upotrebe službenog jezika ili službenih jezika države. To se odnosi na sektore kao što su zdravlje i sigurnost na radnom mestu, zaštitu potrošača, radni odnosi, oporezivanje, finansijsko izveštavanje, državno zdravstveno osiguranje, naknadu u vreme nezaposlenosti i prevoz, u zavisnosti od okolnosti. Na osnovu legitimnog javnog interesa, država bi mogla, uz upotrebu bilo kog drugog jezika, da zahteva da službeni jezik ili jezici države budu u upotrebi u takvim poslovnim delatnostima kao što su javne oznake i natpisi – što jasno stoji u stavu 60. Objašnjenja Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. Ukratko, država nikada ne bi smela da zabrani upotrebu jezika, ali bi mogla, na temelju legitimnog javnog interesa, da propiše dodatnu upotrebu službenog jezika ili službenih jezika države.

Sledeći logiku legitimnog javnog interesa, bilo kakav zahtev (ili zahtevi) za upotrebom jezika koje propisuje država moraju da budu srazmerni javnom interesu koji bi trebalo ostvariti. Proporcionalnost nekog zahteva određuje stepen njegove neophodnosti. U skladu s tim, na primer, u javnom interesu koji se tiče zdravlja i sigurnosti na radu, država bi od privatnih fabrika mogla da zahteva da postave sigurnosne oznake na službenom jeziku ili jezicima države, uz one na jeziku ili jezicima koje je odabrala sama firma. Slično tome, u interesu tačnosti organa uprave povodom oporezivanja, država bi mogla da zahteva da se obrasci predaju na službenom jeziku ili jezicima države i da, u slučaju revizije organa vlasti, odgovarajuća evidencija takođe bude dostupna na službenom jeziku ili jezicima države; u ovom drugom slučaju od privatne firme ne bi se zahtevalo da čuva svu evidenciju na službenom jeziku ili jezicima države, već samo da teret mogućeg prevoda pada

na privatnu firmu. Ovo ne dira u prava pripadnika nacionalnih manjina da koriste jezik ili jezike u komuniciranju s organima uprave kako je predviđeno članom 10(2) Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina.

ORGANI UPRAVE I JAVNE SLUŽBE

13/14/15) Države učesnice OEBS obavezale su se da će preduzimati mere koje će doprinostiti stvaranju dinamičnog okruženja koje bi pogodovalo ne samo očuvanju identiteta pripadnika nacionalnih manjina (uključujući i njihov jezik) već i njegovom razvoju i unapređenju. Zbog toga su one preuzele obavezu da će poštovati „prava pripadnika nacionalnih manjina na udelotvorno učešće u javnim poslovima“ kao što je rečeno u paragrafu 35. Dokumenta iz Kopenhagena. Član 10(2) Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina izričito zahteva od država da „omoguće upotrebu manjinskih jezika u komunikaciji s organima uprave“. Paragraf 35. Dokumenta iz Kopenhagena pominje mogućnost stvaranja takvog okruženja koje pogoduje učešću nacionalnim manjinama u javnim poslovima na njihovom jeziku, tako što bi se stvorila „odgovarajuća lokalna ili autonomna uprava koja bi odgovarala posebnim istorijskim i teritorijalnim okolnostima manjina, u skladu s politikom dotične države“. Član 15. Okvirne konvencije nalaže državama da „stvaraju uslove koji su potrebni za delotvorno učešće pripadnika nacionalnih manjina u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu i u javnim poslovima, posebno onima koji ih se tiču“. Ove odredbe obavezuju organe vlasti da omoguće pripadnicima nacionalnih manjina da komuniciraju s lokalnim vlastima na svom jeziku ili da primaju građanska uverenja i potvrde na svom jeziku. U skladu s načelima jednakosti i nediskriminacije ove odredbe takođe podrazumevaju dinamično učešće, pri čemu jezik manjine može da bude sredstvo komunikacije u političkom životu na lokalnom planu i u kontaktima građana i organa vlasti, uključujući i pružanje javnih usluga.

Etnička zastupljenost u upravnim ustanovama i uredima stvorenim da služe stanovništvu obično je odraz pluralističkog, otvorenog i nediskriminatornog društva. Da bi se suprotstavio učiniocima ranije ili sadašnje diskriminacije, član 2. Konvencije br.111 Međunarodne organizacije rada o diskriminaciji u zapošljavanju i zanimanju, zahteva od država da „vode nacionalnu politiku koja ima za cilj unapređenje... jednakih mogućnosti i tretmana u pogledu zapošljavanja i zanimanja, radi ukidanja diskriminacije na tom planu“.

Prilikom stvaranja i sprovođenja programa i usluga koje bi trebalo da služe javnosti, razumno je očekivati da će vlade koje se rukovode gore navedenim načelima uzeti u obzir iskazane težnje pripadnika nacionalnih manjina, kao i načelo brojčane opravdanosti. Tamo gde je takva želja iskazana i gde se radi o značajnim brojkama, pravičnost zahteva da poreskim obaveznici koji pripadaju nacionalnim manjinama usluge budu dostupne i na njihovom jeziku. To je posebno važno u pogledu usluga iz oblasti zdravstva i socijalnog osiguranja koje direktno suštinski utiču na kvalitet života ljudi.

U skladu s načelima jednakosti i nediskriminacije od organa uprave se očekuje da se prema pripadnicima nacionalnih manjina odnose pravično i s uvažavanjem. Države moraju da prepoznaju demografsku stvarnost regija pod njihovom nadležnošću. Povrh svega, države ne bi smele da izbegavaju svoje obaveze promenom demografske situacije u nekoj regiji. Posebno član 16. Okvirne konvencije obavezuje države da odustanu od mera koje bi mogle proizvoljno da menjaju razmere stanovništva na područjima koja nastanjuju pripadnici nacionalnih manjina radi ograničavanja njihovih prava. Takve su, na primer, mere proizvoljnih eksproprijacija, nasilnih preseljenja, progona ili proizvoljnog prekranja administrativnih granica ili manipulisanja popisom stanovništva.

NEZAVISNE DRŽAVNE USTANOVE

16) Ljudska prava stiču istinski značaj za njihove korisnike onda kada organi vlasti dotične države ustanove mehanizme koji obezbeđuju da se prava zajamčena međunarodnim konvencijama i deklaracijama ili unutrašnjim zakonodavstvom delotvorno primenjuju i štite. Kao dodatak sudskim postupcima, nezavisne državne ustanove obično predstavljaju brži i jeftiniji metod i kao takve su mnogo pristupačnije.

Prema Konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, pojam diskriminacije nije definisan prema kriterijumima koji se odnose isključivo na rasu. Član 1(1) Konvencije utvrđuje da koncept rasne diskriminacije znači „bilo kakvo razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti po osnovu rase, boje, porekla, nacionalne ili etničke pripadnosti koje ima za cilj ili efekat poništavanje ili nanošenje štete priznavanju, uživanju ili ostvarivanju ljudskih prava i osnovnih sloboda na ravnopravnoj osnovi u političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom ili svakom drugom području javnog života“. Član 6. Konvencije utvrđuje da „države potpisnice moraju da svakome u okviru svoje nadležnosti osiguraju delotvornu zaštitu i pravna sredstva preko nadležnih državnih sudova i drugih državnih ustanova od bilo kakvih postupaka rasne diskriminacije kojima se krše njegova ljudska prava i osnovne slobode na način suprotan ovoj Konvenciji...“ U tom kontekstu, osnivanje nezavisnih državnih ustanova koje mogu delovati kao mehanizmi zadovoljenja i naknade, kao što su institucije ombudsmana ili komisije za ljudska prava, predstavljaju meru kojom dotična država dokazuje svoju demokratsku i pluralističku prirodu. U skladu s tim, a pozivanjem na Rezoluciju 48/134 Ujedinjenih nacija od 20. decembra 1993. godine, Savet Evrope je, u svojoj Preporuci br. R(97)14 Saveta ministara od 30. septembra 1997. godine podstakao osnivanje „državnih ustanove za ljudska prava,

posebno komisija za ljudska prava koje su pluralističke po svom sastavu, ombudsmana ili sličnih institucija“. Takvi mehanizmi pružanja obeštećenja moraju biti na raspolaganju i pripadnicima nacionalnih manjina koji smatraju da im je povređeno pravo na upotrebu jezika ili druga prava.

SUDSKE VLASTI

17/18) Međunarodno pravo zahteva da organi vlasti osiguraju da sve osobe koje su lišene slobode, optužene i osuđene budu obaveštene o optužbama koje im se stavljaju na teret i o svim drugim postupcima na jeziku koji razumeju. Ako je potrebno, trebalo bi im besplatno osigurati tumača. Ovaj standard zakonitog pravnog postupka je univerzalan u svojoj primeni i ne odnosi se na pravo na upotrebu jezika nacionalnih manjina kao takvo. Naime, osnov ovog načela jesu načelo jednakosti i načelo nediskriminacije pred zakonom. Poštovanje ovih načela naročito je važno u odnosu na krivične optužbe i postupak. Zbog toga član 14(3)(a) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima zahteva da svako ko je optužen za krivično delo bude „odmah detaljno obavešten na jeziku koji razume o prirodi i uzroku optužbe koja mu se stavlja na teret“. Član 6(3)(a) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda postavlja isti zahtev gotovo identičnim rečima. Osim toga, član 5(2) pomenute konvencije uspostavlja isti zahtev u vezi lišavanja slobode. Dalje, član 14(3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima utvrđuje pravo svakog lica „uz potpunu jednakost“... „(e) da ispituje, ili upriliči ispitivanje onih koji svedoče protiv njega i pravo da prisustvuje ispitivanju onih koji svedoče u njegovu korist pod istim uslovima kao onih koji svedoče protiv njega“. S tim u vezi, član 14(3)(f) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 6(3)(e) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda jemče pravo svakome na „besplatnu pomoć tumača ukoliko ne razume

ili ne govori jezik koji se koristi u sudu“. Dok su ove garancije koje se tiču izričito upotrebe jezika posebno propisane u odnosu na krivične postupke, iz osnovne garancije o jednakosti pred sudovima i tribunalima prema prvoj rečenici člana 14(1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima proizilazi da se pravni postupci svih vrsta smatraju utoliko pravičnijim ukoliko su uslovi što doslednije izjednačeni. Ova odrednica, koja se podjednako primenjuje na izbor jezika u postupcima u celini, trebalo bi da bude orijentir državam prilikom razvoja politike koja se odnosi na pravičan i delotvoran rad sudskih organa.

Na opštijem planu, član 7(1) Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima utvrđuje da države temelje svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na ciljevima i načelima kao što su „prihvatanje regionalnih ili manjinskih jezika kao izraza kulturnog bogatstva...“ i „potrebe za odlučnom akcijom da se unaprede regionalni i manjinski jezici radi njihovog očuvanja“. Član 7(4) Evropske povelje propisuje da „u određivanju njihove politike u odnosu na regionalne i manjinske jezike ... potpisnice moraju da uzmu u obzir potrebe i želje koje su iskazale grupe koje te jezike koriste“. Šta više, član 15. Okvirne konvencije obvezuje države da „stvaraju uslove koji su potrebni za delotvorno učešće pripadnika nacionalnih manjina u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu i u javnim poslovima, posebno u onima koji se tiču njih samih“. Ako se uvažavaju gore pomenuti standardi prilikom razmatranja važnosti da pristup pravdi u demokratskim društvima bude delotvoran, razumno je očekivati da države, koliko je to moguće, osiguraju pravo pripadnicima nacionalnih manjina, da se izražavaju na vlastitom jeziku u svim fazama sudskog postupka (bilo krivičnog, građanskog ili upravnog), istovremeno poštujući prava drugih i čuvajući celovitost postupaka, uključujući i postupak po žalbi.

19) Obzirom da je dostupnost sudu od vitalnog značaja za uživanje ljudskih prava, stepen u kojem osoba može

direktno i lako da učestvuje u postojećim postupcima jeste važna mera te dostupnosti. Zato dostupnost sudskih postupaka na jeziku ili jezicima pripadnika nacionalnih manjina čini dostupnost sudu direktnijom i lakšom tim osobama.

Na toj osnovi, član 9. Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima utvrđuje da, u meri u kojoj je to moguće i u skladu sa zahtevom jedne od stranaka, svi sudski postupci moraju se voditi na regionalnom jeziku ili jeziku manjine. Parlamentarna skupština Saveta Evrope je došla do istog zaključka u članu 7(3) svoje Preporuke 1201 koji utvrđuje da „na područjima na kojima je nastanjen značajan broj pripadnika neke nacionalne manjine, osobe koje pripadaju nacionalnoj manjini imaju pravo da koriste svoj maternji jezik u kontaktima s organima uprave i u postupcima pred sudovima i organima vlasti“. S tim u vezi, države bi trebalo da usvoje odgovarajuću politiku zapošljavanja i obuke u oblasti sudstva.

LIŠAVANJE SLOBODE

20) Pravilo 51, stavovi 1. i 2. Minimalnih standardnih pravila Ujedinjenih nacija o postupanju sa zatvorenicima, kao i Pravilo 60, stavovi 1. i 2. Evropskih zatvorskih pravila Saveta Evrope, naglašavaju važnost prava zatvorenika da ih razume uprava zatvora i važnost da upravu zatvora razumeju zatvorenici. Ove se odredbe ne odnose na manjinska prava kao takva. Međutim, uzete u obzir zajedno s izraženom željom dotičnog stanovništva, njihovom brojčanom snagom i načelom jednakosti i nediskriminacije, gore pomenute odredbe su još ubedljivije u područjima i na mestima u kojima pripadnici nacionalnih manjina žive u značajnom broju.

21) Pravilo 37. Minimalnih standardnih pravila Ujedinjenih nacija o postupanju sa zatvorenicima, kao i član 43(1) Evropskih zatvorskih pravila Saveta Evrope, potvrđuju pravo zatvorenika da komuniciraju sa svojim poro-

dicama, uglednim prijateljima i predstavnicima organizacija. S obzirom na važnost ljudskih prava kao što su sloboda izražavanja i pravo na upotrebu vlastitog jezika u javnom i privatnom životu, vlasti su obavezne da poštuju ta prava unutar granica propisanih zakonom, čak i u kaznenim ustanovama. Po pravilu, zatvorenicima bi moralo da bude omogućeno da komuniciraju na vlastitom jeziku, usmeno sa ostalim zatvorenicima i posetiocima i pismeno preko svoje lične prepiske. Pa ipak, neka ljudska prava i slobode lica koja izdržavaju kaznu zbog učinjenih krivičnih dela, mogu zakonski biti ograničena ili ukinuta iz razloga javne sigurnosti u skladu s ograničenjima koja propisuju međunarodni instrumenti. S praktičnog stanovišta, uživanje jezičkih prava zatvorenih lica najlakše će se ostvariti ukoliko su oni zatvoreni u mestu u kom se uobičajeno govori njihovim jezikom.

HAŠKE PREPORUKE O PRAVU NACIONALNIH MANJINA NA OBRAZOVANJE I OBJAŠNENJE

HAŠKE PREPORUKE O PRAVU NACIONALNIH MANJINA NA OBRAZOVANJE

DUH MEĐUNARODNIH INSTRUMENTATA

1) Pravo pripadnika nacionalnih manjina na očuvanje svog identiteta može se u potpunosti ostvariti samo ako oni dobro savladaju svoj maternji jezik tokom obrazovnog procesa. Istovremeno, pripadnici nacionalnih manjina morali bi da se integrišu u državu u kojoj žive tako što će dobro savladati njen službeni jezik.

2) U primeni međunarodnih instrumenata koji mogu koristiti pripadnicima nacionalnih manjina, države bi trebalo da se dosledno pridržavaju temeljnih načela jednakosti i nediskriminacije.

3) Trebalo bi imati na umu da odgovarajuće međunarodne obaveze predstavljaju minimalni međunarodni standard. Restriktivno tumačenje ovih obaveza bilo bi suprotno njihovom duhu i nameri.

MERE I SREDSTVA

4) Države bi trebalo da se aktivno bave pitanjima prava manjina na obrazovanje. Tamo gde je to potrebno, države bi trebalo da usvoje posebne mere aktivnog ostvarivanja prava na obrazovanje na jeziku manjine koristeći maksimum raspoloživih sredstava, samostalno i uz međunarodnu

pomoć i saradnju, posebno na ekonomskom i tehničkom planu.

DECENTRALIZACIJA I UČEŠĆE

5) Države bi trebalo da stvore uslove koji će omogućiti ustanovama u kojima su zastupljeni pripadnici nacionalnih manjina da na smislen način učestvuju u razvoju i sprovođenju politike i programa koji se odnose na obrazovanje manjina.

6) Države bi trebalo da na regionalne i lokalne vlasti prenesu odgovarajuća ovlašćenja u domenu obrazovanja manjina, i tako istovremeno olakšaju učešće manjina u procesu oblikovanja politike na regionalnom i/ili lokalnom nivou.

7) Države bi trebalo da usvoje mere kojima bi podstakle uključivanje roditelja i njihovu mogućnost izbora obrazovnog sistema na lokalnom nivou, između ostalog i u oblasti obrazovanja na jeziku manjine.

JAVNE I PRIVATNE USTANOVE

8) Prema odredbama međunarodnog prava, pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo, kao i svi ostali, da osnivaju privatne obrazovne ustanove i da njima upravljaju u skladu s domaćim zakonodavstvom. Ove ustanove mogu biti i škole u kojima se održava nastava na jeziku manjine.

9) S obzirom na to da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da osnivaju svoje obrazovne ustanove i njima upravljaju, države ne smeju sputavati uživanje ovog prava nametanjem nepotrebnih zakonskih i administrativnih zahteva u pogledu mera koje propisuju osnivanje ili način upravljanja.

10) Privatne obrazovne ustanove u kojima se nastava sprovodi na jeziku manjine ovlašćene su da, bez sputavanja ili diskriminacije, traže izvore finansiranja iz sredstava državnog budžeta, međunarodnih izvora i privatnog sektora.

OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE MANJINA

11) Prve godine obrazovanja su od najvećeg značaja za razvoj deteta. Istraživanje procesa obrazovanja ukazuje na to da bi idealno sredstvo komunikacije u vrtićima i na predškolskom nivou morao da bude maternji jezik deteta. Uvek gde je to moguće, države bi trebalo da stvore uslove koji roditeljima pružaju tu mogućnost.

12) Istraživanja takođe pokazuju da bi bilo najbolje da se u osnovnoj školi nastavni program izvodi na jeziku manjine. Jezik manjine bi morao da bude redovan nastavni predmet. Službeni jezik države takođe bi morao da bude redovni nastavni predmet, pri čemu bi najbolje bilo da i nastavnici budu dvojezične osobe koje dobro poznaju kulturno i jezičko poreklo dece. Pred kraj ovog perioda nekoliko praktičnih i neteoretskih predmeta trebalo bi predavati na službenom jeziku države. Uvek gde je moguće, države bi trebao da stvore uslove koji roditeljima pružaju tu mogućnost.

13) U srednjoj školi znatan deo nastavnog programa trebalo di da se predaje na jeziku manjine. Jezik manjine bi trebalo da bude redovan nastavni predmet. Službeni jezik države takođe bi trebalo da bude redovan predmet, a nastavnici bi, po mogućstvu, trebalo da budu dvojezične osobe koje dobro poznaju kulturno i jezičko poreklo dece. Tokom celog ovog perioda trebalo bi postepeno povećavati broj predmeta koji se predaju na službenom jeziku države. Rezultati istraživanja ukazuju da je bolje za dete da ovo povećavanje bude postepeno.

14) Održavanje osnovnog i srednjeg obrazovanja na jeziku manjine u velikoj meri zavisi od broja nastavnika koji su obrazovani u raznim disciplinama na maternjem jeziku. Stoga, države bi trebalo, polazeći od obaveze da osiguraju jednake mogućnosti obrazovanja na jeziku manjine, da obezbede odgovarajuće ustanove za potrebnu obuku nastavnika i da olakšaju pristup takvoj obuci.

OBRAZOVANJE MANJINA U STRUČNIM ŠKOLAMA

15) Stručno obrazovanje na jeziku manjine trebalo bi da bude dostupno za odgovarajuće predmete onda kada pripadnici nacionalnih manjina izraze takvu želju, kada ukažu na potrebu za tim i kada njihovo brojčano stanje to opravdava.

16) Nastavni program u stručnim školama, koje imaju nastavu na maternjem jeziku, trebalo bi da bude sačinjen tako da učenici, po završetku školovanja, budu u stanju da obavljaju svoj posao i na jeziku manjine i na službenom jeziku države.

VISOKOŠKOLSKO OBRAZANJE PRIPADNIKA MANJINA

17) Pripadnici nacionalnih manjina trebalo bi da imaju pristup visokoškolskom obrazovanju na maternjem jeziku onda kada ukažu na potrebu za tim i kada njihovo brojčano stanje to opravdava. Visokoškolsko obrazovanje na jeziku manjine može zakonski biti dostupno nacionalnim manjinama tako što će se osigurati potreban prostor u okviru postojećeg obrazovnog sistema, pod uslovom da one na odgovarajući način služe potrebama dotične nacionalne manjine. Pripadnici nacionalnih manjina takođe mogu da iznalaze načine i sredstva za osnivanje vlastitih visokoškolskih obrazovnih ustanova.

18) U situacijama kada je nacionalna manjina u bliskoj prošlosti osnivala i nadzirala vlastite visokoškolske ustanove, ta činjenica bi se morala uvažavati i prilikom određivanja budućih modela koji bi predvideli takve mogućnosti.

NASTAVNI PROGRAM

19) S obzirom na važnost i vrednost koju međunarodni instrumenti pridaju međukulturnom obrazovanju i upoznavanju istorije, kulture i tradicije nacionalnih manjina, državne vlasti u domenu obrazovanja morale bi osigurati da obavezni opšti nastavni program uključi nastavu iz pred-

meta njihove istorije, kulture i tradicije. Podsticanje pripadnika većinskog naroda da uče jezike nacionalnih manjina koje žive u toj državi doprinosi jačanju tolerancije i multikulturalnosti.

20) Sadržaj nastavnog programa koji se odnosi na manjine treba izraditi uz aktivno učešće tela koja predstavljaju dotične manjine.

21) Države bi trebalo da olakšavaju osnivanje centara za pripremu i ocenu programa obrazovanja na jeziku manjine. Ti centri bi morali da budu povezani s postojećim ustanovama, kako bi na odgovarajući način mogli da olakšaju ostvarivanje ciljeva zacrtanih u nastavnom programu.

OBJAŠNJENJE UZ HAŠKE PREPORUKE O PRAVU NACIONALNIH MANJINA NA OBRAZOVANJE

OPŠTI UVOD

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine predstavljala je novinu pošto je bila prvi međunarodni instrument koji je obrazovanje proglasio ljudskim pravom.

Član 26. Deklaracije govori o osnovnom obrazovanju kao obaveznom. On podstiče države da tehničko i stručno obrazovanje učine opšte dostupnim, a visokoškolsko obrazovanje dostupnim na osnovu uspeha. On jasno utvrđuje da bi cilj obrazovanja morao da bude potpuni razvoj ljudske ličnosti i jačanje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Član 26. dalje kaže da obrazovanje mora unapređivati razumevanje, toleranciju i prijateljstvo među narodima, rasnim i verskim grupama i doprinositi održavanju mira. On takođe jasno govori o tome da roditelji imaju prvenstveno pravo da odaberu vrstu obrazovanja koje će imati njihova deca. Odredbe člana 26. ponavljaju se još u odredbama međunarodnih ugovora i sa više

detalja u članu 13. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Član 26. postavlja okvire otvorenosti i sveobuhvatnosti naknadnim međunarodnim instrumentima koji su se kasnije pojavili i koji su potvrdili i dalje razradili pravo na obrazovanje, i u opštim kategorijama, i posebno s obzirom na obrazovanje manjina.

- Član 27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.
- Član 30. Konvencije o pravima deteta.

Gore navedeni članovi jemče pravo manjina da upotrebljavaju svoj jezik u zajednici s drugim članovima svoje grupe. Dole navedeni članovi pružaju garancije koje se odnose na mogućnost nacionalnih manjina da uče svoj maternji jezik ili da imaju nastavu na maternjem jeziku.

- Član 5. Konvencije UNESCO protiv diskriminacije u oblasti obrazovanja Paragraf 34. Dokumenta sastanka u Kopenhagena sa Konferencije o ljudskoj dimenziji KEBS.
- Član 4. Deklaracije UN o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama.
- Član 14. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina.

Svi ovi dokumenti u različitoj meri proglašavaju pravo manjina da očuvaju svoj kolektivni identitet posredstvom svog maternjeg jezika. To se pravo, pre svega, ostvaruje obrazovanjem. Isti instrumenti, međutim, podvlače da pravo održavanja kolektivnog identiteta pomoću jezika manjine mora da bude uravnoteženo sa odgovornošću integrisanja i učešća u široj državnoj zajednici. To učešće zahteva sticanje dobrog znanja i o zajednici i o jeziku ili jezicima države. Unapređivanje tolerancije i pluralizma je još jedan važan sastavni deo ove dinamike.

Međunarodni instrumenti o ljudskim pravima koji se odnose na obrazovanje na jeziku manjina ostaju donekle neodređeni i uopšteni. Ne govore direktno o stepenima dostupnosti i ne utvrđuju koji nivoi obrazovanja na maternjem jeziku bi morali da budu dostupni manjinama i na koje načine. Koncepti kao „odgovarajuće mogućnosti“ za učenje jezika manjine ili za organizovanje nastave na tom jeziku, kao što stoji u članu 14. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Saveta Europe, moraju se razmatrati u svetlu drugih elemenata. Među njima je i potreba za povoljnijim uslovima koji bi olakšavali održanje, očuvanje i razvoj jezika i kulture, kao što stoji u članu 5. iste Konvencije, kao i zahtev da se preduzmu potrebne mera radi zaštite etničkog, kulturnog, jezičnog i verskog identiteta nacionalnih manjina, kao što je utvrđeno paragrafom 33. Dokumenta sa sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji KEBS.

Bez obzira na stepen dostupnosti koji države mogu dodeliti, on ne bi smeo da bude utvrđen na proizvoljan način. Od država se traži da poklone dužnu pažnju potrebama nacionalnih manjina koje određene zajednice trajno izražavaju i predstavljaju.

Nacionalne manjine, sa svoje strane, morale bi nastojati da postavljaju razumne zahteve. Morale bi da poklone dužnu pažnju legitimnim činiocima kao što su brojčana zastupljenost, demografska naseljenost u nekoj regiji (ili regijama), kao i spremnost da doprinosu trajnosti ovih usluga i ustanova tokom vremena.

DUH MEĐUNARODNIH INSTRUMENTATA

Protokom godina došlo je do evolucije načina na koji su prava manjina formulisana u međunarodnim standardima. Pasivne formulacije poput „...pripadnicima manjina ne smeju se uskratiti prava...“, koja postoji u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (1966), ustupile su

mesto pozitivnijem, aktivnijem pristupu poput onoga „...države će zaštititi etnički, kulturni, jezički i verski identitet nacionalnih manjina...“, kako je napisano u Dokumentu sa sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji KEBS (1990). Ovakva progresivna promena pokazuje da restriktivno ili minimalističko tumačenje instrumenata nije u skladu s duhom u kojem su uobličeni.

Pored toga, stupanj dostupnosti mora biti utvrđen u skladu s pratećim načelima jednakosti i nediskriminacije, na način kako je predviđeno članom 1. Povelje Ujedinjenih nacija i članom 2. Opšte deklaracije o ljudskim pravima i ponovljeno u većini međunarodnih instrumenata. Trebalo bi posvetiti pažnju i uslovima koji su specifični u svakoj pojedinačnoj državi.

MERE I SREDSTVA

Države učesnice OEBS su podstaknute da pristupe problemu prava manjina na aktivan način, tj. u duhu paragrafa 31. Dokumenta iz Kopenhagena koji ih ohrabruje na usvajanje posebnih mera radi osiguravanja potpune jednakosti pripadnika nacionalnih manjina. U tom smislu, član 33. Dokumenta iz Kopenhagena zahteva od država da štite etnički, kulturni, jezički i verski identitet nacionalnih manjina koje žive na njihovoj teritoriji i da stvaraju uslove za unapređenje tog identiteta.

Ponekad su države učesnice OEBS suočene s ozbiljnim poreskim ograničenjima koja bi legitimno mogla da spreče njihovu sposobnost da sprovedu obrazovnu politiku i programe za dobrobit nacionalnih manjina. Mada se neka prava moraju odmah sprovesti u život, države bi morale da nastoje da postepeno postignu potpuno ostvarenje obrazovnih prava na jeziku manjine u skladu s maksimumom raspoloživih sredstava, uključujući međunarodnu pomoć i saradnju u duhu člana 2. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

DECENTRALIZACIJA I UČEŠĆE

Član 15. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, paragraf 30. Dokumenta sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji KEBS i član 3. Deklaracije UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama, podvlače potrebu da nacionalne manjine sudeluju u postupku donošenja odluka, posebno u slučajevima kada se razmatrana pitanja direktno tiču njih samih.

Delotvorno učešće u postupku donošenja odluka, posebno kada se tiču nacionalnih manjina, bitna je komponenta demokratskog procesa.

Države bi morale da olakšaju aktivno uključivanje roditelja na lokalnom i regionalnom nivou, kao i delotvorno učešće ustanova koje predstavljaju nacionalne manjine u obrazovnom postupku (uključujući postupak stvaranja nastavnog programa koji se tiče manjina), u duhu paragrafa 35. Dokumenta iz Kopenhagena koji naglašava važnost delotvornog učestvovanja pripadnika nacionalnih manjina u javnim poslovima, uključujući poslove koji se odnose na zaštitu i unapređivanje njihovog identiteta.

JAVNE I PRIVATNE USTANOVE

Član 27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima odnosi se na pravo manjina da upotrebljavaju svoj jezik u zajednici s drugim članovima svoje grupe. Član 13. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima garantuje pravo roditelja da za svoju decu izaberu škole različite od onih koje su osnovale državne vlasti. On takođe jemči pravo pojedincima i telima da osnivaju i upravljaju alternativnim obrazovnim ustanovama, sve dok one zadovoljavaju minimalne obrazovne standarde koje utvrđuje država. Član 13. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina odnosi se na pravo manjina da osnivaju i upravljaju vlastitim obrazovnim ustanovama, iako

država nema nikakvu obavezu da finansira te ustanove. Paragraf 32. Dokumenta iz Kopenhagena ni na koji način ne obavezuje državu da finansira te ustanove, ali izričito utvrđuje da te ustanove mogu „tražiti javnu pomoć države u skladu s nacionalnim zakonodavstvom“.

Pravo nacionalnih manjina da osnivaju svoje ustanove i da njima upravljaju, uključujući tu i obrazovne ustanove, čvrsto je utemeljeno u međunarodnom pravu i kao takvo mora da bude priznato. Iako država ima pravo nadzora nad ovim procesom, kako iz upravnog aspekta, tako i u skladu sa domaćim zakonodavstvom, ona ne sme sprečavati uživanje ovog prava nametanjem nerazumnih administrativnih zahteva koji mogu praktično onemogućiti nacionalnim manjinama osnivanje svojih obrazovnih ustanova.

Iako ne postoji nikakva formalna obaveza država da finansiraju ove privatne ustanove, one ne bi smele da budu onemogućene da traže sredstva iz svih domaćih i međunarodnih izvora.

OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE MANJINA

Međunarodni instrumenti koji se odnose na obrazovanje na jeziku manjine utvrđuju da manjine ne samo da imaju pravo da očuvaju vlastiti identitet posredstvom maternjeg jezika, već da imaju i pravo da se uključe i učestvuju u široj nacionalnoj zajednici, tako što će učiti službeni jezik države.

S obzirom na to, postizanje višejezičnosti kod nacionalnih manjina država članica OEBS može se sagledati kao najdelotvorniji način ostvarivanja ciljeva međunarodnih instrumenata koji se odnose na zaštitu nacionalnih manjina i na njihovu integraciju.

Preporuke koje se odnose na osnovno i srednje obrazovanje predstavljaju smernice u razvoju politike obrazovanja na jeziku manjine i stvaranju odgovarajućih programa.

Ovakav pristup je predložen na temelju istraživanja procesa obrazovanja i predstavlja realistično tumačenje odgovarajućih međunarodnih normi.

Delotvornost ovog pristupa zavisi od niza činilaca. Najpre, unekoliko ovaj pristup jača maternji jezik manjine korišćenjem u nastavi. Drugi činilac jeste obim do kog su dvojezični nastavnici uključeni u čitav obrazovni proces.

Dodatni činilac kojeg bi trebalo uzeti u obzir jeste opseg u kojem se i jezik manjine i službeni jezik države predaju kao predmeti tokom 12 godina školovanja i konačno, obim u kojem se oba jezika koriste kao sredstvo podučavanja na optimalan način u različitim fazama obrazovanja deteta.

Ovaj pristup teži stvaranju prostora za napredovanje slabijeg jezika. On je u bitnoj suprotnosti s drugim pristupima čiji je cilj učenje manjinskog jezika ili čak izvođenje minimalne nastave na manjinskom jeziku samo radi olakšavanja što ranijeg prelaza na nastavu isključivo na službenom jeziku države.

Pristupi koji zagovaraju utapanje, kada se nastavni program sprovodi isključivo na službenom jeziku države i kada su deca pripadnika manjine sasvim integrisana u razrede s decom pripadnika većine, nisu u skladu s međunarodnim standardima. Ovo se takođe odnosi na odvojene škole u kojima se čitav nastavni program predaje isključivo posredstvom maternjeg jezika manjine tokom čitavog obrazovnog postupka, i u kojima se jezik većine uopšte ne uči, ili se uči minimalno.

OBRAZOVANJE MANJINA U STRUČNIM ŠKOLAMA

Pravo pripadnika nacionalnih manjina da uče svoj maternji jezik ili da imaju nastavu na maternjem jeziku, kako stoji u paragrafu 34. Dokumenta iz Kopenhagena moralo bi da uključi pravo na stručnu obuku na maternjem jeziku u određenim predmetima. U duhu jednakosti i ne-

diskriminacije, države OEBS morale bi da osiguraju pristup takvoj obuci kada je želja za njom jasno iskazana i brojčano opravdana.

S druge strane, ne bi trebalo umanjivati ovlašćenja države da planira i nadzire svoju ekonomsku i obrazovnu politiku. Sposobnost učenika koji završavaju stručne škole na jeziku manjine da se profesionalno koriste i službenim jezikom države, trebalo bi da bude prednost. Ona bi im omogućila da rade i u regiji u kojoj je koncentrisana dotična nacionalna manjina i bilo gde drugde u državi. U vreme prelaska na tržišnu privredu koja pretpostavlja nesmetano kretanje roba, usluga i radne snage, takvo ograničenje bi moglo da oteža državi kako otvaranje mogućnosti za zapošljavanje, tako i celovit ekonomski razvoj. Stručno obrazovanje na maternjem jeziku nacionalnih manjina stoga treba da osigura da učenici o kojima se radi dobiju i odgovarajuću obuku na službenom jeziku ili službenim jezicima države.

VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE MANJINA

Kao i u prethodnom slučaju, pravo da se uči maternji jezika i da se na njemu sprovodi nastava, kao što stoji u paragrafu 34. Dokumenta iz Kopenhagena, moglo bi da uključi i pravo nacionalnih manjina na visokoškolsko obrazovanje na maternjem jeziku. U tom slučaju trebalo bi ponovo uzeti u obzir načela jednake dostupnosti i nediskriminacije, kao i potrebe zajednice i broj pripadnika manjine. U nedostatku državnog finansiranja, sloboda manjina da osnivaju vlastite visokoškolske ustanove ne bi se smela ograničavati.

Paragraf 33. Dokumenta iz Kopenhagena naglašava važnost države ne samo pri zaštiti identiteta manjina, već i njegovog unapređenja. U tom smislu, države bi morale da razmotre mogućnost visokoškolskog obrazovanja na jeziku nacionalne manjine tamo gde se za to ukaže potreba i gde

to brojčana zastupljenost manjine opravdava. U tom kontekstu, visokoškolsko obrazovanje na maternjem jeziku ne bi se smelo ograničiti na obuku nastavnika.

Znajući sve ovo, moraju se uzeti u obzir finansijska ograničenja s kojima se susreću one države koje prelaze na tržišnu ekonomiju. Osiguravanje visokoškolskog obrazovanja na jeziku manjine nije isto što i osnivanje paralelnih infrastrukture. Šta više, otvaranje paralelnih obrazovnih ustanova na univerzitetskom nivou moglo bi da doprinese izolovanju manjine od većine. Član 26. Opšte deklaracije o ljudskim pravima naglašava da je cilj obrazovanja unapređivanje razumevanja, tolerancije i prijateljstva među narodima, rasnim i verskim grupama. U tom duhu, a imajući u vidu integraciju, intelektualni i kulturni razvoj većinskih i manjinskih naroda ne bi se smeo odvijati u izolaciji.

NASTAVNI PROGRAM

Posle Drugog svetskog rata sve veći broj međunarodnih instrumenata stavlja sve veći naglasak na ciljeve obrazovanja. Prema tim instrumentima, od obrazovanja se traži ne samo da osigura strogo akademsku i tehničku obuku, već da ugradi i vrednosti kao što su tolerancija, pluralizam, anti rasizam i međunarodni sklad i sklad između zajednica. Ti zahtevi očigledno postavljaju posebnu odgovornost prema državama koje imaju nacionalne manjine unutar svojih granica. U njima su problem suživota između pojedinih etničkih skupina i sklad od životne važnosti za njihovu unutrašnju stabilnost. Takav suživot i sklad takođe su važni činiooci za očuvanje regionalnog mira i bezbednosti.

Član 4. Deklaracije UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama zahteva od država da „podstiču poznavanje istorije, tradicije, jezika i kulture manjina koje postoje na njihovoj teritoriji“. Član 12. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina traži od država da „neguju poznavanje kulture, istorije, jezika i vere svojih nacionalnih manjina“.

Paragraf 34. Dokumenta sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji KEBS poziva se na zahtev da u školskim programima države „vode računa i o istoriji i kulturi nacionalnih manjina“.

Ovi zahtevi stvaraju obavezu državama da u školskom programu ostave prostor za nastavu istorije i tradicija različitih nacionalnih manjina koje žive unutar njihovih granica. Državne vlasti to mogu činiti jednostrano, bez uvažavanja potrebe za učešćem nacionalnih manjina o kojima se radi. Ipak, ovakav pristup se ne preporučuje i mogao bi da bude štetan.

Član 15. Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina, paragraf 30. Dokumenta iz Kopenhagena sa Konferencije o ljudskoj dimenziji KEBS i član 3. Deklaracije UN o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama naglašavaju potrebu da nacionalne manjine učestvuju u postupku donošenja odluka, posebno u slučajevima kada se problemi direktno tiču njih samih.

Osnivanje centara za stvaranje obrazovnih programa na jeziku manjine omogućilo bi stoga ovaj dvostruki proces i osiguralo bi njihov kvalitet i stručnost.

ZAVRŠNE NAPOMENE

Pravo na obrazovanje manjina je osetljivo pitanje u nekoliko država učesnica OEBS.

Istovremeno, obrazovni proces ima potencijal koji može delotvorno olakšati i ojačati međusobno poštovanje i razumevanje između različitih zajednica unutar tih država učesnica.

S obzirom na osetljivu prirodu ovog problema u sadašnjem trenutku, i s obzirom na unekoliko nedorečenu i uopštenu prirodu standarda sadržanih u različitim međunarodnim instrumentima koji se bave ljudskim pravima, stvaranje niza preporuka može doprineti boljem razu-

mevanju i pristupanju problemima prava na obrazovanje manjina. Haške preporuke nemaju nameru da budu sveobuhvatne. Njihova je svrha da pruže opšti okvir koji državama može da pomogne u procesu razvijanja politike koja se tiče obrazovanja manjina.

PREPORUKE IZ LUNDA O DELOTVORNOM UČEŠĆU NACIONALNIH MANJINA U JAVNOM ŽIVOTU

I. OPŠTA NAČELA

1) Delotvorno učešće nacionalnih manjina u javnom životu predstavlja suštinski deo miroljubivog i demokratskog društva. Iskustva iz Evrope i šire pokazala su da je, u cilju unapređivanja ovog učešća, često potrebno da vlade ustanove posebna rešenja za nacionalne manjine. Ove Preporuke nastoje da olakšaju uključivanje manjina u državne okvire i omoguće manjinama da održe svoj sopstveni identitet i karakteristike, unapređujući na taj način dobro upravljanje i integritet države.

2) Ove Preporuke zasnovane su na osnovnim principima i pravilima međunarodnog prava, kao što je poštovanje ljudskog dostojanstva, jednakih prava i nediskriminacije, u meri u kojoj ona dotiču prava nacionalnih manjina da učestvuju u javnom životu i da uživaju druga politička prava. Države imaju obavezu da poštuju međunarodno priznata ljudska prava i vladavinu prava, što omogućava pun razvoj građanskog društva u uslovima tolerancije, mira i napretka.

3) Onda kada se stvore posebne ustanove koje imaju za cilj da obezbede delotvorno učešće manjina u javnom životu, što može da obuhvati vršenje vlasti ili odgovornost ovih ustanova, one moraju da poštuju ljudska prava svih čije interese dotiču.

4) Pored identiteta koji ima kao pripadnik određene nacionalne manjine, svaki pojedinac sebe određuje na još mnogo načina. Odluka o tome da li je pojedinac pripadnik manjine, većine ili ni jedno ni drugo, prepušta se pojedincu i ona mu/joj ne može biti nametnuta. Pored toga, niko ne sme biti doveden u položaj da snosi nepovoljne posledice koje bi bile rezultat takvog izbora ili odbijanja da se opredeli.

5) Kada se stvaraju ustanove i postupci shodno ovim Preporukama, podjednako su važni i sadržina i procedura. Predstavnici vlade i manjina trebalo bi da pristupe sveobuhvatnim, otvorenim i odgovornim konsultacijama kako bi očuvali klimu poverenja. Država mora podsticati javne medije da unapređuju razumevanje među različitim kulturama i da se bave pitanjima važnim za manjine.

II. UČEŠĆE U DONOŠENJU ODLUKA

A. REŠENJA NA NIVOU CENTRALNIH VLASTI

6) Države moraju da obezbede manjinama da se čuje njihov delotvoran glas na nivou centralnih vlasti, što se, prema potrebi, može ostvariti posebnim rešenjima. U zavisnosti od okolnosti, ovakva rešenja mogu da obuhvate:

- posebnu zastupljenost nacionalnih manjina, tako što bi, na primer, postojao utvrđen broj mesta u jednom ili oba doma skupštine ili u skupštinskim odborima i druge oblike zajamčenog učešća u zakonodavnom procesu;
- formalne ili neformalne dogovore o tome da se pripadnicima nacionalnih manjina dodeli određeni broj mesta u vladi, u vrhovnom ili ustavnom sudu, odnosno nižim sudovima, kao i prilikom imenovanja za savetodavne i ostale više organe;
- mehanizme koji bi obezbedili da se interesi manjina razmatraju u okviru odgovarajućih ministarstava, ta-

ko što bi, na primer, postojali službenici zaduženi za pitanja manjina ili izradu trajnih uputstava; i

- posebne mere za učešće manjina u državnoj službi, kao i objavljivanje propisa javnih službi na jezicima nacionalnih manjina.

B. IZBORI

7) Iskustva u Evropi i drugde pokazuju značaj izbornog procesa za olakšavanje učešća manjina u političkom životu. Države će garantovati pravo licima koja pripadaju nacionalnim manjinama da učestvuju u vođenju javnih poslova, što obuhvata prava da bez diskriminacije glasaju i da se kandiduju za javne funkcije.

8) Propisi o nastanku i aktivnostima političkih partija moraju da budu u skladu s načelom međunarodnog prava o slobodi udruživanja. Ovo načelo obuhvata slobodu stvaranja partija koje se temelje na pripadnosti zajednici, kao i partija koje se isključivo ne poistovećuju sa interesima određene zajednice.

9) Izborni sistem mora da olakša manjinama predstavljanje i uticaj.

- Tamo gde se manjine nalaze na kompaktnoj teritoriji, izborne jedinice u kojima se bira po jedan predstavnik mogle bi da obezbede njihovu dovoljnu zastupljenost.
- Proporcionalni izborni sistem, u kojem procenat glasova koje jedna partija dobije odlučuje o broju osvojenih poslaničkih mesta, može da pomogne boljoj zastupljenosti manjina.
- Neki oblici preferencijalnog glasanja u kojima glasači rangiraju kandidate po sopstvenom izboru, omogućavaju bolju zastupljenost manjina u vlasti i mogu da olakšaju saradnju između zajednica.

- Niži brojčani prag zastupljenosti u zakonodavnom telu može da ojača uključivanje nacionalnih manjina u proces upravljanja.

10) Geografske granice izbornih oblasti trebalo bi da olakšaju pravednu zastupljenost nacionalnih manjina.

C. REŠENJA NA REGIONALNOM ILI LOKALNOM NIVOU

11) Države bi trebalo da usvoje mere koje bi unapredile učešće nacionalnih manjina na regionalnim i lokalnim nivoima poput onih koje su već pomenute u pogledu centralnih vlasti (paragrafi 6–10). Strukture i procedure donošenja odluka regionalnih i lokalnih vlasti moraju da budu transparentne i dostupne kako bi podstakle učešće manjina.

D. SAVETODAVNA I KONSULTATIVNA TELA

12) Države bi trebalo da ustanove savetodavna ili konsultativna tela u odgovarajućim institucionalnim okvirima, koja bi služila kao kanali za dijalog između vladinih organa i nacionalnih manjina. Ova tela bi takođe mogla da uključe i posebne komitete koji bi se bavili takvim pitanjima kao što su stambeni problemi, zemljište, obrazovanje, jezik i kultura. Sastav ovih tela bi trebalo da odslikava njihovu namenu i da doprinese delotvornijoj komunikaciji i unapređivanju interesa manjina.

13) Ova tela bi trebalo da budu osposobljena da pokreću pitanja kod onih koji donose odluke, pripremaju preporuke, formulišu zakonodavne i druge predloge, nadgledaju razvoj i daju stavove o predlozima vladinih odluka koje mogu direktno ili indirektno uticati na manjine. Predstavnici vlasti bi trebalo da redovno konsultuju ova tela u pogledu zakonodavnih i administrativnih mera koje se tiču manjina kako bi izašli u susret stavovima manjina i doprineli izgradnji poverenja. Za delotvorno funkcionisanje ovih tela potrebno je obezbediti odgovarajuća sredstva.

III. SAMOUPRAVA

14) Delotvorno učesće manjina u javnom životu može zahtevati neteritorijalna ili teritorijalna rešenja samouprave, ili kombinaciju ta dva tipa. Države bi trebalo da za to obezbede odgovarajuća sredstva.

15) Za uspeh ovih rešenja presudno je da predstavnici vlade i manjina priznaju potrebu za jedinstvenim i centralizovanim odlukama u nekim oblastima upravljanja, ali i prednosti raznolikih odluka u nekim drugim oblastima.

- Funkcije koje po pravilu obavljaju centralne vlasti obuhvataju odbranu, spoljne poslove, imigraciju i carinu, makroekonomsku politiku i monetarna pitanja.
- Ostale funkcije, kao što su one niže pomenute, mogu da obavljaju manjine ili teritorijalne uprave, samostalno ili zajedno sa centralnim vlastima.
- Funkcije mogu da budu raspoređene asimetrično, u zavisnosti od različitih situacija u kojima se nalaze manjine u okviru iste države.

16) Bilo da su teritorijalne ili neteritorijalne, ustanove samouprave moraju se zasnivati na demokratskim načelima kako bi se osiguralo da one zaista odslikavaju stavove dotičnog stanovništva.

A. NETERITORIJALNA REŠENJA

17) Neteritorijalni oblici uprave korisni su za očuvanje i razvoj identiteta i kulture nacionalnih manjina.

18) Oblasti na koje bi se najbolje moglo uticati uspostavljanjem ovakvih rešenja obuhvataju obrazovanje, kulturu, upotrebu manjinskog jezika, veru i ostala pitanja ključna za identitet ili način života nacionalnih manjina.

- Pojedinci i grupe imaju pravo na izbor korišćenja svojih imena na manjinskom jeziku i pravo da dobi-ju zvanično priznanje svog imena.

- Uzimajući u obzir odgovornost vladinih tela da postave obrazovne standarde, ustanove predstavnika manjina mogu da odrede nastavni program u oblastima manjinskih jezika, kulture ili u obe ove oblasti.
- Manjine mogu da odrede i upotrebljavaju svoje sopstvene simbole i uživaju ostale oblike kulturnog izražavanja.

B. TERITORIJALNA REŠENJA

19) Sve demokratske države imaju rešenja za upravljanje na različitim teritorijalnim nivoima. Iskustva u Evropi i drugde pokazuju vrednost takvog premeštanja određenih zakonodavnih i izvršnih funkcija sa centralnog na regionalni nivo koje prevazilazi puku decentralizaciju administracije centralnih vlasti iz prestonice na regionalne ili lokalne urede. Oslanjajući se na princip subsidiarnosti, države bi trebalo da blagonaklono razmotre takav prenos ovlašćenja, uključujući i specifične funkcije samouprave, posebno tamo gde bi to ojačalo ovlašćenja manjina u pitanjima koja ih se tiču.

20) Odgovarajuće lokalne, regionalne ili autonomne uprave koje odgovaraju specifičnim istorijskim i teritorijalnim okolnostima u kojima se nalaze nacionalne manjine, mogu da preuzmu jedan broj funkcija kako bi delotvornije odgovorile zahtevima manjina.

- Funkcije u kojima takva administracija može preuzeti prvenstvenu ili značajnu nadležnost uključuju obrazovanje, kulturu, upotrebu manjinskog jezika, čovekovu okolinu, lokalno planiranje, prirodne resurse, ekonomski razvoj, funkciju lokalne policije i stanovanje, zdravstvo i ostale socijalne službe.
- Funkcije koje se dele sa centralnim i regionalnim vlastima obuhvataju poreze, organizaciju sudstva, turizam i transport.

21) Lokalne, regionalne i autonomne vlasti moraju da poštuju i osiguraju ljudska prava svih lica, uključujući i prava svake manjine pod njihovom nadležnošću.

IV. GARANCIJE

A. USTAVNA I PRAVNA ZAŠTITA

22) Rešenja koja regulišu samoupravu trebalo bi uspostaviti zakonom i ona, po pravilu, ne bi trebalo da se menjaju na isti način kao i bilo koji drugi zakon. Rešenja za unapređenje učešća manjina u procesu donošenja odluka mogu se ustanoviti zakonom ili na drugi odgovarajući način.

- Rešenja koja se usvajaju ustavnim odredbama po pravilu zahtevaju veći stepen društvene ili parlamentarne podrške za njihovo usvajanje ili izmenu.
- Promene rešenja koja regulišu samoupravu a koja su ustanovljena zakonom često zahtevaju podršku kvalifikovane većine zakonodavnog tela, autonomnog tela ili tela koje predstavljaju nacionalne manjine, ili oba ova organa.
- Periodični nadzor rešenja koja regulišu samoupravu i učešće manjina u donošenju odluka mogu da omogućiti da se ustanovi da li bi takva rešenja trebalo promeniti u svetlu stečenih iskustava i izmenjenih okolnosti.

23) Mogu se razmotriti privremena ili postepena rešenja koji bi omogućila proveru i razvoj novih oblika učešća. Ovakva rešenja mogu se uspostaviti zakonskim putem ili na neformalan način u određenom vremenskom periodu, tako da se mogu produžavati, menjati ili okončati u zavisnosti od postignutog uspeha.

B. Pravni lekovi

24) Delotvorno učešće nacionalnih manjina u javnom životu zahteva ustanovljene kanale konsultacija radi spre-

čavanja sukoba i rešavanja sporova, kao i mogućnost ad hoc ili alternativnih mehanizama kada je to neophodno. U ove metode spadaju:

- rešavanje sporova sudskim putem, poput sudskog nadzora nad delatnostima zakonodavne ili upravne vlasti, što podrazumeva da država poseduje nezavisno, dostupno i nepristrasno sudstvo čije se odluke poštuju; i
- dodatne mehanizme za rešavanje sporova, kao što su, na primer, pregovori, utvrđivanje činjenica, posredovanje, arbitraža, ombudsman za nacionalne manjine, i specijalne komisije koje mogu da posluže kao mesta i mehanizmi za rešavanje pritužbi vezanih za pitanja upravljanja.

OBJAŠNJENJE UZ PREPORUKE IZ LUNDA O DELOTVORNOM UČEŠĆU NACIONALNIH MANJINA U JAVNOM ŽIVOTU

I. OPŠTI PRINCIPI

1. I Povelja Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu „Povelja UN“), kao i osnovni dokumenti KEBS/OEBS teže da očuvaju i ojačaju međunarodni mir i bezbednost razvojem odnosa prijateljstva i saradnje između suverenih država koje poštuju ljudska prava, uključujući i prava lica koja pripadaju manjinama. Zaista, istorija pokazuje da neuspeh u poštovanju ljudskih prava, uključujući i prava manjina, može da potkopa stabilnost unutar države i da negativno utiče na odnose između država, na taj način ugrožavajući međunarodni mir i bezbednost.

Polazeći od principa VII sadržanog u deset osnovnih načela Završnog akta iz Helsinkija iz 1975. godine, države učesnice OEBS su uvek naglašavale suštinsku vezu između poštovanja legitimnih interesa lica koja pripadaju nacional-

nim manjinama i očuvanja mira i bezbednosti. Ova veza je ponavljana i kasnije donetim osnovnim dokumentima kao što su Zaključni dokument iz Madrida 1983. godine (princip 15), Zaključni dokument iz Beča 1989. godine (principi 18 i 19), i Pariska povelja za novu Evropu iz 1990. godine, kao i u svim dokumentima sa Samita kao što su Helsinški dokumenti iz 1992. godine (Deo IV, paragraf 24) i Lisabonski dokument iz 1996. godine (Deo 1, Lisabonska deklaracija o zajedničkom i sveobuhvatnom bezbednosnom modelu za Evropu u XXI veku, paragraf 2). Na nivou Ujedinjenih nacija veza između zaštite i unapređenja manjinskih prava i očuvanja mira i stabilnosti izražena je, *inter alia*, u preambuli Deklaracije UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama (u daljem tekstu „Deklaracija UN o manjinama“) iz 1992. godine. Pored toga, nakon usvajanja Pariske povelje za novu Evropu sve države učesnice OEBS su se opredelile za demokratski način vladavine.

Što potpunija mogućnost za podjednako uživanje ljudskih prava osoba koje pripadaju manjinama podrazumeva njihovo delotvorno učešće prilikom donošenja odluka, posebno onih koje ih pogađaju. Mada postoje različite situacije, a uobičajeni demokratski postupci mogu adekvatno odgovoriti potrebama i težnjama manjina, iskustva takođe pokazuju da su često potrebne posebne mere kako bi se olakšalo delotvorno učešće manjina prilikom donošenja odluka. Sledeći međunarodni standardi obavezuju države da preduzmu upravo takvu akciju u tim situacijama: prema paragrafu 35. Dokumenta usvojenog na sastanku posvećenom ljudskoj dimenziji koji je održan u Kopenhagenu 1990. godine (u daljem tekstu „Dokument iz Kopenhagena“), države učesnice OEBS „će poštovati pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da delotvorno učestvuju u javnim poslovima, uključujući i učešće u poslovima koji se tiču zaštite i unapređenja identiteta tih manjina“; prema članu 2, paragrafi 2 i 3, Deklaracije UN o

manjinama iz 1992. godine, „lica koja pripadaju manjinama imaju pravo da delotvorno učestvuju u (...) javnom životu“ i „pravo da delotvorno učestvuju u donošenju odluka na nacionalnom i, gde je to odgovarajuće regionalnom nivou u pogledu manjine kojoj pripadaju ili oblasti u kojima žive“; i prema članu 15. Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina Saveta Evrope iz 1994. godine (u daljem tekstu „Okvirna konvencija“), države članice „će stvoriti neophodne uslove za delotvorno učešće lica koja pripadaju nacionalnim manjinama u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu i u javnim poslovima, posebno onim koji se njih tiču“.

Stvaranje mogućnosti za delotvorno učešće podrazumeva da će takvo učešće biti dobrovoljno. Zaista, osnovni pojam društvene i političke integracije razlikuje se od procesa i ishoda koji predstavljaju prisilnu asimilaciju, kako je to upozoreno i u članu 5. Okvirne konvencije. Ostvarivanje legitimnih interesa lica koja pripadaju manjinama može da postane miran proces koji nudi izgleda za optimalna rešenja u domenu javne politike i donošenju zakona jedino ukoliko počiva na dobrovoljnoj osnovi. Jedan takav obuhvatan proces, koji podrazumeva proces učešća, služi ciljevima dobrog upravljanja tako što odgovara interesima čitavog stanovništva – objedinjavajući sve interese u tkivo javnog života i u krajnjoj liniji ojačava integritet države. Međunarodni standardi koji se odnose na delotvorno učešće manjina u javnom životu podvlače činjenicu da oni ne podrazumevaju nikakvo pravo uključivanja u aktivnosti koje su suprotne ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija, OEBS ili Saveta Evrope, uključujući suverenu jednakost, teritorijalni integritet i političku nezavisnost država (pogledati paragraf 37. Dokumenta iz Kopenhagena, član 8 (4) Deklaracije UN o manjinama i preambulu Okvirne konvencije).

2. U duhu paragrafa 25. Dela VI Helsinškog dokumenta iz 1992. godine ove preporuke zasnovane su na odgovarajućim obavezama utoliko što nude državama učesnica-

ma OEBS „širi pristup za još delotvornije sprovođenje njihovih obaveza iz KEBS, uključujući i onih koje se odnose na zaštitu i stvaranje uslova za unapređenje etničkog, kulturnog, jezičkog i verskog identiteta nacionalnih manjina“.

Član 1 (3) Povelje UN naglašava da je jedan od ciljeva organizacije i to „da ostvari međunarodnu saradnju u rešavanju međunarodnih problema ekonomskog, društvenog, kulturnog i humanitarnog karaktera i u unapređenju i podsticanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve bez obzira na rasu, pol, jezik ili veru“ – što je dodatno pojašnjeno članom 55 (C) time što uključuje „univerzalno poštovanje i nadzor nad ljudskim pravima i osnovnim slobodama za sve bez obzira na razlike u pogledu rase, pola, jezika i vere“. Povelja se temelji na tesnoj vezi između poštovanja ljudskih prava i međunarodnog mira i bezbednosti, a osnovna vrednost ljudskog dostojanstva je dodatno istaknuta u članu 1. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine i preambulama Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine, kao i Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. godine. Ovo dostojanstvo je podjednako urođeno svim ljudskim bićima i povezano sa jednakim i neotuđivim pravima.

Polazeći od premise o jednakom dostojanstvu i neotuđivim pravima proizilazi i načelo nediskriminacije koje postoji u praktično svim međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava uključujući posebno član 2. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, članove 2. i 26. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 2. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Član 1. Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije izričito kaže da ovaj instrument zabranjuje diskriminaciju na osnovu „porekla ili nacionalne ili etničke pripadnosti“. Član 14. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950.

godine (u daljem tekstu „Evropska konvencija o ljudskim pravima“) takođe izričito proširuje načelo nediskriminacije kako bi pokrila osnove vezane za „nacionalno ili socijalno poreklo, ili pripadnost nacionalnoj manjini“, u svim slučajevima kada god se radi o pravima i slobodama zajamčenim Konvencijom. I zaista, ustavi većine država učesnica OEBS-a sadrže ove stavove i načela.

Onoliko koliko osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama imaju pravo na delotvorno učešće u javnom životu one treba da ga uživaju bez diskriminacije, kao što je rečeno u paragrafu 31. Dokumenta iz Kopenhagena, članu 4. Okvirne konvencije i članu 4 (1) Deklaracije UN o manjinama. Međutim, prema članu 4 (2) Okvirne konvencije briga za poštovanje jednakog dostojanstva prevazilazi načelo nediskriminacije idući u pravcu „pune i delotvorne jednakosti između lica koja pripadaju nacionalnoj manjini i onih koji pripadaju većini“ radi čega bi države morale da „usvoje, gde je neophodno, odgovarajuće mere... u svim oblastima... političkog... života“ u kojima „će uzeti u obzir posebne uslove lica koja pripadaju nacionalnim manjinama“.

Veza na koju je u preporuci ukazano između poštovanja ljudskih prava i razvoja građanskog društva odslikava zahtev za „delotvornom političkom demokratijom“ koja, u skladu sa preambulom Evropske konvencije o ljudskim pravima, jeste tesno povezana sa pravdom i mirom u svetu. Države učesnice OEBS su još u Pariskoj povelji za novu Evropu potvrdile da je demokratsko upravljanje, uključujući poštovanje ljudskih prava, osnova napretka.

3. Stvaranje i delovanje posebnih ustanova koje bi osigurale delotvorno učešće nacionalnih manjina u javnom životu ne sme da bude na štetu prava drugih. Sva ljudska prava moraju se uvek poštovati, i to važi i za ove ustanove kojima država daje odgovarajuća ovlašćenja. U skladu sa paragrafom 33. Dokumenta iz Kopenhagena, kada države učesnice preduzimaju neophodne mere za zaštitu identite-

ta lica koja pripadaju nacionalnim manjinama, „sve takve mere biće u skladu sa principima ravnopravnosti i nediskriminacije u odnosu na ostale građane odnosno države učesnice“. Dokument iz Kopenhagena dalje zahteva, u paragrafu 38, da će „države učesnice u svojim naporima da štite i unaprede prava pripadnika nacionalnih manjina, u potpunosti poštovati svoje obaveze iz postojećih konvencija iz oblasti ljudskih prava i drugih odgovarajućih međunarodnih instrumenata“. Okvirna konvencija predviđa nešto slično u svom članu 20: „U vršenju prava i sloboda koji proizilaze iz načela ustanovljenih ovom Okvirnom konvencijom, svaki pripadnik nacionalne manjine mora poštovati nacionalno zakonodavstvo i prava drugih, posebno pripadnika većine ili drugih nacionalnih manjina“. Ovo se posebno odnosi na slučajeve „manjina unutar manjine“, naročito u teritorijalnom kontekstu (vidi preporuke 16. i 21). Ovo takođe podrazumeva poštovanje ljudskih prava žena, uključujući i zabranu diskriminacije u odnosu na „politički i javni život zemlje“, kako je predviđeno članom 7. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama iz 1979. godine.

4. Načelo samoodređenja osoba koje pripadaju manjinama utemeljeno je na nekoliko osnovnih obaveza. Paragraf 32. Dokumenta iz Kopenhagena precizira da je „pripadnost nacionalnoj manjini stvar opredeljenja pojedinca koje ne može izazvati nikakve štetne posledice“. Član 3 (1) Okvirne konvencije na sličan način predviđa da „svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo da slobodno odabere da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvom i da neće doći ni do kakvih štetnih posledica zbog takvog opredeljenja ili kao rezultat uživanja prava koja su povezana sa tim izborom“. Član 3 (2) Deklaracije o manjinama UN sadrži istovetnu zabranu bilo kakvih štetnih posledica „po bilo koju osobu koja pripada nacionalnoj manjini, koje bi bile rezultat ostvarivanja ili neostvarivanja prava utvrđenih u ovoj Deklaraciji“. Pojedinačna sloboda lica da se opredeli

onako kako sam odabere neophodna je kako bi se obezbedilo poštovanje individualne autonomije i slobode. Pojedinaac može posedovati nekoliko identiteta koji su od značaja ne samo za njegov privatni život, već takođe i u sferi javnog života. Zaista, u otvorenim društvima u kojima ima sve više prometa ljudi i ideja mnogi pojedinci imaju višestruke identitete koji se poklapaju, koegzistiraju ili su slojeviti na hijerarhijski ili nehijerarhijski način, odslikavajući tako njihove različite pripadnosti. Naravno, identiteti nisu utemeljeni isključivo na etničkoj pripadnosti, niti su oni jedinstveni u okviru istovetne zajednice; njih mogu imati različiti članovi u različitim oblicima i stepenima. U zavisnosti od specifičnih pitanja, različiti identiteti mogu da budu više ili manje izraženi. Posledica može da bude da se ista osoba može određivati na različite načine iz različitih razloga, u zavisnosti od važnosti određenog identiteta i rešenja koja se nude. Na primer, u nekim državama pojedinac može da odabere jedan jezik radi regulisanja poreskih obaveza, a da se istovremeno predstavi na drugi način u lokalnoj zajednici u neke druge svrhe.

5. U demokratskom okviru proces donošenja odluka je podjednako važan kao i sadržina odluke koja se donosi. Kako dobro upravljanje nije samo nad narodom, već i za narod, ovaj proces trebalo bi uvek da obuhvati sve one kojih se tiče, kako bi bio otvoren za sve da vide i da presude, kao i odgovoran za one na koje utiče. Samo takvi procesi mogu da pridobiju i očuvaju poverenje javnosti. Takvi sveobuhvatni procesi mogu da se sastoje iz konsultacija, ispitivanja javnog mnjenja, referendumu, pregovora pa čak i posebnih pristanaka onih kojih se direktno tiču. Odluke koje proiziđu iz ovakvih procesa verovatno će biti dobrovoljno prihvatane. U situacijama kada se stavovi vlasti i zajednica kojih se tiču suštinski razlikuju, dobra uprava može da naloži usluge treće strane koja bi pomogla u traženju najprikladnijeg rešenja.

U odnosu na nacionalne manjine, paragraf 33. Dokumenta iz Kopenhagena nalaže državama učesnicama OEBS da preduzmu mere da „štite etnički, kulturni, jezički i verski identitet nacionalnih manjina na svojoj teritoriji i stvore uslove za unapređenje tog identiteta (...) posle odgovarajućih konsultacija, uključujući i kontakte sa organizacijama ili udruženjima tih manjina“. U Delu 6, paragraf 26. Helsinškog dokumenta države učesnice OEBS-a su se dalje obavezale da „pokrenu pitanja nacionalnih manjina na konstruktivan način, mirnim sredstvima i dijalogom svih strana na osnovu načela i obaveza KEBS“. U pogledu „svih zainteresovanih strana“ paragraf 30. Dokumenta iz Kopenhagena priznaje „značajnu ulogu nevladinih organizacija, uključujući političke partije, sindikate, organizacije iz oblasti ljudskih prava i verske grupe, u unapređenju tolerancije, kulturne raznolikosti i rešavanja pitanja koja se odnose na nacionalne manjine“.

Sveobuhvatan proces uključivanja zahteva pretpostavke tolerancije. Društvena i politička klima međusobnog uvažavanja i jednakosti mora se obezbediti zakonskim putem, ali i učiti kao vid društvenog morala koji prihvata celokupno stanovništvo. Sredstva javnog informisanja imaju posebnu ulogu na tom planu. Član 6(1) Okvirne konvencije govori da „države ugovornice moraju podsticati duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i preduzimati delotvorne mere kako bi unapredile međusobno poštovanje i razumevanje i saradnju među svim licima koja žive na njihovoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili verski identitet, posebno u oblastima obrazovanja, kulture i medija“. Države bi trebalo da deluju u pravcu zaustavljanja prakse da se u javnosti koriste nipodaštavajuća ili podrugljiva imena i izrazi i trebalo bi da preduzmu mere da se bore protiv negativnih stereotipa. Idealno bi bilo da predstavnici dotične zajednice učestvuju u odabiru i pripremi svih koraka koji se preduzimaju kako bi se prevladali ovi problemi.

II. UČEŠĆE U DONOŠENJU ODLUKA

A. REŠENJA NA NIVOU CENTRALNE VLASTI

6. Polazeći od paragrafa 35. Dokumenta iz Kopenhaga, paragraf 1. Trećeg dela Izveštaja sa sastanaka eksperata KEBS-a o nacionalnim manjinama (Ženeva) podvlači da „kada se razmatraju pitanja koja se tiču nacionalnih manjina unutar njihovih država, tada će one same imati delotvornu mogućnost da učestvuju ... (i) da (takvo) demokratsko učešće lica koja pripadaju nacionalnim manjinama ili njihovih predstavnika u donošenju odluka ili u radu savetodavnih tela predstavlja važan element delotvornog učešća u javnom životu“. Paragraf 24. Šestog dela Helsinškog dokumenta obavezuje države učesnice OEBS da „pojačaju u tom smislu napore kako bi obezbedili da lica koja pripadaju nacionalnim manjinama, pojedinačno ili u zajednici sa drugima, slobodno uživaju svoja ljudska prava i osnovne slobode, uključujući pravo da u potpunosti učestvuju, u skladu sa demokratskim postupcima donošenja odluka svake države, u političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom životu svoje države, uključujući i demokratsko učešće u donošenju odluka i u radu savetodavnih tela na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, *inter alia*, aktivnostima političkih partija i udruženja“.

Sušтина učesća jeste uključivanje u rad, kako u pogledu šanse da se suštinski doprinese procesu donošenja odluka, tako i u pogledu rezultata ovog učesća. Pojam dobrog upravljanja podrazumeva pretpostavku da prosto većinsko donošenje odluka nije uvek dovoljno. U zavisnosti od strukture države, mogu biti pogodni različiti oblici decentralizacije koji bi obezbedili maksimum primerenosti i odgovornosti zainteresovanih strana u procesu donošenja, kako na nivou države tako i na nižim nivoima. To se može ostvariti na različite načine u unitarnoj državi ili u federalnim i konfederalnim sistemima.

Zastupljenost manjina u telima koja donose odluke može se osigurati određenim brojem rezervisanih mesta (kvotama, imenovanjima ili na druge načine), dok drugi oblici ovog učešća podrazumevaju garantovano članstvo u odgovarajućim komitetima, sa ili bez prava glasa. Zastupljenost u izvršnim, sudskim, upravnim i drugim telima može se obezbediti na sličan način, bilo formalnim zahtevom ili uobičajenom praksom. Takođe se mogu ustanoviti posebna tela koja bi odgovarala zahtevima manjina. Obezbeđivanje uslova da manjine uživaju sva manjinska prava zahteva posebne korake koje bi trebalo preduzeti u javnoj službi, uključujući obezbeđenje „jednakog pristupa javnim službama“ kako se to kaže u članu 5 (c) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije.

B. IZBORI

7. Predstavnička vlast izabrana na slobodnim, poštenim i periodičnim izborima predstavlja temelj savremene demokratije. Osnovni cilj je, prema rečima člana 21 (3) Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, da „volja naroda bude osnova autoriteta vlasti“. Ovaj standard je artikulisan u univerzalnim i evropskim ugovorima, kao što su član 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 3. Protokola I uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. Za države učesnice OEBS-a paragrafi 5. i 6. Dokumenta iz Kopenhagena preciziraju da „među elementima pravde koji su ključni za potpuno ispoljavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih ljudskih bića“, spada „volja naroda, slobodno i pošteno izražena na periodičnim i istinskim izborima, koja predstavlja osnov autoriteta i legitimiteta svake vlade“.

Mada države imaju značajan raspon u izboru načina na koji će ispunjavati ove obaveze, one to moraju činiti bez diskriminacije i moraju težiti što većem stepenu zastupljenosti. Zaista, unutar konteksta Ujedinjenih nacija, Komitet

za ljudska prava je u svom paragrafu 12. Opšteg komentara člana 25. (57. sesija 1996. godine) objasnio da „sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja predstavljaju suštinske predušlove za delotvorno uživanje prava glasa i moraju biti zaštićene. (...) Informacije i materijali o glasanju moraju biti dostupni na jezicima manjina“. Šta više, paragraf 5. Opšteg komentara člana 25. razjašnjava da je „rukovođenje javnim poslovima (...) širok koncept koji se odnosi na sprovođenje političke moći, a posebno sprovođenje zakonodavne, izvršne i upravne vlasti. To obuhvata sve aspekte javne uprave, kao i uobličavanje i sprovođenje politike na međunarodnom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou“.

Obzirom da ni jedan izborni sistem nije neutralan sa stanovišta različitih pogleda i interesa, države bi trebalo da usvoje takav sistem koji bi doveo do najbolje zastupljenosti vlade u njihovoj specifičnoj situaciji. Ovo je posebno važno za pripadnike nacionalnih manjina, koji možda na drugi način ne bi mogli da budu adekvatno zastupljeni.

8. U načelu, demokratije ne bi trebalo da se mešaju u način na koji se ljudi politički organizuju dok god to čine na miran način i poštujući prava drugih. U suštini ovde se radi o slobodi udruživanja, kako je artikulišu brojni međunarodni instrumenti među kojima: član 20. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima; član 22. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima; član 11. Evropske konvencije o ljudskim pravima; i paragraf 6. Dokumenta iz Kopenhagena. Sloboda udruživanja je na poseban način zajamčena pripadnicima nacionalnih manjina u skladu sa paragrafom 32. tačka 6. Dokumenta iz Kopenhagena i članom 7. Okvirne konvencije. Paragraf 24. Šestog dela Helsinškog dokumenta još preciznije obavezuje države učesnice OEBS „da osiguraju da pripadnici nacionalnih manjina, pojedinačno ili u zajednici sa drugima, slobodno uživaju svoja ljudska prava i osnovne slobode, uključujući pravo da u potpunosti učestvuju, (...) u političkom (...)“

životu svojih država uključujući tu i (...) aktivnosti političkih partija i udruženja“.

Mada puno poštovanje jednakih prava i nediskriminacije umanjuju ili eliminišu zahtev i potrebu za formiranjem političkih partija koje bi se temeljile na etničkim vezama, u nekim situacijama ovakve partije koje predstavljaju odgovarajuće zajednice mogu biti jedina nada delotvornog predstavljanja pojedinačnih interesa i, na taj način, delotvornog učešća. Partije se, naravno, mogu stvarati na drugim osnovama, na primer na temelju regionalnih interesa. Idealno bi bilo da partije budu otvorene i da prevazilaze uske etničke teme; stoga bi najjače partije trebalo da teže da uključe pripadnike manjina kako bi se umanjila potreba ili želja za etničkim partijama. U tom smislu, opredeljenje za izborni sistem može biti vrlo važno. U svakom slučaju, ni jedna politička partija ili drugo udruženje ne smeju da podstiču rasnu mržnju, što je zabranjeno članom 20. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i članom 4. Konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije.

9) Izborni sistem može predvideti odabir kako zakonodavnog tako i ostalih tela i ustanova, uključujući i pojedinačne službenike. Dok izborne jedinice u kojima se bira jedan predstavnik mogu obezbeđivati dovoljnu zastupljenost manjina, u zavisnosti od toga kako su izborne jedinice određene i u zavisnosti od koncentracije manjinske zajednice, proporcionalno predstavljanje može pomoći da se zajamči odgovarajuća zastupljenost manjina. U državama učesnicama OEBS upražnjavaju se razni oblici proporcionalne zastupljenosti uključujući i: „preferencijalno glasanje“, gde glasači rangiraju kandidate prema svom izboru; „sistem otvorenih lista“, gde se glasači opredeljuju za kandidata u okviru partijske liste, glasajući istovremeno; sistem „panachage“ gde glasači mogu glasati za više od jednog kandidata sa različitih partijskih lista; i sistem „kumulacije“, gde glasači mogu dati više od jednog glasa za

određenog kandidata. Prag ne sme da bude tako visok da ne bi sputavao zastupljenost manjina.

10. Prilikom stvaranja izbornih jedinica moraju se uzeti u obzir briga i interesi nacionalnih manjina kako bi se osigurala njihova zastupljenost u telima koja donose odluke. Pod „pravičnom“ zastupljenošću podrazumeva se da niko ne može da bude doveden u podređeni položaj odabranom metodom i da se sva pitanja i interesi moraju uzeti u obzir. Najbolje bi bilo da granice izbornih jedinica odredi nezavisno i nepristrasno telo kako bi se obezbedio, pored svih ostalih interesa, i interes poštovanja prava manjina. Ovo se u državama učesnicama OEBS-a najčešće postiže radom stalnih i profesionalnih izbornih komisija.

U svakom slučaju, države ne smeju da menjaju granice izbornih jedinica niti da na drugi način menjaju odnos stanovništva u tim jedinicama u nameri da umanje ili isključe zastupljenosti manjina. Ovo je izričito zabranjeno članom 16. Okvirne konvencije, dok član 5. Evropske povelje o lokalnoj samoupravi predviđa da se „izmene granica lokalnih vlasti ne mogu vršiti bez prethodnih konsultacija sa konkretnim lokalnim vlastima po mogućnosti organizovanjem referenduma onda kada je to dopušteno statutom“ (vidi preporuku 19. koja se odnosi na teritorijalna rešenja).

C. REŠENJA NA REGIONALNOM I LOKALNOM NIVOU

11. Ova Preporuka se primenjuje na sve nivoe upravljanja ispod centralnih vlasti (dakle na pokrajine, srezove, okruge, prefektуре, opštine, gradove, varoši, bez obzira da li su u okviru unitarne države ili konstitutivne jedinice federalne države, uključujući autonomne regione i druge oblike organizovanja nadležnosti). Dosledno uživanje svih ljudskih prava podjednako za svakog znači da ovlašćenja koja postoje na nivou centralne vlade treba da postoje i na nižim nivoima strukture vlasti. Međutim, kriterijumi za stva-

ranje struktura na regionalnom i lokalnom nivou mogu se razlikovati od onih koji se koriste na nivou centralne vlade. Strukture se mogu obrazovati asimetrično i razlikovati se u zavisnosti od potreba i izraženih želja.

D. SAVETODAVNA I KONSULTATIVNA TELA

12. Paragraf 24, Dela VI Helsinškog dokumenta obavezuje države učesnice OEBS da „pripadnicima nacionalnih manjina obezbede slobodno ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, pojedinačno ili u zajednici sa drugima, uključujući pravo da u potpunosti učestvuju (...) u političkom (...) životu svoje zemlje i putem demokratskog učešća u (...) konsultativnim telima na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou“. Ta tela mogu biti stalnog ili privremenog karaktera, kao sastavni deo ili vezana za zakonodavne ili izvršne organe, ili nezavisna u odnosu na njih. Komiteti vezani za skupštinska tela, kao što su, na primer, okrugli stolovi manjina, postoje u nekim zemljama OEBS. Oni mogu da deluju na svim nivoima upravljanja, uključujući samoupravu.

Da bi bila delotvorna, ova tela bi trebalo da su sačinjena od predstavnika manjina i drugih pojedinaca koji mogu da pruže stručna znanja, moraju raspolagati odgovarajućim sredstvima i mora im se pokloniti dužna pažnja prilikom donošenja odluka. Pored savetodavne funkcije, ovakva tela mogu igrati i korisnu posredničku ulogu između donosilaca odluka i manjinskih grupa. Ona, takođe, mogu podsticati na delovanje, kako na nivou vlade, tako i među manjinskim zajednicama. Takva tela mogu izvršavati i posebne zadatke na ostvarivanju programa, na primer u oblasti obrazovanja. Osim toga, komiteti sa posebnim zadatkom mogu imati poseban značaj za određene manjine, koje bi u njima trebalo da budu zastupljene.

13. Mogućnosti da se ovakva tela upotrebe na konstruktivan način zavise od situacije. Ipak, uzevši u celini,

dobro upravljanje podrazumeva da vlasti preduzmu potrebne korake u pravcu angažovanja ustanovljenih savetodavnih i konsultativnih tela, da im se obraćaju kada za to postoji potreba i da traže njihove usluge. Otvoren i svrhovit pristup vlasti prema ovim telima i njihovim članovima doprineće kvalitetnijem donošenju odluka i stvaranju šireg poverenja u društvu kao celini.

III. SAMOUPRAVA

14) Pojam „samouprave“ podrazumeva da zajednica vrši kontrolu nad poslovima koji se nje tiču. Izbor termina „uprava“ ne mora nužno da podrazumeva isključivu nadležnost. Njime takođe mogu biti obuhvaćena administrativna i upravna ovlašćenja, kao i posebna zakonodavna i sudska nadležnost. Država to može ostvariti delegiranjem ili devolucijom svojih ovlašćenja ili, u slučaju federacije, prethodnim utvrđivanjem nadležnosti svojih konstitutivnih jedinica. U državama učesnicama OEBS, rešenja o „samoupravi“ se, zavisno od slučaja, nazivaju delegirane autonomije, samouprava, odnosno lokalna nadležnost. Nema slučaja da je bilo kakav etnički kriterijum korišćen za teritorijalna rešenja.

U paragrafu 35. Dokumenta iz Kopenhagena, države učesnice OEBS konstatuju „napore za zaštitu i stvaranje uslova za unapređenje etničkog, kulturnog, jezičkog i verskog identiteta određenih nacionalnih manjina putem uspostavljanja, kao jednog od mogućih načina za ostvarivanje ovih ciljeva odgovarajućih lokalnih ili autonomnih administrativnih organa koji odgovaraju konkretnim istorijskim i teritorijalnim uslovima tih manjina i koji su u skladu s politikom odnosno države.“ Nakon toga, u paragrafu 7, Deo IV Izveštaja sa Ženevskog sastanka eksperata KEBS o nacionalnim manjinama konstatovano je „da su neke od (država učesnica) postigle pozitivne rezultate na odgovarajući demokratski način, između ostalog putem: (...) lokalne

i autonomne administracije, kao i autonomije na teritorijalnoj osnovi, uključujući postojanje konsultativnih, zakonodavnih i izvršnih tela izabраних putem slobodnih i periodičnih izbora; samouprave nacionalne manjine u vezi sa pitanjima koja se tiču njenog identiteta u situacijama kada je autonomija na teritorijalnoj osnovi neprimenljiva; decentralizovanih ili lokalnih oblika vlasti; (...) obezbeđivanja finansijske i tehničke pomoći pripadnicima nacionalnih manjina koji žele da ostvaruju svoje pravo na osnivanje i vođenje sopstvenih obrazovnih, kulturnih i verskih ustanova, organizacija i udruženja;“ Na uopšteniji način, u preambuli Evropske povelje o lokalnoj samoupravi ističu se „nacionalna demokratija i decentralizacija vlasti“ kao doprinos „očuvanju i jačanju lokalne samouprave u raznim evropskim zemljama“. S tim u vezi, članom 9. Evropske povelje o lokalnoj samoupravi je predviđeno da se odgovarajuća finansijska sredstva namene za funkcionisanje tako decentralizovanih vlasti.

15. Kako država ima ovlašćenja u određenim oblastima koje se tiču čitave države, ona mora obezbediti njihovo sprovođenje na nivou centralnih vlasti. Ovo, po pravilu, obuhvata: pitanja odbrane, koja su od suštinskog značaja za očuvanje teritorijalnog integriteta države; makroekonomsku politiku, koja je značajna utoliko što centralna vlada nastoji da izjednači ekonomski različite oblasti; kao i klasičnu diplomatsku delatnost. U obimu u kom ostala pitanja mogu da imaju značaja za čitavu državu, njih takođe u određenom stepenu mogu da regulišu centralne vlasti. Rešavanje ovih pitanja može se deliti na razne načine, na primer sa posebno zainteresovanim teritorijalnim jedinicama ili manjinskim grupama (vidi preporuke 18. i 20). Ovakva podela nadležnosti mora u svakom slučaju biti u skladu sa standardima ljudskih prava i mora biti sprovedena na praktičan i usaglašen način.

Oblast u kojoj je, vrlo često, ustanovljena podela bilo na teritorijalnim ili neteritorijalnim osnovama, ili po oba

ova osnova, a koja je od posebnog značaja kako za državu kao celinu tako i za manjinske grupe, jeste oblast obrazovanja. Član 5. tačka 1 Konvencije UNESCO protiv diskriminacije u oblasti obrazovanja detaljnije precizira kako bi trebalo ostvariti ovu podelu na ovom planu: „Države članice ove Konvencije su se sporazumele da: (...)

b) Od suštinskog je značaja da se poštuje sloboda roditelja i, kada je to moguće, staratelja, prvo da odaberu svojoj deci obrazovne ustanove drugačije od onih kojima rukovode javne vlasti ali koje zadovoljavaju takav minimum obrazovnih standarda i koje su ustanovljene ili odobrene od strane nadležnih vlasti i, drugo, da obezbede na način koji bi bio u skladu sa odgovarajućim procedurama unutar države za primenu ovoga zakonodavstva, versko i moralno obrazovanje dece u skladu sa svojim sopstvenim uverenjima; i da nijedno lice ili grupa lica ne sme da bude primoravana na versko obrazovanje koje nije u skladu sa njegovim ili njihovim uverenjima;

c) Od suštinskog je značaja da se prizna pravo pripadnika nacionalnih manjina da obavljaju svoje obrazovne aktivnosti uključujući i uspostavljanje škola i, u zavisnosti od obrazovne politike svake države, da koriste svoj jezik ili da organizuju nastavu na svom jeziku pod uslovom: (i) da se ovo pravo ne vrši na način koji onemogućava pripadnike ovih manjina da razumeju kulturu i jezik čitave zajednice i da učestvuju u njenim aktivnostima, ili koji dovodi u pitanje nacionalni suverenitet; (ii) da standard obrazovanja nije niži od opšteg standarda koji su uspostavile ili odobrile nadležne vlasti i (iii) da je pohađanje takvih škola fakultativno“.

16. Načelo demokratskog upravljanja predviđeno članom 21. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, članom 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, članom 3. Prvog protokola uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i standardima OEBS primenljivo je

na svim nivoima i za sve elemente upravljanja. Tamo gde su potrebne ili poželjne ustanove samouprave, zahtev za podjednakim uživanjem ovih prava podrazumeva primenu načela demokratije u okviru tih ustanova.

A. NETERITORIJALNA REŠENJA

17. Ovaj odeljak se odnosi na neteritorijalnu autonomiju – koja se često naziva „personalnom“ ili „kulturnom autonomijom“ – koja je najkorisnija u slučajevima kada je grupa geografski rasejana. Takve podele ovlašćenja, uključujući i kontrolu nad specifičnim tematskim pitanjima, mogu se sprovesti na nivou države ili u okviru teritorijalnih rešenja. U svakom slučaju, mora se obezbediti poštovanje ljudskih prava drugih. Pored toga, ovakva rešenja moraju imati obezbeđene odgovarajuće finansijske resurse kako bi se omogućilo sprovođenje javnih funkcija i moraju proizlaziti iz sveobuhvatnih i otvorenih procesa (vidi preporuku 5).

18) Ovo nije iscrpna lista svih mogućih funkcija. Mnogo toga će zavisiti od konkretne situacije, uključujući posebno i potrebe i izražene težnje manjine. U različitim situacijama različita pitanja će biti od većeg ili manjeg interesa za manjine, a odluke u ovim oblastima ticaće ih se u različitom stepenu. U nekim oblastima može doći do podele. Oblast od posebnog značaja za manjine jeste kontrola nad upotrebom njihovih imena, kako njihovih predstavničkih ustanova tako i pojedinačnih članova, kako to predviđa član 11 (1) Okvirne konvencije. U pitanjima vere, preporuka ne zagovara vladino mešanje u verska pitanja osim kada su u pitanju vlasti kojima su delegirane verske nadležnosti (na primer, u slučaju ličnog građanskog statusa). Ovom preporukom takođe se ne namerava da manjinske ustanove kontrolišu sredstva javnog informisanja – mada pripadnici manjina imaju mogućnost da stvaraju i koriste svoje medije, kako je to zajamčeno članom 9 (3) Okvirne konvencije. Naravno, kultura ima mnogo aspekata i širi se

na pitanja kao što su socijalna zaštita, stanovanje i dečja zaštita; država bi trebalo da uzme u obzir interese manjina prilikom upravljanja u ovim oblastima.

B. TERITORIJALNA REŠENJA

19) U evropskim državama postoji trend devolucije autoriteta i primene načela subsidiarnosti, kako bi se odluke donosile što bliže onima, i od strane onih, kojih se te odluke najdirektnije tiču. Član 4 (3) Evropske povelje o lokalnoj samoupravi ovaj cilj izražava na sledeći način: „Javnu odgovornost bi trebalo da vrše one vlasti koje su najbliže građanima. Prenos odgovornosti drugim vlastima trebalo bi da zavisi od stepena i prirode zadatka i zahteva efikasnosti i ekonomičnosti“. Teritorijalna samouprava može pomoći očuvanju jedinstva države i podići nivo učešća i uključenosti manjina tako što će im dati veću ulogu na nivou vlade koja odgovara koncentraciji njihovog stanovništva. Federacije takođe mogu ostvariti ovaj cilj, kao i posebna rešenja autonomije u okviru unitarnih država ili federacija. Postoji, takođe, mogućnost mešovite uprave. Kako je već rečeno u preporuci 15, rešenja ne moraju da budu ista na čitavoj teritoriji države, već se mogu razlikovati u skladu sa potrebama i izraženim težnjama.

20. Autonomne vlasti moraju posedovati stvarnu moć da donose odluke na zakonodavnom, izvršnom ili sudskom nivou. Nadležnosti u okviru države mogu biti podeljene između centralnih, regionalnih i lokalnih vlasti, kao i na različite službe. Paragraf 35. Dokumenta iz Kopenhagena pominje moguća rešenja „odgovarajućih lokalnih i autonomnih uprava koje bi bile primerene posebnim istorijskim ili teritorijalnim okolnostima“. Iz ovoga jasno proizilazi da ne mora postojati uniformnost u okviru države. Iskustva pokazuju da se ovlašćenja mogu podeliti čak i u pogledu javnih poslova koje tradicionalno obavlja centralna vlast, uključujući i podelu nadležnosti u oblasti

sudstva (kako sadržinskih, tako i proceduralnih) i nadležnosti nad tradicionalnim privrednim aktivnostima. Minimalni je zahtev da stanovništvo o kome je reč bude sistematski uključeno u vršenje ovih nadležnosti. U isto vreme, centralna vlada mora zadržati ovlašćenja kako bi obezbedila pravične i jednake mogućnosti na čitavoj teritoriji države.

21. Tamo gde se nadležnosti mogu podeliti na teritorijalnoj osnovi kako bi se poboljšalo delotvorno učešće manjina, u ostvarenju tih nadležnosti mora se voditi računa o manjinama na toj teritoriji. Upravne i izvršne vlasti moraju da budu odgovorne čitavom stanovništvu ove teritorije. Ovo proizilazi iz paragrafa 5. tačka 2 Dokumenta iz Kopenhagena koji obavezuje države učesnice OEBS da obezbede na svim nivoima i svim licima „oblik vlade koji je predstavničkog karaktera, u kojem je izvršna vlast odgovorna izabranjoj zakonodavnoj vlasti ili biračkom telu“.

IV. GARANCIJE

A. USTAVNA I PRAVNA ZAŠTITA

22. Ova oblast tretira pitanje „obezbeđivanja“ tj. učvršćivanja pravnih rešenja. U nekim slučajevima mogu biti veoma korisna vrlo detaljna pravna rešenja, dok u nekim drugim mogu da budu dovoljni tek odgovarajući okviri. U svakom slučaju, kao što je rečeno u preporuci 5, rešenja moraju da budu rezultat jednog otvorenog procesa. Međutim, kada se rešenja već jednom postignu, neophodna je stabilnost kako bi se osigurala određena bezbednost lica na koje se odnose, a posebno pripadnika nacionalnih manjina. Članovi 2. i 4. Evropske povelje o lokalnoj samoupravi daju prednost ustavnim rešenjima. Kako bi se ostvarila željena ravnoteža između stabilnosti i elastičnosti, korisno je predvideti određena preispitivanja u tačno određenim vremenskim intervalima, čime bi se unapred depolitizovao proces promene, a proces preispitivanja oslobodio negativnog naboja.

23. Ova preporuka se razlikuje od preporuke 22. utoliko što podstiče proveru novih i inovativnih režima, umesto da precizira uslove promene postojećih rešenja. Odgovarajuće vlasti mogu primenjivati različite pristupe u različitim situacijama između centralnih vlasti i manjinskih predstavnika. Bez prejudiciranja konačnih stavova, takav pristup može ponuditi dobra iskustva, posebno u procesima inovacije i primene.

B. PRAVNI LEKOVI

24. U paragrafu 30. Dokumenta iz Kopenhagena države učesnice OEBS „su priznale da se pitanja koja se odnose na nacionalne manjine mogu rešiti na zadovoljavajući način u demokratskom političkom okviru zasnovanom na vladavini prava uz funkcionisanje nezavisnog sudstva“. Ideja delotvornih pravnih lekova takođe postoji i u članu 2 (3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, dok je „sudski nadzor“ preciziran članom 11. Evropske povelje o lokalnoj samoupravi.

Sudski nadzor mogu sprovoditi ustavni sudovi, kao i odgovarajuća međunarodna tela iz oblasti ljudskih prava. Značajnu ulogu takođe mogu igrati nesudski mehanizmi i ustanove, kao što su državne komisije, ombudsmani, saveti za međuetničke ili rasne odnose i slična tela, kako je to predviđeno paragrafom 27. Dokumenta iz Kopenhagena, članom 14 (2) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i paragrafom 36. Bečke deklaracije i Programa akcije koji je usvojen na Svetskoj konferenciji o ljudskim pravima 1993. godine.

EVROPSKA POVELJA O LOKALNOJ SAMOUPRAVI

Savet Evrope, Strazbur, 15. oktobar 1985.

PREAMBULA

Zemlje članice Saveta Evrope, potpisnice ove povelje,

Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo među svojim članicama, u svrhu očuvanja i postizanja ideala i principa koji predstavljaju njihovo zajedničko nasleđe;

Imajući u vidu to da je jedan od metoda kojima je ovaj cilj moguće postići – sporazumevanje na administrativnom planu;

Imajući u vidu to da je pravo građana da učestvuju u vođenju javnih poslova demokratski princip koji važi u svim zemljama-članicama Saveta Evrope:

Uverene da je najneposrednije ostvarivanje ovog prava moguće upravo na lokalnom nivou;

Uverene da samo lokalne vlasti sa stvarnim odgovornostima mogu da obezbede upravu koja će biti i efikasna i bliska građanima;

Svesne da je očuvanje i jačanje lokalne samouprave u različitim evropskim zemljama značajan doprinos izgradnji Evrope zasnovane na načelima demokratije i decentralizacije vlasti;

Ocenjujući da sve ovo podrazumeva postojanje lokalnih vlasti koje poseduju demokratski obrazovane organe

za donošenje odluka i raspoložu visokim stepenom autonomije, u skladu sa svojim odgovornostima i kojima stoje na raspolaganju odgovarajući putevi i načini da ove odgovornosti realizuju. kao i sredstva potrebna za njihovu realizaciju.

Dogovorile su se kako sledi:

Član 1.

Zemlje potpisnice će se smatrati obaveznim da poštuju sledeće članove ove povelje, na način i u obimu predviđenom članom 12. Povelje:

DEO I

Član 2.

Ustavna i zakonska osnova lokalne samouprave

Princip lokalne samouprave biće utvrđen zakonodavstvom zemlje potpisnice i, gde je to moguće – ustavom.

Član 3.

Koncept lokalne samouprave

1. Lokalna samouprava podrazumeva pravo i sposobnost lokalnih vlasti da, u granicama zakona, regulišu i rukovode određenim delovima javnih poslova, na osnovu sopstvene odgovornosti i u interesu lokalnog stanovništva.

2. Ovo pravo lokalne vlasti će vršiti putem saveta ili skupština. sastavljenih od članova izabranih na slobodnim izborima, tajnim glasanjem, na bazi neposrednog, opšteg, za sve jednakog biračkog prava, a koji (saveti, odnosno skupštine) mogu da imaju izvršne organe koji su im odgovorni. Ovo pravo neće ni u kojem smislu derogirati zborove građana, referendume ili bilo koji drugi oblik neposrednog učešća građana u odlučivanju – tamo gde su oni predviđeni statutom.

Član 4.

Delokrug lokalne samouprave

1. Osnovna prava i dužnosti lokalnih vlasti biće utvrđeni ustavom ili statutom. Time se, međutim, ne sprečava prenošenje na lokalne vlasti prava i odgovornosti za specifične zadatke u skladu sa zakonom.

2. Lokalne vlasti će, u granicama zakona, imati puno diskreciono pravo da sprovode svoje inicijative u vezi sa svim stvarima koje nisu isključene iz njihove nadležnosti niti stavljene u nadležnost neke druge vlasti.

3. Javni poslovi će se po pravilu, vršiti pre svega od strane onih vlasti koje su najbliže građanima. Prilikom prenošenja odgovornosti na neku drugu vlast vodiće se računa o obimu i prirodi posla, kao i o zahtevima efikasnosti i ekonomičnosti.

4. Prava poverena lokalnim vlastima će, po pravilu, biti puna i isključiva. Ona ne smeju biti uskraćena ili ograničena od strane neke druge – centralne ili regionalne vlasti osim u slučajevima predviđenim zakonom.

5. U slučajevima prenošenja ovlašćenja sa centralnih i regionalnih na lokalne vlasti, lokalnim vlastima će, u sto je moguće većoj meri, biti dozvoljeno da prilagođavaju njihovo sprovođenje lokalnim uslovima.

6. Lokalne vlasti će biti konsultovane, u najvećoj mogućoj meri, pravovremeno i na odgovarajući način u procesu planiranja i donošenja odluka o svim stvarima koje ih se direktno tiču.

Član 5.

Zaštita granica lokalnih zajednica

1. Promene granica teritorije na kojoj se prostire autoritet lokalnih vlasti neće se vršiti bez prethodnog konsultovanja zainteresovanih lokalnih zajednica, ukoliko je moguće putem referenduma, u slučajevima kada je to statutom dozvoljeno.

Član 6.

Odgovarajuća organizacija uprave i izvori sredstava za obavljanje poslova lokalnih vlasti

1. U meri u kojoj to nije u sukobu sa opštijim statutarnim odredbama, lokalne vlasti će imati mogućnost da određuju sopstvenu, internu upravnu strukturu, s ciljem njenog prilagođavanja lokalnim potrebama i efikasnog rukovođenja radom organa uprave.

2. Uslovi rada zaposlenih u lokalnim vlastima biće takvi da omoguće zapošljavanje visokokvalitetnog osoblja, sposobnog i kompetentnog. U tom cilju, obezbediće se odgovarajući uslovi i mogućnost za obuku zaposlenih u upravi, njihovo odgovarajuće nagrađivanje, kao i mogućnost za napredovanje u službi.

Član 7.

Uslovi vršenja funkcija lokalnih vlasti

1. Uslovi rada izabраниh lokalnih funkcionera moraju biti takvi da obezbeđuju slobodno vršenje njihovih funkcija.

2. Ti uslovi podrazumevaju i odgovarajuću finansijsku kompenzaciju troškova nastalih u vršenju ovih dužnosti, kao i gde je to potrebno, nadoknadu za izgublenu zaradu, odnosno naknadu za obavljanje dužnosti, uz odgovarajuće socijalno osiguranje.

3. Sve funkcije i aktivnosti koje se smatraju inkompatibilnim sa vršenjem dužnosti lokalnog funkcionera biće predviđene statutom ili osnovnim pravnim načelima.

Član 8.

Upravni nadzor nad radom lokalnih vlasti

1. Sve vrste upravnog nadzora nad radom lokalnih vlasti mogu se vršiti isključivo u slučajevima i postupku predviđenim ustavom i zakonom.

2. Svaki oblik upravnog nadzora nad radom lokalnih vlasti će, po pravilu, imati za cilj jedino da obezbedi usklađenost rada lokalnih vlasti sa zakonom i ustavnim načelima. Upravni nadzor nad radom lokalnih vlasti mogu vršiti visi nivoi vlasti radi obezbeđivanja ekspeditivnosti u obavljanju onih poslova koji su delegirani lokalnim vlastima.

3. Upravni nadzor nad radom lokalnih vlasti vršiće se na način kojim će se obezbediti da intervencija kontrolnog organa bude u srazmeri sa značajem interesa koji se štiti.

Član 9.

Izvori finansiranja lokalnih vlasti

1. Lokalne vlasti će, u skladu sa ekonomskom politikom zemlje, imati pravo na odgovarajuće sopstvene izvore finansiranja, kojima će raspolagati slobodno, u okviru svojih ovlašćenja.

2. Izvori finansiranja lokalnih vlasti će biti primereni njihovim dužnostima koje propisuju ustav ili zakon.

3. Najmanje jedan deo sredstava lokalnih vlasti će poticati od lokalnih taksi i naknada za koje lokalne vlasti, u meri utvrđenoj statutom, imaju pravo da utvrđuju stope.

4. Sistemi finansiranja na kojima se zasnivaju izvori sredstava lokalnih vlasti treba da budu dovoljno raznoliki i elastični kako bi omogućili usklađivanje, u najvećoj mogućoj meri, sa stvarnim promenama troškova koje nametne obavljanje dužnosti lokalnih vlasti.

5. Potreba zaštite finansijski slabijih lokalnih vlasti nalaze uspostavljanje odgovarajućih postupaka ili mera finansijskog ujednačavanja, sa ciljem ispravljanja posledica nejednake distribucije izvora finansiranja, odnosno finansijskog opterećenja lokalnih vlasti. Takvim postupcima ili merama ne mogu se sužavati prava lokalnih vlasti koja one imaju u okvirima svoje nadležnosti.

6. Lokalne vlasti će, na odgovarajući način, biti konsultovane u pogledu metoda na osnovu kojeg će im biti dodeljeni redistribuirani izvori finansiranja.

7. Koliko je god to moguće, sredstva koja se prenose lokalnim vlastima neće imati karakter namenskih sredstava. Dodelom tih sredstava ne može se ugroziti diskreciono pravo lokalnih vlasti da vode politiku u okviru svojih ovlašćenja.

8. Kako bi im se omogućilo uzimanje kredita za kapitalne investicije, lokalnim vlastima je neophodno omogućiti pristup nacionalnom tržištu kapitala, u skladu sa zakonom.

Član 10.

Pravo lokalnih vlasti na udruživanje

1. Lokalne vlasti imaju pravo da u vršenju svojih dužnosti međusobno sarađuju i da se, u skladu sa zakonom, udružuju sa drugim lokalnim vlastima radi vršenja poslova od zajedničkog interesa.

2. Svaka zemlja mora priznati pravo lokalnim vlastima da pripadaju udruženju (savezu) lokalnih vlasti – radi zaštite i unapređenja njihovih zajedničkih interesa i da pripadaju međunarodnoj organizaciji lokalnih vlasti.

3. Lokalne vlasti imaju pravo da, pod uslovima koji mogu biti propisani zakonom, sarađuju sa odgovarajućim lokalnim vlastima drugih zemalja.

Član 11.

Zakonska zaštita lokalne samouprave

Lokalne vlasti imaju pravo na pravna sredstva radi obezbeđivanja slobodnog obavljanja svojih dužnosti i poštovanja načela lokalne samouprave ustanovljenim ustavom ili zakonima zemlje kojoj pripadaju.

DEO II – OSTALE ODREDBE

Član 12.

Preuzimanje obaveza

1. Svaka od potpisnica se obavezuje na poštovanje najmanje 20 paragrafa i dela Povelje, od kojih najmanje 10 mora biti među sledećim paragrafima:

- Član 2.
- Član 3, paragrafi 1. i 2.
- Član 4, paragrafi 1. 2. i 4.
- Član 5.
- Član 7. paragraf 1.
- Član 8, paragraf 2.
- Član 9, paragrafi 1, 2. i 3.
- Član 10, paragraf 1.
- Član 11.

2. Svaka od potpisnica će, prilikom donošenja svog instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka, obavestiti generalnog sekretara Saveta Evrope o paragrafima odabranim u skladu s odredbama paragrafa 1. ovog člana.

3. Svaka od potpisnica može, u bilo koje vreme, obavestiti generalnog sekretara da se smatra obaveznom da poštuje i druge paragrafe ove povelje koje pre toga nije prihvatila prema uslovima propisanim paragrafom 1. ovog člana. Ovo naknadno preuzimanje obaveza smatraće se integralnim, delom ratifikacije, prihvatanja ili pristanka od strane zemlje koja o ovome obavesti generalnog sekretara, i stupiće na snagu prvog dana u mesecu koji sledi po isteku perioda od tri meseca od datuma kada generalni sekretar Saveta Evrope primi ovakvo obaveštenje.

Član 13.

Vlasti na koje se Povelja odnosi

1. Načela lokalne samouprave, sadržana u ovoj povelji, odnose se na sve kategorije lokalnih vlasti koje postoje na

teritoriji zemlje potpisnice. Međutim, svaka od potpisnica može, prilikom deponovanja svog instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka, da odredi kategorije lokalnih ili regionalnih vlasti na koje ne namerava da primenjuje odredbe Povelje. Ona, isto tako, može da podvede i druge kategorije lokalnih ili regionalnih vlasti pod odredbe ove povelje – naknadnim obaveštenjem generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 14.

Dostavljanje informacije

Svaka od zemalja potpisnica će dostaviti generalnom sekretaru Saveta Evrope sve relevantne informacije koje se odnose na zakonodavne i druge mere koje bude preuzela radi usaglašavanja svoje regulative s odredbama ove povelje.

DEO III

Član 15.

Potpisivanje ratifikacije i stupanje na snagu

1. Ova je povelja otvorena za potpis zemalja članica Saveta Evrope. Ona je podložna ratifikaciji, prihvatanju ili pristanku. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili pristanka će biti deponovani kod generalnog sekretara Saveta Evrope.

2. Ova povelja stupa na snagu prvog dana po isteku perioda od tri meseca posle datuma kojeg četiri zemlje članice Saveta Evrope izraze svoj pristanak da budu obavezane Poveljom u skladu s odredbama iz prethodnog paragrafa.

3. U slučaju kada bilo koja zemalja-članica naknadno izrazi svoj pristanak da bude obavezana ovom poveljom, Povelja će stupiti na snagu prvog dana meseca koji sledi po isticanju perioda od tri meseca od datuma deponovanja instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka.

Član 16. Teritorijalna klauzula

1. Svaka država može, u momentu potpisivanja, ili pri likom deponovanja instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka, da odredi teritoriju ili teritorije na koje će se odnositi ova povelja.

2. Svaka država može, bilo kojeg kasnijeg datuma, putem deklaracije upućene generalnom sekretaru Saveta Evrope, da proširi primenu ove povelje na bilo koju drugu teritoriju koju imenuje u toj deklaraciji. Za tu teritoriju, Povelja će stupiti na snagu prvog dana u mesecu koji sledi po isticanju perioda od tri meseca počev od datuma prijema takve deklaracije od strane generalnog sekretara.

3. Svaka deklaracija koja se dostavi u skladu sa prethodna dva paragrafa može, za svaku od teritorija navedenih u takvoj deklaraciji, da bude povučena putem posebnog obaveštenja upućenog generalnom sekretaru. Ovaj akt o povlačenju će stupiti na snagu prvog dana meseca koji sledi po isteku perioda od šest meseci posle dana prijema takvog obaveštenja od strane generalnog sekretara.

Član 17. Otkazivanje

1. Svaka od potpisnica može da povuče svoj pristanak na ovu povelju u svakom momentu po isteku perioda od pet godina od dana kada je Povelja stupila na snagu za tu zemlju. U tom smislu, generalnom sekretaru Saveta Evrope potrebno je dostaviti posebnu izjavu sa otkaznim rokom od šest meseci. Ovakvo otkazivanje neće uticati na važenje Povelje za druge zemlje-potpisnice, pod uslovom da ni u jednom momentu ne budu manje od četiri zemlje-potpisnice Povelje.

2. Svaka od potpisnica može, u skladu s odredbama prethodnog paragrafa da otkáže bilo koji paragraf Dela I Povelje koji je prihvatila, pod uslovom da ostane oba-

vezana, po broju i vrsti, članovima predviđenim u članu 12. paragraf 1. Za svaku potpisnicu koja, otkazavši svoju saglasnost na određeni paragraf, prestane da ispunjava zahteve člana 12. paragraf 1. smatraće se da je otkazala i Povelju u celosti.

Član 18. Obaveštenje

Generalni sekretar Saveta Evrope će obavestiti zemlje članice Saveta Evrope o:

- a. svakom potpisu
- b. deponovanju svakog instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka
- c. svakom datumu stupanja na snagu ove povelje. u skladu sa članom 15.
- d. svakom obaveštenju primljenom u skladu s odredbama člana 12. paragrafa 2. i 3.
- e. svakom obaveštenju primljenom u skladu s odredbama člana 13.
- f. o svakom drugom aktu, obaveštenju ili saopštenju koje se odnosi na ovu povelju.

ZAKON O ZAŠTITI PRAVA I SLOBODA NACIONALNIH MANJINA

DEO PRVI: OPŠTE ODREDBE

Predmet zakona

Član 1.

Ovim Zakonom se reguliše način ostvarivanja individualnih i kolektivnih prava koja su Ustavom Savezne Republike Jugoslavije ili međunarodnim ugovorima garantovana pripadnicima nacionalnih manjina.

Ovim Zakonom se uređuje i zaštita nacionalnih manjina od svakog oblika diskriminacije u ostvarivanju prava i sloboda i uspostavljaju se instrumenti kojima se obezbeđuju i štite posebna prava nacionalnih manjina na samoupravu u oblasti obrazovanja, upotrebe jezika, informisanja i kulture i obrazuju se ustanove radi olakšavanja učešća manjina u vlasti i u upravljanju javnim poslovima.

Republičkim i pokrajinskim propisima, u skladu sa Ustavom i zakonom, mogu se bliže urediti pitanja regulisana ovim zakonom.

Određenje nacionalne manjine

Član 2.

Nacionalna manjina u smislu ovog zakona je svaka grupa državljana Savezne Republike Jugoslavije koja po brojnosti dovoljno reprezentativna, iako predstavlja manjinu na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije, pripada

nekoj od grupa stanovništva koje su u dugotrajnoj i čvrstoj vezi sa teritorijom Savezne Republike Jugoslavije i poseduje obeležja kao što su jezik, kultura, nacionalna ili etnička pripadnost, poreklo ili veroispovest, po kojima se razlikuje od većine stanovništva, i čiji se pripadnici odlikuju brigom da zajedno održavaju svoj zajednički identitet, uključujući kulturu, tradiciju, jezik ili religiju.

Nacionalnim manjinama u smislu ovog zakona smatraće se sve grupe državljana koji se nazivaju ili određuju kao narodi, nacionalne i etničke zajednice, nacionalne i etničke grupe, nacionalnosti i narodnosti, a ispunjavaju uslove iz stava 1. ovog člana.

DEO DRUGI: OSNOVNA NAČELA

Zabrana diskriminacije Član 3.

Zabranjuje se svaki oblik diskriminacije, na nacionalnoj, etničkoj, rasnoj, jezičkoj osnovi, prema licima koja pripadaju nacionalnim manjinama.

Organi federacije, republike, autonomne pokrajine, grada i opštine ne mogu da donose pravne akte, niti da preduzimaju mere koje su suprotne stavu 1. ovog člana.

Mere za obezbeđenje ravnopravnosti Član 4.

Organi vlasti u Saveznoj Republici Jugoslaviji mogu u skladu sa Ustavom i zakonom da donose propise, pojedinačne pravne akte i da preduzimaju mere u cilju obezbeđenja pune i efektivne ravnopravnosti između pripadnika nacionalnih manjina i pripadnika većinske nacije.

Organi vlasti će doneti pravne akte i preduzeti mere iz stava 1. ovog člana u cilju popravljavanja položaja lica koja pripadaju romskoj nacionalnoj manjini.

Propisi, pojedinačni pravni akti i mere iz stava 1. ovog člana se ne mogu smatrati aktom diskriminacije.

Sloboda nacionalnog opredeljivanja i izražavanja Član 5.

U skladu sa Ustavom Savezne Republike Jugoslavije proklamovanom slobodom nacionalnog opredeljivanja i izražavanja nacionalne pripadnosti, niko ne sme pretrpeti štetu zbog svog opredeljenja ili izražavanja svoje nacionalne pripadnosti ili zbog uzdržavanja od takvog činjenja.

Zabranjena je svaka registracija pripadnika nacionalnih manjina koja ih protivno njihovoj volji obavezuje da se izjasne o svojoj nacionalnoj pripadnosti.

Zabranjena je svaka radnja i mera nasilne asimilacije pripadnika nacionalnih manjina.

Pravo saradnje sa sunarodnicima u zemlji i u inostranstvu Član 6.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da slobodno zasnivaju i održavaju miroljubive odnose unutar Savezne Republike Jugoslavije i van njenih granica s licima koja zakonito borave u drugim državama, posebno sa onima sa kojima imaju zajednički etnički, kulturni, jezički i verski identitet ili zajedničko kulturno nasleđe.

Država može predvideti olakšice u cilju ostvarivanja prava iz stava 1. ovog člana.

Obaveza poštovanja ustavnog poretka, načela međunarodnog prava i javnog morala Član 7.

Zabranjena je zloupotreba prava koja su predviđena ovim zakonom koja je usmerena na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne celokupnosti Savezne Republike Jugoslavije ili republike članice, kršenje zajam-

čenih sloboda i prava čoveka i građanina i izazivanje nacionalne, rasne i verske netrpeljivosti i mržnje.

Prava koja su predviđena ovim zakonom se ne smeju koristiti radi ispunjenja ciljeva koji su suprotni načelima međunarodnog prava ili su upereni protiv javne bezbednosti, morala ili zdravlja ljudi.

Ostvarivanje prava koja su garantovana ovim zakonom ne može uticati na dužnosti i odgovornosti koje proističu iz državljanstva.

Zaštita stečenih prava

Član 8.

Ovim Zakonom se ne menjaju niti ukidaju prava pripadnika nacionalnih manjina stečena prema propisima koji su se primenjivali do stupanja na snagu ovog zakona, kao i na prava stečena na osnovu međunarodnih ugovora kojima je Savezna Republika Jugoslavija pristupila.

DEO TREĆI:

PRAVA NA OČUVANJE POSEBNOSTI

Izbor i upotreba ličnog imena

Član 9.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodan izbor i korišćenje ličnog imena i imena svoje dece, kao i na upisivanje ovih ličnih imena u sve javne isprave, službene evidencije i zbirke ličnih podataka prema jeziku i pravopisu pripadnika nacionalne manjine.

Pravo iz stava 1. ovog člana ne isključuje paralelan upis imena i po srpskom pravopisu i pismu.

Pravo na upotrebu maternjeg jezika

Član 10.

Pripadnici nacionalnih manjina mogu slobodno upotrebljavati svoj jezik i pismo privatno i javno.

Službena upotreba jezika i pisma

Član 11.

Na teritoriji jedinice lokalne samouprave gde tradicionalno žive pripadnici nacionalnih manjina, njihov jezik i pismo može biti u ravnopravnoj službenoj upotrebi.

Jedinica lokalne samouprave će obavezno uvesti u ravnopravnu službenu upotrebu jezik i pismo nacionalne manjine ukoliko procenat pripadnika te nacionalne manjine u ukupnom broju stanovnika na njenoj teritoriji dostiže 15% prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva.

U jedinici lokalne samouprave gde je u trenutku donošenja ovog zakona jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, isti će ostati u službenoj upotrebi.

Službena upotreba jezika nacionalnih manjina iz stava 1. ovog člana podrazumeva naročito: korišćenje jezika nacionalnih manjina u upravnom i sudskom postupku i vođenje upravnog postupka i sudskog postupka na jeziku nacionalne manjine, upotrebu jezika nacionalne manjine u komunikaciji organa sa javnim ovlašćenjima sa građanima; izdavanje javnih isprava i vođenje službenih evidencija i zbirki ličnih podataka na jezicima nacionalnih manjina i prihvatanje tih isprava na tim jezicima kao punovažnih, upotreba jezika na glasačkim listićima i biračkom materijalu, upotreba jezika u radu predstavničkih tela.

Na teritorijama iz stava 2. ovog člana, imena organa koji vrše javna ovlašćenja, nazivi jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta, trgova i ulica i drugi toponimi ispisuju se i na jeziku dotične nacionalne manjine, prema njenoj tradiciji i pravopisu.

Savezni zakoni i propisi se objavljuju i na jezicima nacionalnih manjina, u skladu sa posebnim propisom.

Pripadnici nacionalnih manjina, čiji broj u ukupnom stanovništvu Savezne Republike Jugoslavije dostiže najmanje 2% prema poslednjem popisu stanovništva, mogu se

obratiti saveznim organima na svom jeziku i imaju pravo da dobiju odgovor na tom jeziku.

Poslanik u Saveznoj skupštini koji pripada nacionalnoj manjini čiji broj u ukupnom stanovništvu Savezne Republike Jugoslavije dostiže najmanje 2% prema posljednjem popisu stanovništva ima pravo da se obraća Saveznoj skupštini na svom jeziku, što će se bliže urediti poslovnica veću Savezne skupštine.

Pravo na negovanje kulture i tradicije

Član 12.

Izražavanje, čuvanje, negovanje, razvijanje, prenošenje i javno ispoljavanje nacionalne i etničke, kulturne, verske i jezičke posebnosti kao dela tradicije građana, nacionalnih manjina i njihovih pripadnika je njihovo neotuđivo individualno i kolektivno pravo.

U cilju očuvanja i razvoja nacionalne i etničke posebnosti, pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da osnivaju posebne kulturne, umetničke i naučne ustanove, društava i udruženja u svim oblastima kulturnog i umetničkog života.

Ustanove, društva i udruženja iz prethodnog stava samostalno su u radu. Država će učestvovati u finansiranju tih društava i udruženja u skladu sa svojim mogućnostima.

Za podsticanje i podršku ustanova, društava i udruženja iz stava 2. ovog člana mogu se osnivati posebne fondacije.

Muzeji, arhivi i institucije za zaštitu spomenika kulture čiji je osnivač država, obezbediće predstavljanje i zaštitu kulturno-istorijskog nasleđa nacionalnih manjina sa svoje teritorije. Predstavnici nacionalnih saveta će učestvovati u odlučivanju o načinu predstavljanja kulturno-istorijskog nasleđa svoje zajednice.

Školovanje na maternjem jeziku

Član 13.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na vaspitanje i obrazovanje na svom jeziku u institucijama predškolskog, osnovnog i srednjeg vaspitanja i obrazovanja.

Ukoliko u trenutku donošenja ovog zakona ne postoji obrazovanje na jeziku nacionalne manjine u okviru sistema javnog obrazovanja za pripadnike nacionalne manjine iz stava 1. ovog člana, država je dužna stvoriti uslove za organizovanje obrazovanja na jeziku nacionalne manjine, a do tog vremena obezbediti dvojezičnu nastavu ili izučavanje jezika nacionalne manjine sa elementima nacionalne istorije i kulture za pripadnike nacionalne manjine.

Za ostvarivanje prava iz st. 1. i 2. ovog člana može se propisati određeni minimalan broj učenika, s tim da taj broj može da bude manji od minimalnog broja učenika koji je zakonom propisan za obezbeđenje odgovarajućih oblika nastave i obrazovanja.

Obrazovanje na jeziku nacionalne manjine ne isključuje obavezno učenje srpskog jezika.

Program nastave za potrebe obrazovanja iz stava 1. ovog člana, u delu koji se odnosi na nacionalni sadržaj, u značajnoj meri će sadržati teme koje se odnose na istoriju, umetnost i kulturu nacionalne manjine.

U izradi nastavnog plana za potrebe nastave predmeta koji izražavaju posebnost nacionalnih manjina na jeziku nacionalnih manjina, dvojezične nastave i učenje jezika nacionalnih manjina sa elementima nacionalne kulture iz stava 1. ovog člana, obavezno učestvuju nacionalni saveti nacionalne manjine.

Plan i program rada u obrazovnim ustanovama i školama sa nastavom na srpskom jeziku, sa ciljem pospešivanja tolerancije prema nacionalnim manjinama, treba da sadrži gradivo koje sadrži saznanja o istoriji, kulturi, i položaju

nacionalnih manjina, te druge sadržaje koje pospešuju međusobnu toleranciju i suživot. Na teritorijama gde je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, plan i program u obrazovnim ustanovama i školama sa srpskim nastavnim jezikom treba da sadrže mogućnost učenje jezika nacionalne manjine.

Član 14.

Za potrebe obrazovanja na jeziku nacionalnih manjina iz člana 13. stav 1. u okviru višeg i visokog obrazovanja obezbediće se katedre i fakulteti gde će se na jezicima nacionalnih manjina, ili dvojezično, obrazovati vaspitači, učitelji i nastavnici jezika nacionalnih manjina.

Pored višeg i visokog obrazovanja iz prethodnog stava ovog člana, fakultet će organizovati lektorat na jezicima nacionalnih manjina, gde će studenti pripadnici nacionalnih manjina moći da savladaju stručne termine i na jeziku nacionalne manjine.

Pored obaveza iz st. 1. i 2. ovog člana država će pomagati stručno osposobljavanje i terminološko usavršavanje nastavnika za potrebe obrazovanja iz stava 1. ovog člana.

Država će pospešivati međunarodnu saradnju, sa ciljem da se omogući da pripadnici nacionalnih manjina studiraju u inostranstvu na maternjem jeziku i da se tako stečene diplome priznaju u skladu sa zakonom.

Član 15.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da osnuju i održavaju privatne obrazovne ustanove, škole, ili univerzitet, gde će se obrazovanje organizovati na jezicima nacionalnih manjina ili dvojezično, u skladu sa zakonom.

U finansiranju obrazovanja na jezicima nacionalnih manjina mogu učestvovati i domaće i strane organizacije, fondacije i privatna lica u skladu sa zakonom.

U slučaju finansijske i druge donacije iz prethodnog stava, država će obezbediti određene olakšice ili oslobađanje od dažbina.

Upotreba nacionalnih simbola

Član 16.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo izbora i upotrebe nacionalnih simbola i znamenja.

Nacionalni simbol i znamenje ne mogu biti identični sa simbolom i znamenjem druge države.

Nacionalne simbole, znamenja i praznike nacionalnih manjina predlažu nacionalni saveti. Simbole, znamenje i praznike nacionalnih manjina potvrđuje Savezni savet za nacionalne manjine.

Simboli i znamenja nacionalnih manjina se mogu službeno isticati tokom državnih praznika i praznika nacionalne manjine na zgradama i u prostorijama lokalnih organa i organizacija sa javnim ovlašćenjima na područjima na kojima je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi.

Uz znamenja i simbole nacionalne manjine, pri službenoj upotrebi iz stava 4.ovog člana, obavezno se ističu znamenja i simboli Savezne Republike Jugoslavije, odnosno republike članice.

Javno obaveštavanje na jezicima nacionalnih manjina

Član 17.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na potpuno i nepristrasno obaveštavanje na svom jeziku, uključujući pravo na izražavanje, primanje, slanje i razmenu informacija i ideja putem štampe i drugih sredstava javnog obaveštavanja.

Država će u programima radija i televizije javnog servisa obezbediti informativne, kulturne i obrazovne sadržaje na jeziku nacionalne manjine, a može da osniva i posebne

radio i televizijske stanice koje bi emitovale programe na jezicima nacionalnih manjina.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da osnivaju i održavaju medije na svom jeziku.

DEO ČETVRTI:
DELOTVORNO UČEŠĆE U ODLUČIVANJU O PITANJIMA
POSEBNOSTI, U VLASTI I U UPRAVI

Savezni savet za nacionalne manjine
Član 18.

U cilju očuvanja, unapređenja i zaštite nacionalnih, etničkih, verskih, jezičkih i kulturnih posebnosti pripadnika nacionalnih manjina i u cilju ostvarivanja njihovih prava, Savezna Vlada Savezne Republike Jugoslavije će osnovati Savezni Savet za nacionalne manjine (u daljem tekstu: Savet).

Sastav i nadležnosti Saveta će utvrditi Savezna Vlada.

Predstavnici nacionalnih saveta nacionalnih manjina će biti članovi Saveta.

Nacionalni saveti nacionalnih manjina
Član 19.

Pripadnici nacionalnih manjina mogu izabrati nacionalne savete (u daljem tekstu: savet) radi ostvarivanja prava na samoupravu u oblasti upotrebe jezika i pisma, obrazovanja, informisanja i kulture.

Savet je pravno lice.

Savet ima najmanje 15 a najviše 35 članova, u zavisnosti od ukupnog broja pripadnika nacionalne manjine, koji se biraju na period od četiri godine.

Savet donosi svoj statut i budžet u skladu sa Ustavom i zakonom.

Savet se finansira iz budžeta i donacija.

Registar izabranih saveta vodi nadležni savezni organ.

Savet predstavlja nacionalnu manjinu u oblasti službene upotrebe jezika, obrazovanja, informisanja na jeziku nacionalne manjine i kulture, učestvuje u procesu odlučivanja ili odlučuje o pitanjima iz tih oblasti i osniva ustanove iz ovih oblasti.

Organi države, teritorijalne autonomije ili jedinice lokalne samouprave, prilikom odlučivanja o pitanjima iz stava 7.ovog člana, zatražiće mišljenje saveta.

Savet se može obratiti organima vlasti iz stava 8. ovog člana u vezi sa svim pitanjima koja utiču na prava i položaj nacionalne manjine.

Deo ovlašćenja iz oblasti pomenutih u stavu 7. ovog člana može se poveriti savetima, a država će obezbediti finansijska sredstva potrebna za vršenje ovih nadležnosti.

Pri utvrđivanju obima i vrste ovlašćenja iz stava 10. ovog člana vodi se računa i o zahtevu nacionalnog saveta.

Saveti će se formirati na principima dobrovoljnosti, izbornosti, proporcionalnosti i demokratičnosti.

Izborna pravila o izboru nacionalnih saveta će se regulisati zakonom.

Savezni fond za nacionalne manjine

Član 20.

Osniva se Savezni fond za podsticanje društvenog, ekonomskog, kulturnog i opšteg razvoja nacionalnih manjina (u daljem tekstu: Fond).

Fond će učestvovati u finansiranju aktivnosti i projekata iz budžetskih sredstava vezanih za poboljšanje položaja i razvijanje kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina.

Savezna Vlada će doneti bliže propise kojima će utvrditi sastav i delatnost Fonda.

Učestvovanje u javnom životu i ravnopravnost
pri zapošljavanju u javnoj službi
Član 21.

Prilikom zapošljavanja u javnim službama, uključujući policiju, vodi se računa o nacionalnom sastavu stanovništva, odgovarajućoj zastupljenosti i o poznavanju jezika koji se govori na području organa ili službe.

DEO PETI:
ZAŠTITA PRAVA I SLOBODA MANJINA

Zabrana narušavanja prava manjina
Član 22.

Zabranjuju se mere koje menjaju odnos stanovništva u oblastima naseljenim nacionalnim manjinama i koje otežavaju uživanje i ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina.

Sudska i ustavnosudska zaštita prava
Član 23.

U cilju zaštite svojih prava, pripadnici nacionalnih manjina i nacionalni saveti nacionalnih manjina mogu podneti tužbu za naknadu štete nadležnom sudu.

U skladu sa odredbama Zakona o Saveznom ustavnom sudu, Savezno ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica i nacionalni savet nacionalne manjine će biti ovlašćeni da ulože ustavnu žalbu Saveznom ustavnom sudu u slučaju da procene da je došlo do povrede ustavnih prava i sloboda pripadnika nacionalne manjine, ili u slučaju da im se obrati pripadnik nacionalne manjine koji smatra da je povređen u svojim ustavnim pravima i slobodama.

DEO ŠESTI:
PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 24.

Do donošenja zakona iz člana 19. stav 13. ovog zakona, nacionalne savete će birati skupštine elektora nacionalnih manjina.

Elektori nacionalnih manjina iz stava 1. ovog člana mogu biti savezni i republički poslanici i poslanici u skupštinama autonomnih pokrajina koji su na te funkcije izabrani zbog svoje pripadnosti nacionalnoj manjini, ili koji se izjašnjavaju kao pripadnici manjine i govore jezik manjine.

Elektori nacionalnih manjina iz stava 1. ovog člana mogu biti i odbornici koji pripadaju nacionalnoj manjini, a izabrani su u jedinicama lokalne samouprave u kojima je manjinski jezik u službenoj upotrebi.

Pravo da bude elektor ima i svaki građanin koji se izjašnjava kao pripadnik nacionalne manjine i njegovu kandidaturu podržava najmanje 100 pripadnika nacionalne manjine sa biračkim pravom, ili ga kandiduje jedna nacionalna organizacija ili udruženje nacionalne manjine.

Ostala pitanja u vezi sa nadležnošću i načinom rada skupština elektora nacionalnih manjina će urediti savezni organ nadležan za prava manjina u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 25.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu SRJ“.

ZAKON O LOKALNOJ SAMOUPRAVI

2. Pravni status jedinice lokalne samouprave

2.1. Opština

2.1.1. Izvorni delokrug

Član 18.

Opština je odgovorna da, preko svojih organa, u skladu sa Ustavom i zakonom:

- 1) donosi programe razvoja;
- 2) donosi urbanističke planove;
- 3) donosi budžet i završni račun;
- 4) uređuje i obezbeđuje obavljanje i razvoj komunalnih delatnosti (prečišćavanje i distribucija vode, proizvodnja i snabdevanje parom i toplom vodom, linijski gradski i prigradski prevoz putnika u drumskom saobraćaju, održavanje čistoće u gradovima i naseljima, održavanje deponija, uređivanje, održavanje i korišćenje pijaca, parkova, zelenih, rekreacionih i drugih javnih površina, javnih parkirališta, javna rasveta, uređivanje i održavanje grobalja i sahranjivanje i dr.), kao i organizacione, materijalne i druge uslove za njihovo obavljanje;
- 5) stara se o održavanju stambenih zgrada i bezbednosti njihovog korišćenja i utvrđuje visinu naknade za održavanje stambenih zgrada;
- 6) sprovodi postupak iseljenja bespravno useljenih lica u stanove i zajedničke prostorije u stambenim zgradama;
- 7) donosi programe uređenja građevinskog zemljišta, uređuje i obezbeđuje vršenje poslova uređenja i korišćenja

građevinskog zemljišta i utvrđuje visinu naknade za uređivanje i korišćenje građevinskog zemljišta;

8) uređuje i obezbeđuje korišćenje poslovnog prostora kojim upravlja, utvrđuje visinu naknade za korišćenje poslovnog prostora i vrši nadzor nad korišćenjem poslovnog prostora;

9) stara se o zaštiti životne sredine, donosi programe korišćenja i zaštite prirodnih vrednosti i programe zaštite životne sredine, odnosno lokalne akcione i sanacione planove, u skladu sa strateškim dokumentima i svojim interesima i specifičnostima i utvrđuje posebnu naknadu za zaštitu i unapređenje životne sredine;

10) uređuje i obezbeđuje obavljanje poslova koji se odnose na izgradnju, rehabilitaciju i rekonstrukciju, održavanje, zaštitu, korišćenje, razvoj i upravljanje lokalnim i nekategorisanim putevima, kao i ulicama u naselju;

11) uređuje i obezbeđuje posebne uslove i organizaciju auto-taksi prevoza putnika;

12) uređuje i obezbeđuje organizaciju prevoza u linskoj plovidbi koji se vrši na teritoriji opštine, kao i određuje delove obale i vodenog prostora na kojima se mogu graditi hidrograđevinski objekti i postavljati plovni objekti;

13) osniva robne rezerve i utvrđuje njihov obim i strukturu, uz saglasnost nadležnog ministarstva, radi zadovoljavanja potreba lokalnog stanovništva;

14) osniva ustanove i organizacije u oblasti osnovnog obrazovanja, kulture, primarne zdravstvene zaštite, fizičke kulture, sporta, dečje i socijalne zaštite i turizma, prati i obezbeđuje njihovo funkcionisanje;

15) organizuje vršenje poslova u vezi sa zaštitom kulturnih dobara od značaja za opštinu, podstiče razvoj kulturno-umetničkog amaterizma i stvara uslove za rad muzeja i biblioteka i drugih ustanova kulture čiji je osnivač;

16) organizuje zaštitu od elementarnih i drugih većih nepogoda i zaštitu od požara i stvara uslove za njihovo otklanjanje, odnosno ublažavanje njihovih posledica;

17) donosi osnove zaštite, korišćenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta i stara se o njihovom sprovođenju, određuje erozivna područja, stara se o korišćenju pašnjaka i odlučuje o privođenju pašnjaka drugoj kulturi;

18) uređuje i utvrđuje način korišćenja i upravljanja izvorima, javnim bunarima i česmama, utvrđuje vodoprivredne uslove, izdaje vodoprivredne saglasnosti i vodoprivredne dozvole za objekte lokalnog značaja;

19) stara se i obezbeđuje uslove za očuvanje, korišćenje i unapređenje područja sa prirodnim lekovitim svojstvima;

20) podstiče i stara se o razvoju turizma na svojoj teritoriji i utvrđuje visinu boravišne takse;

21) stara se o razvoju i unapređenju ugostiteljstva, zanatstva i trgovine, uređuje radno vreme, mesta na kojima se mogu obavljati određene delatnosti i druge uslove za njihov rad;

22) koristi sredstva u državnoj svojini i stara se o njihovom očuvanju i uvećanju;

23) uređuje i organizuje vršenje poslova u vezi sa držanjem i zaštitom domaćih i egzotičnih životinja;

24) organizuje vršenje poslova pravne zaštite svojih prava i interesa;

25) obrazuje organe, organizacije i službe za potrebe opštine i uređuje njihovu organizaciju i rad;

26) podstiče i pomaže razvoj zadrugarstva;

27) organizuje, po potrebi, službu pravne pomoći građanima;

28) stara se o zaštiti i ostvarivanju ličnih i kolektivnih prava nacionalnih manjina i etničkih grupa;

29) utvrđuje jezike i pisma nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na teritoriji opštine;

30) obezbeđuje javno informisanje od lokalnog značaja;

31) propisuje prekršaje za povrede opštinskih propisa;

32) obrazuje inspeksijske službe i vrši inspeksijski nadzor nad izvršenjem propisa i drugih opštih akata iz nadležnosti opštine;

33) uređuje organizaciju i rad mirovnih veća;

34) uređuje i obezbeđuje upotrebu imena, grba i drugog obeležja opštine;

35) obavlja i druge poslove od neposrednog interesa za građane, u skladu s Ustavom, zakonom i statutom.

4. Opštinska uprava

Član 63.

U nacionalno mešovitim opštinama osniva se savet za međunacionalne odnose koji čine predstavnici svih nacionalnih i etničkih zajednica.

Nacionalno mešovitim opštinama, u smislu ovog zakona, smatraju se opštine u kojima jedna nacionalna zajednica čini više od 5% od ukupnog broja stanovnika ili sve zajednice čine više od 10% prema poslednjem popisu stanovništva u Republici Srbiji.

Predstavnike u savetu za međunacionalne odnose mogu imati zajednice sa više od 1% učešća u ukupnom stanovništvu opštine.

Savet razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti, u skladu sa zakonom i statutom.

Savet o svojim stavovima i predlozima obaveštava skupštinu opštine koja je dužna da se o njima izjasni na prvoj narednoj sednici, a najkasnije u roku od 30 dana.

Skupština opštine je dužna da predloge svih odluka koje se tiču prava nacionalnih i etničkih zajednica prethodno dostavi na mišljenje savetu za međunacionalne odnose.

Savet za međunacionalne odnose ima pravo da pred Ustavnim sudom pokrene postupak za ocenu ustavnosti i zakonitosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine opštine ako smatra da su njima neposredno povređena prava nacionalnih i etničkih zajednica predstavljenih u savetu za međunacionalne odnose i pravo da pod istim uslovima pred Upravnim sudom pokrene postupak za ocenu saglasnosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine opštine sa statutom opštine.

Delokrug, sastav i način rada saveta za međunacionalne odnose uređuje se odlukom skupštine opštine, u skladu sa statutom.